

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง
ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
DEVELOPMENT OF BUDDHIST STRONG COMMUNITY OF
SALAMENG VILLAGE, THAPA SUB-DISTRICT,
KO KHA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

นางสาวกัญจนพรพรรณ จุพรมณี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง
ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

นางสาวกัญจนพรพรรณ จุพรมณี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Development of Buddhist Strong Community of
Salameng Village, Thapa Sub-district,
Ko Kha District, Lampang province

Miss Kanchanaphat Jupornmanee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์
เรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา
จังหวัดลำปาง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ประทีป พิชทองกลาง)

กรรมการ

(ดร.จิรศักดิ์ ปันลำ)

กรรมการ

(ดร.อาภากร ปัญโญ)

กรรมการ

(ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.อาภากร ปัญโญ

ประธานกรรมการ

ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางสาวกัญจนพรรณ จุพรมณี)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
- ผู้วิจัย** : นางสาวกัญจนพรพรรณ จุฬารมณี
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.อาภากร ปัญโญ,
 - ศศ.บ. (การท่องเที่ยวและการโรงแรม),
 - ศศ.ม. (การบริหารและประเมินโครงการ), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : ดร.สมจันท์ ศรีปรัชญานนท์,
 - นธ.เอก, ป.ธ. ๑-๒, ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ), รป.ศ. (บริหารงานทั่วไป),
 - พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Philosophy)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ ๒. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (ภาคสนาม) พื้นที่วิจัยคือ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง กลุ่มเป้าหมาย คือ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม.ประชาชนหมู่บ้านศาลาเม็ง เจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้ประกอบการ และหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องจำนวน ๘ รูป/คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย มี ๒ วิธี ได้แก่ การสนทนากลุ่มย่อยและ การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ๑. การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ ความเข้มแข็งของชุมชน มีพื้นฐานของความเป็นจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี ชุมชนสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชน มีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทุกกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจะใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ๕ ระดับ คือ ขั้นการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ ขั้นการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ขั้นการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจาก

การพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ด้านความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความรักความสามัคคี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหัวใจหลักของหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง ด้านอาชีพ พบว่า มีการสร้างอาชีพให้ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่สุจริต มีการฝึกอาชีพสงวนของไทยให้กับกลุ่มเยาวชน เพื่อสืบต่องาน ด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า มีการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีให้กับเยาวชนรุ่นหลัง เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่า มีการดูแลและเอาใจใส่โดยเฉพาะการจัดการด้านขยะมูลฝอยประชาชนให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน ๒. แนวทางพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง นอกจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแล้วนั้น แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามหลักธรรมสัปปริสธรรม ๗ ที่นำมาบูรณาการใช้ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอีกด้วย นอกจากส่งเสริมความเข้มแข็งของคนในชุมชนแล้วยังได้บ่มเพาะปูพื้นฐานให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเข้มแข็งทางจิตสำนึก สามารถสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เข้มแข็งสืบต่อไป

Thesis Title : Development of Buddhist Strong Community of Salameng Village, Thapa Sub-district, Ko Kha District, Lampang province.

Researcher : Miss Kanchanaphat Jupornmanee

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Apakorn Panyo,
B.A. (Tourism and Hotel Studies),
M.A. (Project Management and Evaluation),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr. Somchan Sripraschayanon
B.A.(English), B.A. (Public Administration),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Philosophy),

Date of Graduation : March 17, 2019

Abstract

The thesis entitled “Development of Buddhist strong community of Salameng village, Thapa sub-district, Ko Kha district, Lampang province” consisted of two objectives. The study aimed: 1) to study the development of Buddhist strong community and 2) to propose ways for the development of Buddhist strong community of Salameng village, Thapa sub-district, Ko Kha district, Lampang province. This is qualitative research with the data collection through fieldwork. The research area was within Salameng village, Thapa sub-district, Ko Kha district, Lampang province. The research target groups were abbot of the temple, community leader, community president, president of the housewife group, president of Village Health Volunteer, members of Salameng village, government officers, entrepreneurs and related network agencies in total of 8 persons. The research instruments were focus group discussion and the in-depth interview. The data was created through the descriptive analysis and synthesis.

The results of the research were as follows: 1) From the study of the development of Buddhist strong community, the strength of the community was based on the consciousness of members that wanted to participate in helping each other and solving problems harmoniously. Any community that could analyze problems and decide the alternatives that led to successful solutions, that community would be able to rely on themselves and members in the community would have a better

quality of life. Every successful activity had to apply the principles of community participation which could be divided into 5 levels, namely 1) problem finding process; the participation of the community to find causes of problems in the community as well as defining the needs of the community and participating in prioritizing the needs, 2) development planning process; the participation of the community in determining the policies and objectives of the project as well as defining methods of operation and resources, 3) development operation process; the participation of the community to make benefits by supporting materials, equipment and labor, to join the administration, coordination, and to request for help from outsources. 4) receiving benefits from development process; the participation of the community to receive or accept benefits that should be gained from the development both in terms of material objects and psychological values, and 5) development evaluation process; the participation of the community in assessing how successful the development had been achieved. In community strength aspect, it was found that members of the society had love and harmony for each other. They were able to live peacefully and lived a better life which considered as the heart of a strong community. In profession aspect, it was found that there was a career building for members to earn a living honestly. There was also a training on traditional career for young generation. In culture and tradition aspect, it was found that the young generation had been cultivated of local culture and tradition in order to preserve the identity of the village. In environmental development aspect, it was found that care and attention had been given especially to the management of solid waste. Members also gave cooperation in maintaining the cleanliness and orderliness within the community.

2) Ways for the development of Buddhist strong community of Salameng village, Thapa sub-district, Ko Kha district, Lampang province, apart from the participation of members in developing strong community, the Dhamma on *Sappurisa-dhamma* or virtues of a good man could be integrated in developing strong community. Not only it increased the strength of members in the community, it also cultivated young generation to have mentally strength with a spirit of community preservation and able to continue to strengthen the culture and way of life of people in the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความเมตตาของคณะกรรมการที่ปรึกษาอันประกอบด้วยพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อีกทั้ง พระราชธรรมลังการ ที่ให้กำลังใจ พร้อมทั้งคณาจารย์ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกท่าน ที่ให้ความเอื้อเฟื้อทุกอย่างมาโดยตลอด

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีก็เพราะความอนุเคราะห์จากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และบุคคลหลายท่าน อาทิ ดร.อาภากร ปัญโญในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและขอขอบคุณ ดร.สมจันท์ ศรีปรัชญานนท์ ที่ปรึกษาร่วม ที่เสียสละเวลาให้คำแนะนำ ผู้วิจัยในการเขียนวิทยานิพนธ์อย่างเอาใจใส่ด้วยดีมาตลอด ตลอดจน

ทั้งนี้ขอขอบคุณนายอำเภอกะฉะ นายเทศมนตรีตำบลท่าผา กำนันตำบลท่าผา และผู้ใหญ่บ้านศาลาเม็งและผู้นำชุมชนทุกท่านที่ได้ให้การต้อนรับและความร่วมมือในการลงพื้นที่เป็นอย่างดี

สุดท้ายขอขอบคุณบิดา มารดาและครอบครัว นายฉานบรรณา เด็กหญิงอินญาพรรณณ์ เด็กชายธามมัทมาฐ์ แปนุจანიวัตร ที่คอยให้กำลังใจและให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด

คุณค่าและประโยชน์อันพึงจากการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน ตามสมควรแก่สติปัญญาของผู้ไ้ร่ตรงการศึกษาทั้งหลายให้เกิดปัญญาญาณ ให้สำเร็จเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาต่อไป ฉะนั้น หากมีความสำเร็จใด ๆ เกิดขึ้น ก็เริ่มต้นจากความเมตตาของท่านทั้งหลายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้

ขอพลานิสงส์แห่งความงามความดีอันเกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้เขียนขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย บูชาคุณบิดามารดา และครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ผู้วิจัยไม่สามารถที่จะเอ่ยนามได้ และขอให้สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ จงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสืบไป

นางสาวกัญจนพรรณณ์ จุฬรมณี

๒๖ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญรูปภาพ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีชุมชนเข้มแข็ง	๗
๒.๑.๑ ทฤษฎีการสร้างกลยุทธ์	๘
๒.๑.๒ แนวทางพัฒนาการวางแผน	๙
๒.๒ สภาพของชุมชนเข้มแข็ง	๑๔
๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของชุมชน	๑๔
๒.๒.๒ คุณลักษณะของชุมชน	๑๖
๒.๒.๓ องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชน	๒๓
๒.๒.๔ กระบวนการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง	๒๖
๒.๒.๕ เกณฑ์วัดระดับชุมชน	๒๗
๒.๒.๖ เกณฑ์ชี้วัดที่สะท้อนชุมชน	๒๗
๒.๓ การพึ่งพาตนเอง	๓๐
๒.๓.๑ ทฤษฎีการพึ่งพาตนเอง	๓๐
๒.๓.๒ แนวคิดพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง	๓๒
๒.๓.๓ ความหมายของการพึ่งพาตนเอง	๓๓
๒.๓.๔ องค์ประกอบของการพึ่งพาตนเอง	๓๕
๒.๔ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม	๓๘

๒.๔.๑ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	๓๙
๒.๔.๒ ระดับของการมีส่วนร่วม	๔๐
๒.๔.๓ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน	๔๑
๒.๔.๔ ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน	๔๔
๒.๕ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ	๔๖
๒.๕.๑ ที่มาของสัปปริสธรรม ๗ ประการ	๔๖
๒.๕.๒ ความหมายของสัปปริสธรรม	๔๗
๒.๕.๓ องค์ประกอบของสัปปริสธรรม ๗	๕๑
๒.๖ ประวัติและบริบทหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๕๔
๒.๖.๑ ความเป็นมาของหมู่บ้านศาลาเม็ง	๕๔
๒.๖.๑ จำนวนครัวเรือนประชากร	๕๔
๒.๖.๒ ที่ตั้งและอาณาเขต	๕๕
๒.๖.๓ ลักษณะพื้นที่และภูมิประเทศของบ้านศาลาเม็ง	๕๕
๒.๖.๔ ศาสนาและประเพณี	๕๖
๒.๖.๕ สภาพเศรษฐกิจและสังคม	๕๙
๒.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๔
๒.๗.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง	๖๔
๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๕
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาสังคม	๖๕
๒.๗.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับสัปปริสธรรม	๗๐

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๔
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๖
๓.๖ สรุปการศึกษาวิจัย	๗๗

บทที่ ๔ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๗๘
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม	๗๘
๔.๑.๑ แนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๗๘
๔.๑.๒ การดำรงความเข้มแข็งของชุมชนกิจกรรมการพัฒนา	๘๐
๔.๑.๓ การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	๙๐
๔.๑.๔ สรุปการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	๙๔

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย	๙๕
๔.๓ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๑๐๓
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๐๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๔
๕.๑.๑ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ	๑๐๔
๕.๑.๒ แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๑๐๖
๕.๒ อภิปรายผล	๑๐๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๘
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๐๘
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๐๘
บรรณานุกรม	๑๐๙
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. รายนามผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๑๖
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๑๘
ภาคผนวก ค. แนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม	๑๒๓
ภาคผนวก ง. ประมวลภาพการจัดเวทีชุมชน ณ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๑๒๕
ภาคผนวก จ. รางวัลที่ได้รับ ณ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๑๒๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๓

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ ๑ ปฏิทินเวลาดำเนินการประเพณีของหมู่บ้านศาลาเม็ง	๕๖
ตารางที่ ๒ รูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง	๑๐๒

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพ	หน้า
ภาพประกอบที่ ๑ โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิกและท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	๘๑
ภาพประกอบที่ ๒ ศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิก	๘๒
ภาพประกอบที่ ๓ ศูนย์แสดงสินค้าเซรามิก	๘๓
ภาพประกอบที่ ๔ หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์	๘๔
ภาพประกอบที่ ๕ ศูนย์นวดสปาเซรามิก นวดเพื่อสุขภาพสมุนไพร	๘๔
ภาพประกอบที่ ๕ โครงการธนาคารขยะบ้านศาลาเม็ง	๘๕
ภาพประกอบที่ ๖ กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้และกล่องกระดาษสา	๘๖
ภาพประกอบที่ ๗ “โครงการกลุ่มออมวันละบาทเพื่อกองทุนหมู่บ้าน”	๘๗
ภาพประกอบที่ ๘ หมู่บ้านวัฒนธรรม	๘๘
ภาพประกอบที่ ๙ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	๘๙
ภาพประกอบที่ ๑๐ ศูนย์ OTOP เพื่อการท่องเที่ยว	๘๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบการระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐ หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อ ๙๐ หน้า ๕๐ ซึ่งมีตามลำดับคัมภีร์ที่ใช้ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก			
เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๑	ที.ปา. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
๒๓	อง.สตุตทก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๖	อง.จตุกก.(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

ข. คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย	หมายเหตุ
ed.	editor	บรรณาธิการ, ผู้จัดพิมพ์	พหุพจน์ใช้ eds.
ibid.	ibiden	เรื่องเดียวกัน	
p.	page	หน้า	พหุพจน์ใช้ pp.
tr.	translator	ผู้แปล	
n.d.	no date	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ป.
n.p.	no place	ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ท.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและปัญหา

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วมีปัจจัย ๒ ด้าน คือ ภายในประเทศเช่นการเพิ่มขึ้นของประชากรการโยกย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงลักษณะของอาชีพความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐ ความต้องการในบริการของรัฐที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นต้น แต่ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยภายนอกประเทศที่เข้ามามีอิทธิพลโดยตรงหรือผสมผสานกับปัจจัยภายในประเทศดังกล่าวที่เปิดให้มีการค้าขายและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ อย่างใกล้ชิดและไร้พรมแดนหรือเรียกว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” ซึ่งได้รับการเอื้อความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร การเดินทาง การขนส่งสินค้า ตลอดจนความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องกำหนดแนวทางหรือวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศในระยะยาวให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานภาครัฐทั้งนี้ เพื่อมิให้ประเทศต้องประสบกับสภาพล้าหลังสูญเสียโอกาสที่จะแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ในเวทีโลกและเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการและเข้าถึงประชาชนให้ได้มากที่สุด^๑

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการให้ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของตน เพื่อให้เกิดความเจริญในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมขึ้น จากสภาพในปัจจุบันของสังคมไทยปัญหาที่ชุมชนในชนบทประสบอยู่ทั่ว ๆ ไปก็คือปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนประสบกับความยากจนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น เนื่องจากการขาดแคลนความรู้ในการผลิตสมัยใหม่ วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ รวมทั้งขาดแคลนเงินทุนขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต ขาวนามักจะขายผลผลิตของตนเอง ให้แก่พ่อค้าคนกลางในราคาต่ำและช่องทางในการประกอบอาชีพอื่น มีจำกัดหลังจากทำนาแล้วขาวนาส่วนใหญ่จะว่างงาน การนำเอางานพัฒนาชุมชนมาใช้จะทำให้เศรษฐกิจของชาวชนบทดีขึ้น คือ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น นำทรัพยากรที่มี

^๑ พระมหานเรศ โฆสภิตติโก (ฤทธิเดช), “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลศรีรัตนะ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดศรีสะเกษ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

อยู่ในท้องถิ่นมาใช้ ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ลดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจของประชาชน ทำให้ประชาชนมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้นและประเทศชาติมีความมั่นคงขึ้นงานทางด้านการพัฒนาชุมชน เป็นงานที่สำคัญเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคม และมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยให้ข้าราชการปัญญาชนของชาติและผู้นำท้องถิ่น ลงไปทำงานในชุมชน เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างประชาชนที่อยู่ในชนบทและประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมือง จึงนับว่างานพัฒนาชุมชนจะก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความสามัคคีต่อกันระหว่างคนในชาติทำให้ประชาชนในชนบทเกิดความรักในถิ่นฐานของตนเอง การพัฒนาชุมชนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะนำมาซึ่งความมั่นคง ความรักความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติของสังคมไทย

งานการพัฒนาชุมชนนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ ซึ่งก็จะพัฒนาด้านอื่น ๆ ไปพร้อมกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเพราะทุกภาคส่วนการพัฒนาจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก กล่าวคือหากให้การพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวโดยละทิ้งหรือไม่ให้ความสำคัญแก่ด้านอื่นอย่างเท่าเทียมกันแล้ว ด้านที่ได้รับการพัฒนานั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เพราะมีด้านที่ไม่ได้รับการพัฒนาจะกลายเป็นปัญหาที่แฝงอยู่ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน^๒จากสภาพที่แตกต่างกันย่อมมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชุมชนเป็นอย่างมาก และ ยิ่งชุมชนที่กำลังพัฒนาจะต้องประสบปัญหาอย่างมากไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และประสบกับปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีก เช่น การไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน ปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ขาดการประสานงานหรือการให้ความร่วมมือกับส่วนราชการ ปัญหาการจัดสรรงบประมาณ ความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน เป็นต้น^๓

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญ ในการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความสงบสุขร่มเย็นจากการประพฤติปฏิบัติ ตามหลักพระธรรมคำสอนโดยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาปฏิบัติ เป็นวิถีชีวิตมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความกตัญญูกตเวที ความเมตตากรุณา มีการปฏิบัติตามค่านิยมให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตตามแบบอย่างชาวพุทธรอบครว มีความมั่นคงเข้มแข็ง มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้ยึดมั่นในคุณงามความดี มีการขัดเกลาพฤติกรรมให้อยู่ร่วมกันมีคุณธรรมยึดถือพระรัตนตรัยและปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา มาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตสืบเนื่องต่อกับหลักพุทธธรรมมุ่งหมายให้บุคคลทำลายความเห็นแก่ตัวให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนร่วมเป็นสำคัญรู้เท่าทัน ความเป็นจริงแห่งสังขธรรมเข้าใจตนเองและสังคม ความเป็นมาของโลก

^๒ พระบุญโชค กิตติสาร (คำภีระ), “ประสิทธิผลการบริหารการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๓ ทานตะวัน อินทร์จันทร์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน”, การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖).

ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่ไม่เป็นแก่นสาร แม้กระทั่งตัวของตัวเองเตือนให้บุคคลมีความเกรงกลัวและละอายต่อบาปประพฤติดนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคมและเศรษฐกิจตามแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งเสพติดพระพุทธร่องค์ทรงแนะนำหนทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ดำเนินชีวิตให้พบกับความสุขหรือรู้จักการละอายเกรงกลัวต่อบาปละความชั่วทั้งหลาย ซึ่งจะส่งผลให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุขและนำไปสู่สังคมที่มีแต่ความสงบสุข

พระพุทธศาสนาอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ ให้มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลผูกมิตรไมตรีถือว่าเป็นหลักที่สร้างความสงบสุข ให้เกิดขึ้นในสังคมและโลก“งานพัฒนาชุมชนด้านสังคมด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนได้ ฉะนั้นในงานพัฒนาชุมชนจึงพยายามที่จะพัฒนาด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเพราะทุกภาคส่วนการพัฒนาจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะทางพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกันยังเป็นหน่วยสนับสนุนในการที่จะพัฒนาชุมชนซึ่งในทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ในการที่จะพัฒนาชุมชนคือ หลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ ธรรมของผู้ดีหรือคุณสมบัติของคนดี ถ้าผู้ใดมีหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการจะได้รับคุณประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคุณสมบัติของคนดี คือ รู้จักหลักแห่งการดำรงชีวิตเป็นผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยไม่คิดว่าตนเองวิเศษหรือฉลาดกว่าคนอื่น เป็นผู้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บเพราะไม่ทำอะไร หักโหมเกินกำลังของตน ทำให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีและยังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความไม่ประมาท เพราะรู้จักคบเพื่อน เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมธรรมไปใช้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้แนวทาง การพัฒนาชุมชนโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ใช้สอนชาวบ้านศาลาเม้งให้ทุกคนเป็นคนดีบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสังคมและส่วนรวม มีความสามัคคีต่อสังคมที่เราดำเนินชีวิต การที่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญถึงความสามัคคี เนื่องมาจากมนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีความต้องการมีสังคมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการอยู่ร่วมกันและดำรงชีวิตของมนุษย์โดยมนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพัง โดยสังคมของมนุษย์เริ่มต้นตั้งแต่สถาบันครอบครัว ซึ่งการอยู่ร่วมกัน

ของสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในสถานะต่าง ๆ ^๕ หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗^๖ คือ ๑. อัมมัญญา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไปในการดำเนินชีวิตบทบาทของผู้เฝ้าตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ๒. อัตถัญญา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจากการกระทำรู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด ๓. อัตตัญญา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนว่า เป็นใคร มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด มีคุณธรรมเช่นใด เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไป ๔. มัตตัญญา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควร ๕. กาลัญญา คือ ความรู้รู้จักกาล รู้เวลาอันเหมาะสม เช่น ตรงต่อเวลา ทัน เวลา และพอเวลา เป็นต้น ๖. ปริสสัญญา คือ รู้จักชุมชน รู้จักการประพาสต่อชุมชน รู้จักการวางตัว การแต่งกาย และกริยามารยาทให้ถูกต้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ๗. ปุคคลัญญา คือ การรู้จักบุคคล เข้าใจลักษณะของบุคคล รู้จักการปฏิบัติต่อบุคคลได้เหมาะสม

จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตของชุมชนดังกล่าว จนได้รับรางวัลเพื่อเป็นการันตึงความสามัคคี ความเข้มแข็งของหมู่บ้าน เช่น โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเขรามิคและท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ โครงการคัดแยกขยะ ขยะเหลือศูนย์ มีรางวัลพัฒนาชุมชนดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีเด่น ระดับจังหวัด ได้รับรางวัลหมู่บ้านที่มีผลงานการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น ได้รางวัลชนะเลิศ โครงการ หน้าบ้านน่ามอง ทำผาน่าอยู่ ได้รับรางวัลการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่นตามโครงการหมู่บ้านสะอาดตา เกาะคาประทับใจ ผู้วิจัยตั้งใจที่จะศึกษาถึงการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผาอำเภอกะคา จังหวัดลำปาง มีความสอดคล้องและครอบคลุมกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นและเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษา เพื่อพิจารณาเป็นนโยบายและเพื่อปรับปรุงพัฒนาแนวทาง การพัฒนาชุมชนอื่นให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะคา จังหวัดลำปางเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะคา จังหวัดลำปางเป็นอย่างไร

^๕ จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕-๒๘.

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ

๑.๓.๒ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาเอกสารจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิ เอกสารทางวิชาการพระพุทธศาสนาอื่น ๆ และโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ทำการศึกษาได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม. ประชาชนหมู่บ้านศาลาเม็ง เจ้าหน้าที่ภาคีรัฐ ผู้ประกอบการและหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านด้านเนื้อหา ศึกษาศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย พร้อมด้วย อรรถกถาเอกสารทางวิชาการ ตลอดจนข้อมูลจากตำราวิชาการต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม. ประชาชนหมู่บ้านศาลาเม็ง เจ้าหน้าที่ภาคีรัฐ ผู้ประกอบการและหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องจำนวน ๘ รูป/คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงรายชื่อดังต่อไปนี้

๑) พระอธิการสะอาด สุทธิญาโน	เจ้าอาวาสวัดศาลาเม็ง
๒) นายเชาวลิต แก้วบุญปัน	ผู้ใหญ่บ้านศาลาเม็ง
๓) นายทองดี ธรรมวันทา	ประธานสภาวัฒนธรรม
๔) นางสุภาวรรณ อินตาคำ	ประธานกลุ่มแม่บ้าน
๕) นางเฉลิม ธรรมวันทา	ประธานกลุ่ม อสม.
๖) นายมานิช สุขป้อม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๗) นางประไพ วงศ์วิชัย	เลขาประธานแม่บ้าน
๘) นางสาวหนึ่งฤทัย ไชยชนะ	ชาวบ้านศาลาเม็ง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชน หมายถึง หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

การพัฒนา หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงความเจริญก้าวหน้าของชุมชนในทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้ชีวิตของประชาชนมีการเจริญก้าวหน้าขึ้นพร้อม ๆ กัน ซึ่งประชาชนในชุมชนร่วมกันจัดการวางแผนและอาจลงมือปฏิบัติเอง โดยที่พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุด

พุทธบูรณาการ หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของสังคม ที่สัมพันธ์กันเข้ามาเข้าด้วยกันหรือผสมผสานได้อย่างกลมกลืน เชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นชนบททุกแห่งทุกส่วน โดยการดำเนินการและการริเริ่มจากประชาชนเอง การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความสามารถของรัฐบาลที่เป็นผู้แทนเข้าไปบริหาร ในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนกระตุ้นและเร่งเร้าให้ประชาชนมองเห็นปัญหาของตนเอง ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗

หลักธรรม คือ หลักธรรมที่จะนำมาใช้ในชุมชนหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ได้แก่ สัปปุริสธรรม^๗ คือ ธรรมของผู้ดีหรือคุณสมบัติของคนดี ๑. ธัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไปในการดำเนินชีวิต ๒. อัตถัญญตา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจาก การกระทำรู้ว่า การดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด ๓. อัตตัญญตา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนเองว่า เป็นใคร มีความรู้ ความ สามารถ ความถนัด มีคุณธรรมเช่นใด เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไป ๔. มัตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควร ๕. กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาอันเหมาะสม เช่น ตรงต่อเวลา ทัน เวลา และพอเวลา เป็นต้น ๖. ปริสสัญญตา คือ รู้จักชุมชน รู้จัก การประพาสต่อชุมชน รู้จักการวางตัว การแต่งกาย และกริยามารยาทให้ถูกต้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ๗. บุคคลัญญตา คือ การรู้จักบุคคล เข้าใจลักษณะของบุคคล รู้จักการ ปฏิบัติต่อบุคคลได้เหมาะสม

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ

๑.๖.๒ ได้ทราบแนวทางการพัฒนาการดำเนินชีวิตของชุมชนสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕-๒๘.

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของเนื้อหา ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีชุมชนเข้มแข็ง

๒.๒ ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง

๒.๓ การพึ่งพาตนเอง

๒.๔ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

๒.๕ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ

๒.๖ ประวัติและบริบทหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

๒.๗ ทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีชุมชนเข้มแข็ง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๑ ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งหมายถึงการที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง หรือเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่นอกชุมชน สำหรับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องเป็นการดำเนินงานแบบร่วมคิดร่วมทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๒ ให้ความหมายว่าชุมชน คือ หมู่ชนกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๔๖.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: กองธรรมศาสตร์และการเมือง, ๒๕๒๔), หน้า ๒๓๘.

สนธยา พลศรี ให้ความหมายของชุมชนว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบลหรือเรียกเป็นอย่างอื่น มีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน^๓

ประเวศ วะสี ได้อธิบายความเป็นชุมชนว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์^๔

กล่าวโดยสรุป ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำมีการติดต่อสื่อสารการจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือ การพัฒนาภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ การร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

๒.๑.๑ ทฤษฎีการสร้างกลยุทธ์

ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่ การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอยู่เชิงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็น

^๓ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์), ๒๕๔๕, หน้า ๒๒.

^๔ ประเวศ วะสี, **ความจริงของความจริง**, (กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๒.

เสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย^๕

เพื่อเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยวิถีปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่สภาวะดินดำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัยอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

๒.๑.๒ แนวทางการพัฒนาการวางแผน

๒.๑.๒.๑ การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วมคิดร่วมทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดย

(๑) การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ และเสริมหนุนชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่าง ๆ อยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่นและสื่อระดับชาติ รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับและมาตรการการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยการให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

^๕ สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, แผนชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, ๒๕๕๘), หน้า ๑๘.

(๒) การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดย

ก. พัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ อาทิ สถานะของกลุ่มต่าง ๆ กิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น โดยจัดทำเป็นแผนที่ทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้สะดวกและนำไปใช้เป็นฐานในการจัดการทรัพยากรของชุมชน และกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

ข. จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์ โดยใช้แหล่งทุนในชุมชน อาทิ ธนาคารประชาชน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน และกองทุนต่างๆ ของหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นต้น พัฒนาความต้องการของชุมชนให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์จังหวัด และแผนอื่นๆ ตามความเหมาะสม

ค. ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติรุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเพียร และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว

ง. สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เช่น การทำเกษตรผสมผสาน และการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น โดยรวบรวมความรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เผยแพร่สู่ชุมชนและมีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สู่การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน^๖

(๓) การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่าง ๆ โดย

^๖ สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, แผนชุมชน: การได้มาและใช้งานเพื่อชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๓.

ก. เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้สื่อชุมชนและสื่อสาธารณะให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ความรู้ด้านโภชนาการ คำปรึกษาการใช้ชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ที่ดี วิธีการเข้ารับบริการจากรัฐ ราคาผลิตภัณฑ์ การเกษตร ช่องทางการตลาด ฯลฯ รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

ข. เสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ฯลฯ รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างสม่ำเสมอด้วยสาระและเครื่องมือที่หลากหลาย ในราคาถูก เช่น การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม รายการวิทยุโทรทัศน์ที่สร้างสรรค์ อินเทอร์เน็ตประจำชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ

ค. เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน โดย

๑) สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท ฯลฯ เพื่อเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาอาชีพ และจัดสวัสดิการขั้นต้นของชุมชน ควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการออมสินทรัพย์อื่นๆ ของคนในชุมชน เพื่อช่วยลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น การออมความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่า พืชผัก ผลไม้ และสัตว์ เป็นต้น

๒) สร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการทำเกษตรผสมผสานให้มีกินตลอดปี การใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนการใช้สารเคมีและเพื่อความปลอดภัยของอาหาร ควบคู่กับการเสริมสร้างให้ชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพและเฝ้าระวังสุขภาพของชุมชนทั้งโรคอุบัติใหม่ โรคระบาดซ้ำ การมีสุขอนามัยที่ดีและสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ปลอดภัย

๓) เตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการ ให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละช่วงวัยและวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การจัดศูนย์เด็กเล็กในชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทพ่อแม่ การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน การดูแลสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน การให้ความช่วยเหลือ เด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น รวมทั้งการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนน่าอยู่แบบองค์รวมที่มุ่งสู่ความสะอาด สงบ สะอาด ปลอดภัย และความมีระเบียบวินัย

๔) พัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงภัยของชุมชน เช่น ผลกระทบของการเปิดการค้าเสรีหรือ

การลงทุนขนาดใหญ่ของรัฐ อาชญากรรมข้ามชาติ ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายคนโดยเสรี โดยเฉพาะประเด็นการค้ามนุษย์ ยาเสพติดและการฟอกเงิน ฯลฯ รวมไปถึงการเฝ้าระวังความเสี่ยงจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ความเสี่ยงจากราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ความเสี่ยงจากโรคอุบัติใหม่และโรคระบาดซ้ำ โดยมีระบบการให้ความช่วยเหลืออย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ

๕) เชื่อมโยงบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบัน ทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดั่งามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาลำน้ำ เป็นต้น การปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติโดยเฉพาะคนยากจน การเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์ รมรณรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ รักและภาคภูมิใจในบ้านเกิด รวมทั้งสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชน

๒.๑.๒.๒ การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดย

๑) สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์กลุ่มออมสี่ธรรมชาติ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม

๒) รณรงค์และส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือกิจกรรมบางส่วนไปสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองหลวงและเมืองใหญ่ ทำให้ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้าทุกวัย มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและมีแกนนำ/ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปด้วย

๓) ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจบนหลักของความโปร่งใส ใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่ อาทิ การสร้างโรงงานไบโอดีเซล เกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม บริการสุขภาพและสปา ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและท่องเที่ยวเป็นต้น และเชื่อมโยงการค้าการลงทุนระหว่างเศรษฐกิจชุมชนกับวิสาหกิจขนาดกลางและหรือวิสาหกิจขนาดใหญ่ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงธุรกิจตลอดทั้งห่วงโซ่การผลิต โดยทบทวนกฎระเบียบ และกฎหมายให้เอื้อต่อการร่วมทุน และการให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี

๔) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็งเมื่อนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไปต่อยอดขยายผลในเชิงพาณิชย์

๕) พัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งคนพิการที่สอดคล้องกับความหลากหลายของอาชีพในชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

๒.๑.๒.๓ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ปันฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดย

๑) สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ปันฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม อาทิ การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเป็นสมุนไพรเพื่อรักษาโรค โดยไม่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง เช่น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้น ตลอดจนโอกาสให้ได้รับการชดเชยหากเกิดการทลายทรัพยากรของชุมชนโดยกิจการอื่นนอกชุมชน

๓) เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ ปันฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการลุ่มน้ำ การจัดการและฟื้นฟูป่าชายเลน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม^๗

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๖๘.

๒.๒ สภาพของชุมชนเข้มแข็ง

๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง เป็นองค์การทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหนึ่งที่บรรดาสมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่และแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึง “ความหมายของชุมชน” ผู้วิจัยได้รวบรวมนิยามความหมายต่าง ๆ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของ ชุมชน ว่า หมายถึง หมู่ชน ชุมชนที่รวมตัวกันอยู่เป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน^{๘๔}

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ หมู่ชน กลุ่มคน ที่รวมกันอยู่เป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอาศัยความผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาเดียวกันก็ตามที่ทำให้แต่ละคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น ๆ^{๘๕}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ชุมชนที่มีสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่างๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามาร่วมคิดร่วมทำมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ^{๘๖}

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ กล่าวว่า ชุมชน คือ หน่วยงานทางสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันอยู่เป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง^{๘๗}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐาน ส่วนใหญ่ได้และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้^{๘๘}

^{๘๔} สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน, แนวทางการพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน, หน้า ๒๖๑.

^{๘๕} จิรพรรณ กาญจนจิตรรา และคณะ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

^{๘๖} ประเวศ วะสี, ความจริงของความจน, (กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานวาระทางสังคมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

^{๘๗} ศ.ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: แพรววิทยา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๕๓.

^{๘๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๘.

สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน โดยมีแบบแผน การดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกัน เช่น ภาษามชนมรรธนิยม ประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีวัฒนธรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงจิตใจทุกคนในชุมชนอันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง (๑) ชุมชนที่เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกของชุมชนเรียนรู้มีการตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มความรู้อย่างเป็นให้แก่ชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ จากการลงมือทำ ทำร่วมกัน เป็นการเรียนรู้ขั้นสูงเรียกว่า (ปัญญา) ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้เพราะปัญญาเช่นนี้จะเหมือนพลังผลักดันชุมชนตลอดเวลา (๒) เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง การจัดการประกอบด้วย การวางแผน คือมีโครงการของชุมชน ในโครงการต้องระบุว่าชุมชนจะหาอะไร ใครจะทำ ทำที่ไหน ทำเมื่อไร และทำอย่างไร การจัดกระบวนเป็นการเตรียมการเพื่อการดำเนินการตามแผนข้อแรก ต้องเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน มีการวางแผนว่าใครรับผิดชอบงานใด การลงมือตามแผนเป็นการทำตามแผนงานที่กำหนด และปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน (๓) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณแสดงออกโดยการที่สมาชิกมีความผูกพัน รักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ห่วงแหนชุมชน มีสิ่งที่สมาชิกจะยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น มีวัด มีพระ หรือมีผลประโยชน์ปัจจุบันและอนาคตร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (๔) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ หมายถึงภาพรวมของคนมีความสันติสุข ในขณะที่สันติสุขเป็นยอดของคุณภาพและคุณธรรม สันติภาพก็เป็นศูนย์รวมการเรียนรู้ ความสามารถในการจัดการและการมีชีวิตจิตใจ หรือจิตวิญญาณ^{๑๓}

พรพิไล เลิศวิชา กล่าวว่า ชุมชนชนจะพัฒนาความรู้ความสามารถ จากความรู้เดิม ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปรีชาญาณท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับกลวิธีที่สำคัญในการพัฒนาอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากชุมชนให้องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทมากขึ้น เพราะองค์กรเหล่านี้เข้าไปสู่ชุมชน โดยเคารพชุมชน ต้องอ่อนน้อมเพราะว่าไม่มีอำนาจและการที่ประชาชนจัดตั้งกันเองเป็นกลุ่ม ๗ – ๒๐ คน พบปะกันสม่ำเสมอทุกสัปดาห์ศึกษาค้นคว้าแล้วมาแลกเปลี่ยนกันในเรื่องความรู้ ความดี และการนำความรู้และความดีนั้นมาทำให้สังคมและชุมชนมีสันติภาพและพัฒนา กลุ่มดังกล่าวไม่แสวงหาประโยชน์และอำนาจ เชื่อมโยงกันอย่างไม่มัลักษณะบังคับบัญชา แต่เป็นความเชื่อมสัมพันธ์เชิงกลยามมิตร การไม่แสวงอำนาจและผลประโยชน์จะทำให้ขบวนการนี้ยั่งยืน การสอนให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย ๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่ละคน กลุ่มและองค์กรเหล่านี้อาจปรากฏในรูปชุมชนหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ

^{๑๓} โกวิท พวงงาม, **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๑.

กลุ่มทางปัญญา ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มเป็นแบบเท่าเทียมกัน การลดอำนาจและหน้าที่ของรัฐแล้วเอาอำนาจและหน้าที่นั้นกลับคืนมาที่องค์กรเหล่านี้^{๑๔}

สรุป เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่รวมตัวกันของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือในชนบททั้งที่รู้จักกันโดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสมานสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชน มีความสามารถที่พึ่งตนเอง อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งแนวคิดเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชนมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

๒.๒.๒ คุณลักษณะของชุมชน

๑) คุณลักษณะภายนอกที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชน

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ ได้สรุปถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชนที่เข้มแข็งไว้ดังนี้^{๑๕}

๑. ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

๒. ชุมชน มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อส่วนรวมสูง ไม่ว่าด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

๓. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

๔. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

^{๑๔} พรพิไล เลิศวิชา, วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑.

^{๑๕} อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, เพื่อการศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง จำกัด), ๒๕๔๐, หน้า ๙-๑๐.

เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๖}

๒) คุณลักษณะภายในที่สะท้อนของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

(๑) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

(๒) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

(๓) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ

(๔) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงานติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน

(๕) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

(๖) มีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และ มุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนการพึ่งความช่วยเหลือ จากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

(๗) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน^{๑๗}

ชุมชนที่มีสมาชิกมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนา ศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ ให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤต ต่าง ๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้ามาร่วมคิดร่วมทำมี ความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการ แก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ

ชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการตัวเอง จัดการทรัพยากร มีความรักท้องถิ่นเคารพในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพออยู่พอกินมีชีวิตอยู่ อย่างมีศักดิ์ศรีและสมดุลกับธรรมชาติ

^{๑๖} อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์, เพื่อการศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๐.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีมากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ ชุมชนที่สามารถปรับตัวในการที่จะจัดการความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้นมาเพราะระบบนิเวศและความสัมพันธ์ที่มีอยู่กับภายนอกและภายในไม่ได้ยังคงที่ดังนั้นชุมชนใด สามารถพัฒนาหรือสร้างสรรค์กฎเกณฑ์ใหม่ ๆ หรือระบบความรู้ใหม่ ๆ หรือการจัดองค์กรใหม่เพื่อปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านั้นได้โดยอาศัย การคำนึงถึงการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์เคารพในศักดิ์ศรีคนอื่น ๆ พร้อม ๆ กับการให้อำนาจต่าง ๆ ยอมรับในสิทธิความชอบธรรมของตัวเองความสามารถในการสะสมทุนทางสังคมหลายอย่างเข้าด้วยกันและคงทำให้ทุนทางสังคมเหล่านี้ปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและสภาพนิเวศที่ตนเองอยู่อย่างเหมาะสมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนนั้น ควบคุมชะตากรรมของตัวเองได้ น่าจะเป็นพลังที่ เรียกว่า “ชุมชนเข้มแข็ง”^{๑๘}

ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่ การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติมีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

^{๑๘} อานันท์ กาญจนพันธุ์, วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔), หน้า ๙๐.

การพัฒนาที่ผ่านมา มีการกระจายอำนาจให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนชุมชนแล้วจำนวน ๓,๖๕๗ ตำบล ส่งเสริมกระบวนการประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนพัฒนาอำเภอทุกขั้นตอน รวมทั้งมีส่วนร่วมตรวจสอบติดตามการดำเนินงานควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน มีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั่วประเทศ ขณะนี้จำนวน ๒๘,๒๙๖ แห่ง รวมทั้ง มีการโอนเงินให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแล้ว ๗๗,๕๐๘ ล้านบาท สำหรับประชาชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน อันเป็นความก้าวหน้าของการเตรียมความพร้อมแก่ท้องถิ่นและชุมชนรองรับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง วิฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงความไม่สมดุลของกระบวนการพัฒนาประเทศ ประกอบกับการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ได้นำพากระบวนเศรษฐกิจยุคใหม่และการสื่อสารไร้พรมแดนเข้ามา ความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีภาวะความเป็นเมืองมากขึ้น และพฤติกรรมการบริโภคแบบโลกตะวันตก ล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งสิ้น ปัจจัยดังกล่าวจะเป็นภัยคุกคามหากชุมชนขาดความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันอาจเป็นโอกาสในการพัฒนาของชุมชนได้เช่นกัน หากชุมชนสามารถปรับตัวและใช้ประโยชน์จากบริบทการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

เพื่อเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยวิถีปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์กรร่วม มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่สถานะดินดำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัยอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

กระบวนการพัฒนา โดยเน้นชุมชนเป็นตัวตั้ง ได้แก่ ๑. ภูมิปัญญาและความรู้สึกร่วมที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อ การเปลี่ยนแปลงภายนอก ๒. องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่ม และจัดระเบียบในชุมชน ๓. เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการจากภายนอกองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งเพื่อใช้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

๑) อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชน และความเป็นชุมชน โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดี หรือค่านิยม สุขภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอีกทั้งการเชื่อมั่นใน ศักยภาพ

ของคนในชุมชนการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิด ความสุขในการ กระทำเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะของทุกคนและ เป็นของชุมชน

๒) การจัดการองค์กรและการบริหารจัดการมีการจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรม และ ความร่วมมือ การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดีและมีกระบวนการวางแผนมีประสิทธิภาพเกิดการมี ส่วนร่วมจากชุมชนหรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓) การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่นุชน หรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชนเป็นภาพของควมมีชีวิตชีวาของชุมชน และ แสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่างหลากหลายมาก ขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคน และองค์กร

๔) ชุมชน มีทุนในเชิงกายภาพ คือ มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพโดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชนหรือมีทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม ทาง ธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้วิถีการ ปฏิบัติ และร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๕) เครือข่ายความร่วมมือหรือทุนเพื่อนจะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรม และ องค์กรหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะมากขึ้นมีการประมวลความคิด การตัดสินใจและกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนา ร่วมกันเพื่อประสานประโยชน์ต่อชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

๖) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมืองเป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์ และการกระจายผลประโยชน์ ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ทุกคนในชุมชน และเป็นกลไกในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

๗) เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอกแสดงถึงสถานะภาพหรือศักยภาพของชุมชน จน เป็นที่ยอมรับจากภายนอกและเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและ ศักยภาพของชุมชนมากขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกันเป็น เครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้น

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะสำคัญ บางประการของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีดังต่อไปนี้^{๑๙}ได้แก่

๑. ชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองรักและเอื้ออาทรกันและมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
๒. มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๓. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงการเป็นเครือข่าย

^{๑๙} สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙), หน้า ๓๕.

๔. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๕. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
๖. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

สำหรับลักษณะชุมชนเข้มแข็งมี ดังนี้

- ๑) สมาชิกชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- ๒) องค์กรชุมชนดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้
- ๓) สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจดำเนินงาน

ติดตาม และประเมินผลกิจกรรมของชุมชน

- ๔) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
- ๕) มีแผนชุมชนในการพัฒนาทุก ๆ ด้านมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ๖) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในที่สุด
- ๗) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาแนวคิดชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งที่กล่าวมานั้นสอดคล้องกับหลักการ สำคัญในลำดับแรก ๆ ของการพัฒนาชุมชนหรือการทํานุบำรุงชุมชนให้เจริญคือการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่น่าพาดคน ชุมชน สังคมไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข ความเข้มแข็งของชุมชนว่าอาจพิจารณาได้จาก

๑) ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์คือ สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชนคือการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือ มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามารับช่วงภาระงานส่วนในมิติเชิงคุณภาพได้จากความรู้ความสามารถและทักษะรวมทั้งความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำอีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสานผลประโยชน์สิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและมีความต่อเนื่อง

๒) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมคือ ผลงานหรือกิจกรรมกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่ายและขยายกิจการใหม่ ๆ นอกจากนี้พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต

๓) ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัตถุประสงค์ หรือสภาพแวดล้อมพิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน

๔) ทุนเพื่อนหรือเครือข่ายการมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน พิจารณาได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น และความสามารถในการจัดการเครือข่าย

๕) สถานภาพขององค์กรชุมชนซึ่งองค์ประกอบจากหนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณา จากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรพิจารณาอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้การยอมรับในเรื่องไหน มากน้อยเพียงใดนอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ ยังเสนอว่า การพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนหาก มองในมุมกว้างแล้วน่าจะพิจารณาถึงขีดความสามารถของชุมชนในการควบคุมตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้ เช่น การกำหนดราคาขายการอยากให้ลูกหลานอยู่ในหมู่บ้าน กรรมสิทธิ์ที่ดินและป่าชุมชน เป็นต้น โดยมีความสามารถในการควบคุมได้มากยิ่งขึ้นตั้งแต่วิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัว กลุ่มหมู่บ้าน เครือข่าย ตลาด และนโยบาย^{๒๐}

การพัฒนาชุมชนแบบจัดการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยอาศัยหลักการ พัฒนาชุมชนทั่วไปผนวกกับหลักการพัฒนาชุมชนเฉพาะเป็นพื้นฐานแนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นที่หลักการ จัดการภายในชุมชนมีหลักการสำคัญ^{๒๑}ดังนี้

๑) หลักการช่วยกันคิด หมายถึง การระดมความคิดร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการ ดำเนินการพัฒนาชุมชน ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของหลักการ PAR. (Participatory Action Research)

๒) หลักการ PAR คือ การดำเนินการพัฒนาและวิจัยการพัฒนาพร้อมกันไปโดยเจ้าหน้าที่ และประชาชนร่วมมือกัน หลักการดังกล่าวจะทำให้ทราบได้ว่าการดำเนินงานเป็นไปตรงเป้าหมายหรือไม่ มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง มีแนวทางแก้ไขอย่างไร

๓) หลักการพึ่งตนเอง ซึ่งการที่คนจะพึ่งตนเองได้นั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ๕ ประการ คือ ๑. เทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ๒. มีอาชีพและรายได้พอเพียง ๓. มีทรัพยากรธรรมชาติ ๔. มีจิตใจแน่วแน่ ความพยายามในการพึ่งตนเอง และ ๕. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ค่านิยม อุดมการณ์

๔) หลักการ BAN (Balance Ability and Networking) ประกอบด้วยสาระสำคัญ ๓ ประการ คือ

ประการแรก คือ การรักษาสมดุล ได้แก่ การรักษาสุขภาพให้ดีการมีครอบครัวอบอุ่นการ มีชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นต้น

ประการที่สอง คือ การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองได้ซึ่งจะต้องมี ๑. เทคโนโลยี ๒. เศรษฐกิจ ๓. ทรัพยากร ๔. จิตใจ และ ๕. สังคมวัฒนธรรม

^{๒๐} กาญจนา แก้วเทพ, องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม, (ขอนแก่น: สำนักพิมพ์ บริษัทแปลนพริ้นต์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙ - ๒๐.

^{๒๑} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐-๓๖.

ประการที่สาม คือ การสร้างเครือข่าย หรือการมีเพื่อนพันธมิตรในการพัฒนามิตรเหล่านี้จะเป็นที่พึ่งของกันและกันอาจเรียนรู้จากกันและกันช่วยเหลือกันทั้งทางเทคโนโลยีงบประมาณและด้านอื่น ๆ

๕) หลักการจัดการประกอบด้วยหลักการสำคัญอื่น ๆ ดังนี้

ประการแรก คือ การรู้จักตนเอง คือรู้จักสภาพชุมชนรู้ปัญหาของชุมชนรู้ความต้องการของชุมชนโดยอาจใช้หลักการ SWOT (Strength, Weakness, Opportunity, Threat) ใน การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อให้รู้จักตนเองได้

ประการที่สอง คือ การส่งเสริมการศึกษาอบรมการจัดการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพึ่งพาการศึกษาอบรมสืบเนื่องมาจากหลักการจัดการทั่วไป ที่ต้องการวางแผนการจัดการกลั่นคนการลงมือดำเนินการและการประเมินผลล้วนต้องการการศึกษาอบรม มิฉะนั้นจะไม่สามารถทำเรื่องเหล่านั้นได้และสืบเนื่องมาจากการรู้จักตนเองข้างต้นเมื่อทราบว่าตนเองมีปัญหาอะไร หรือต้องการอะไร ก็อาจจะต้องแก้ไขด้วยการศึกษาอบรม

ประการที่สาม คือ การสร้างกลุ่มช่วยตัวเองโดยเป็นการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อช่วยตัวเองอาจเป็นคณะกรรมการคณะทำงานต่าง ๆ กลุ่มเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเพราะจะได้มีผู้จัดการและคนทำงานประเภทอื่น ๆ ที่จำเป็นในการบรรลุเป้าหมายของการจัดการ

๖) หลักการอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นแนวทางให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนแบบจัดการได้ ประกอบด้วยประชาธิปไตยในการดำเนินงานหลักการให้ผู้นำท้องถิ่นหลักการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นและหลักการพหุภาคีในการดำเนินงานแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง มีพื้นฐานของความเป็นจริงสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๒.๒.๓ องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชน

ภายใต้กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์ยางค์ ได้พยายามศึกษาเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการกับปัญหาและการพัฒนา ได้พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาโดยเน้นชุมชน^{๒๒} ดังนี้ได้แก่

^{๒๒} บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์, **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สาขาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔.

๑) ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

๒) องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มและจัดระเบียบให้ชุมชน

๓) เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการจากภายนอก

อเนก นาคะบุตร ได้สรุปว่า ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถจัดการกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่าของชุมชนได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ^{๒๓}

๑) ภูมิปัญญาความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

๒) องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา

๓) เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการบูรณาการจากภายนอก

ประเวศ วะสี เสนอไว้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมี ส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ เข้ามาผนวกกัน ได้แก่ (๑) ธรรมะ (๒) การเรียนรู้ (๓) การจัดการ องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบทั้ง ๓ นั้น มีพลังมาก กล่าวคือ ธรรมะ การเรียนรู้และการจัดการ แต่ละองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งยังไม่เพียงพอที่จะเผชิญกับความยากของปัญหา แต่เมื่อทั้ง ๓ ด้านเข้ามาผนวกกัน ศักยภาพอันสูงส่งจึงเกิดขึ้น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือ พัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ กล่าวคือ เรื่องความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออนาคตของประเทศ ควรที่ทุกฝ่ายในสังคมจะศึกษาให้เข้าใจและรณรงค์เคลื่อนไหวให้เกิดเป็นทิศทางและกระแสสังคมจะขับเคลื่อนนโยบายและการกระทำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนทรัพยากรทั้งของรัฐและเอกชน มีมากเกินไปที่จะสนับสนุนให้ชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง แต่ทรัพยากรเหล่านี้ใช้ไปอย่างกระจุกกระจายไม่เป็นระบบและไม่มีจุดรวมที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบจะสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน ประเวศ วะสี ได้เสนอแนวทางปฏิบัติไว้ดังนี้

๑. สำรวจชุมชนและเครือข่าย

๒. ส่งเสริมและขยายตัวของเครือข่ายชุมชน

๓. สร้างศูนย์วิชาการเปิดเสรี

๔. เชื่อมต่อการค้าขาย

๕. สื่อเพื่อสังคม

๖. ปรับวิธีการงบประมาณและตั้งกองทุนเพื่อชุมชน

^{๒๓} อเนก นาคะบุตร, คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแปลงแห่งความคิด, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

๗. ออกกฎหมาย
๘. การฝึกอบรม
๙. การวิจัยและประเมินผล

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้ คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าต้อง ประกอบด้วย

- บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
- มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
- มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
- มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ภายใต้กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนักพัฒนาได้พยายามศึกษาเพื่อพัฒนา โดยเฉพาะความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการแก้ปัญหาและการพัฒนาในความพยายาม ดังกล่าว พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาโดยเน้นชุมชนเป็นตัวตั้ง ได้แก่^{๒๔}

๑) ภูมิปัญญาและความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจาก ภายนอก

๒) องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มและจัด ระเบียบในชุมชน

๓) เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการบูรณาการจากภายนอก

จากการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น ประสพการณ์ของนักพัฒนาชนบทไทยเกี่ยวกับ ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ได้ข้อสรุปดังนี้

- ๑) มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีรากฐานทาง วัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้
- ๒) มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
- ๓) มีการจัดกลุ่ม

^{๒๔} บัณฑิต อ่อนคำและวิริยา น้อยวงศ์ นยางค์, ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสพการณ์ของ ประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๒.

- ๔) มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- ๕) มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน
- ๖) มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม
- ๗) ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก
- ๘) มีการขยายผล ขยายกิจกรรม และขยายเครือข่ายสมาชิกรวมถึงความร่วมมือ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง มีหลากหลายแนวคิด หลายระดับ ซึ่งเริ่มจากกลุ่มองค์กรชุมชน หรือองค์กรชาวบ้าน ที่อาจมุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่มนามาสู่ลักษณะความร่วมมือที่หลากหลายเป็น “พหุภาคี หรือประชาคม” ที่เคลื่อนย้ายการมุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่มมาสู่ภาคสาธารณะและมีความเป็นเจ้าของพื้นที่หรือกิจกรรมมากยิ่งขึ้น และท้ายสุดมีการนำเสนอภาคสังคมชุมชนในอุดมคติ คือ “แนวคิดประชาสังคม” ที่มุ่งการพัฒนาสู่ภาคสังคมโดยรวมหรือภาคสาธารณะ อย่างไรก็ตามส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันของแนวคิดทั้งสามคือ ศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อุดมการณ์ร่วม และความร่วมมือเพื่อมุ่งพัฒนาสู่คุณภาพชีวิตที่ดี

๒.๒.๔ กระบวนการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง

กระบวนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งโดยกระบวนการนี้มีเป้าหมายที่สำคัญ คือ^{๒๕}

- ๑) ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาที่มีระบบการศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อมการจัดสรรทรัพยากร ระบบสวัสดิการ และกฎหมายมาจากชุมชนเป็นของชุมชน
- ๒) ความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาจะช่วยให้เกิดการสร้างและจัดระเบียบของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ และระบบทุนของชุมชนให้พึ่งตนเองได้และยั่งยืน
- ๓) นำไปสู่โครงสร้างทางการเมืองและระบบการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนท้องถิ่น ระบบการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ระบบการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การจัดสรรภาษีและงบประมาณ เป็นต้น

^{๒๕} อีรพงษ์ แก้วหาญ, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง, (ขอนแก่น: คลังวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๖๕.

๒.๒.๕ เกณฑ์วัดระดับชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอาจพิจารณาได้จากหลากหลายปัจจัย ดังนี้^{๒๖}

๑) ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามารับผิดชอบต่อภาระงาน ส่วนในมิติเชิงคุณภาพได้จากความรู้ ความสามารถและทักษะ รวมทั้งความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจได้จากความสามารถ และการประสานผลประโยชน์ ส่วนสิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรม อย่างมีชีวิตชีวา และมีความต่อเนื่อง

๒) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ ๆ นอกจากนี้ พิจารณาได้จาก ความสามารถในการจัดแก้ปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต

๓) ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม พิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา

๔) ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย การมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน ในแง่ปริมาณ อาจดูได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น ในแง่คุณภาพดูได้จากความสามารถในการจัดการกับเครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติและลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรองหรือประสานงาน

๕) สถานภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งที่หนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือการประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้การยอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อยแค่ไหน

๒.๒.๖ เกณฑ์ชีวิตที่สะท้อนชุมชน

เกณฑ์ชีวิตของชุมชนนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพลังทุน ทางสังคมที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง และการบริหารจัดการ อยู่ในระดับสูง มีความเป็นปึกแผ่น แน่นแฟ้น มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และ สร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง รวมทั้งสามารถควบคุมและจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนให้เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข มีความสามัคคีเอื้ออาทร และช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ง่าย มีการเรียนรู้ร่วมกันใน การกระทำ ตลอดจนมีศักยภาพในการบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทาง เศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีดุลยภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับ

^{๒๖} กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๓-๕๔.

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนได้ดีซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขในสังคมไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนได้ในที่สุดดังนี้

๑) เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีศีล หมายความว่า มีคุณธรรม มีครูบาอาจารย์ มีศาสนา มีคุณธรรมที่เกิดจริงอย่างชัดเจนจนถึงระดับอารยธรรม คือ ปฏิบัติจนกระทั่งมีญาณปัญญามองเห็นกิเลสในตนเอง

๒) เป็นสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระผู้อื่นเพราะว่า เราเป็นคนมีสัมมาอาชีพ สัมมากรรมันตะ เราทำแล้วเกิดประโยชน์ต่อสังคม จนส่งผลถึงข้อ ๓

๓) มีงาน มีกิจการที่มั่นคง

๔) ขยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น กิเลสเล็กน้อย ของความขี้เกียจ มันมีทำตัวหลบ ๆ เลี่ยง ๆ ทาตัวแบบไม่ต่ำกว่ามาตรฐานก็อยู่ได้กับหมู่กลุ่ม แต่สูงกว่านี้ ดีกว่านี้ยังมีอีก เรียนใหม่ หัดใหม่ ผักใหม่ขึ้นเรื่อย ๆ อย่าหยุดนิ่ง “ผู้ใดหยุดอยู่นิ่งเสื่อมแล้วพระพุทธเจ้าสรรเสริญคนที่มีวุฒิ ” ธรรมะของพระพุทธเจ้าคือ คนขยัน กระตือรือร้น ยิ่งเข้าถึงธรรมยิ่งร่าเริงเบิกบาน

๕) อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบานร่าเริง จิตใจร่าเริง ก็คือ ความหมั่นหมองความเครียดน้อยลง แจ่มใส ไม่เศร้า ไม่หดหู่ ไม่เครียด ไม่เซ็ง ถ้าใครยังเครียด เซ็ง มีด มั่ว ๆ นั้นผิดทางแล้ว

๖) ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รุ่งเรืองฟุ้งเฟื่อง ไม่ผลาญพลา สุรุ่ยสุร่าย โลกทุกวันนี้มันเฟ้อ อยากได้มา แสวงหาเกินความจำเป็น มาบำเรอตน มาสะสม เช่น แสวงหาเมียมาเยอะ ๆ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ผัวเดียวเมียเดียวก็แสนทุกข์แล้ว ไม่ต้องฟุ้งเฟ้อเห่อไปตามสังคมที่เขาหลอกมอมเมา แต่สังคมเข้มแข็ง คือ รุ่งเรืองฟุ้งเฟื่อง คือชื่อเสียงขจรกระจายไม่อับเฉาเสียหาย แต่เป็นในทางที่ดีงามไม่ทำลาย (ฟุ้งเฟ้อ คือการทำลาย)

๗) มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย ละเอียดลออ ประหยัด สิ่งไหนมา ซ่อมแซมใช้ได้ใหม่ก็นำมาใช้อีก หรือ นำมาปรับปรุงดัดแปลงให้สามารถใช้งานได้อีก ดูแลข้าวของ รู้จักรักษา แต่ไม่ใช้ขี้เหนียว ไม่ได้ตระหนี่ แต่เอื้อเฟื้อแจกจ่ายแจกจ่ายให้มีคุณค่าประโยชน์

๘) ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม บาปแผ่นดินมน้อยไม่ควรทำ ไม่ทำทุจริตกรรม ไม่ควรไปสั่งสมหรือหัดทำ นานเข้าจะติด มีวิบากติดตัวไป จึงอย่าไปทำชั่ว การทำชั่ว เสวร้ายผิดกฎหมายอาญาด้วย การเตะฟุตบอลนั้นคนที่เก่ง ๆ เอามาทำแกง เอามานุ่งห่มได้ไหม มันไม่ใกล้เคียง ๔ เลย การละเล่นนั้นเป็นอบายมุข ถ้าเก่งแบกเก่งหาม เก่งทำขยะ เก่งทำปุ๋ย แบบนี้สี่เป็นสาระประโยชน์

๙) มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพ พร้อมเพรียงกันทำงาน งานที่เป็นกุศล เป็นภาพรวมของความสามัคคี สามารถพึ่งพิงกันได้ นี่แหละที่จะทำให้อบอุ่นกันและมีเอกภาพ

๑๐) สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของความเป็นภราดร มีความแนบแน่นในตัวไม่ฟ้าม ไม่หลวม เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ มีพฤติกรรมที่สอดคล้อง มันมีฤทธิ์ในตัว คนกลัวนะ ถึงแม้แค่ ๑๐ กว่าคนก็เถอะ มันมีน้ำหนักร มีอิทธิพล มีฤทธิ์มีแรง ลักษณะไปในทางดีงาม

๑๑) เป็นชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน หมายถึง ความไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่คลอนแคลน เป็นความยั่งยืนคงทน มั่นคงแข็งแรง

๑๒) เป็นสังคมที่สร้าง “ทุนทางสังคม” มีประโยชน์คุณค่าต่อผู้อื่นและสังคมทั่วไปในวงกว้าง “ทุนทางสังคม” คือการเสียสละอย่างแท้จริง เราเสียสละให้คนหนึ่ง คือให้โดยไม่หวังรับอะไรคืนเลย ถ้าทางธรรมก็คือบุญกุศล เพราะเราเสียสละไปจริง แต่อย่างทุนนิยมไม่ได้เสียสละจริง มันแลกเปลี่ยนคือมันหาทางใช้จิตวิทยา เพื่อนำกลับคืนมาให้กับตัวเอง และเขายังอยากได้อยู่ เขาไม่ได้ให้กับสังคมจริง “ทุน” คือการสั่งสม เราเสียสละ ๕ หน่วย ก็เป็นบุญของเรา ๕ หน่วย มันเป็นนามธรรมที่ได้เสียสละให้กับสังคม คนที่มีประโยชน์มีคุณค่าต่อผู้อื่นนั้นและ คือ “ทุนทางสังคม” มีคุณธรรมที่แท้จริง มีศีลธรรมที่เป็นผู้เสียสละให้แก่ทางสังคม วิธีคิดอย่างทุนนิยม ไม่ได้เสียสละ ไม่มีทุนทางสังคมเลย มันเอาคืนมาหมด เอาเกินด้วยชุดรีดเอาเปรียบ การเอาเปรียบมันเสียสละอะไร ไม่เคยมีประโยชน์อะไรเลย แนวคิดทุนนิยม เป็นแนวคิดที่ทำลายสังคม ทำลายประเทศชาติ ทำลายหมดทำลายโลกทั้งโลกเลย

๑๓) เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน หรือกอบโกยแม้อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน กอบโกย มีพอกพูนพอเวียนสะพรั่งออก ยิ่งโดยส่วนตัวยิ่งชัดเจน ทำงานอยู่กับหมู่กับกลุ่มทำงานให้กับส่วนกลางเป็นสาธารณโภค มีก็ใช้ ไม่มีก็ไม่ใช้ เมื่อยิ่งทำ ก็ยิ่งจะมีพลังสร้างสรรค์ พวกเราปฏิบัติธรรมก็จะเป็นคนเจริญ คือมีก้น้อย สันโดษ พอใจ-ใจพอ ไม่ต้องสะสมเลย ขยันเพิ่มขึ้น เสียสละไปให้แก่สังคมได้มากขึ้น เราก็ยังมีบุญมีกุศลแท้ ๆ ไม่ต้องห่วงเลย บุญกุศลคือสัจจะ ไม่มีตกหล่น ไม่สูญเสียตกหล่น สัจจะก็คือสัจจะ

๑๔) เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างเป็นสุข และเห็นเป็นคุณค่าของคนตามสัจธรรม เสียสละอย่างเป็นสุข ไม่ใช่เสียสละอย่างจำนน จำใจ เสียสละอย่างรู้ด้วยปัญญาว่าน่าเสียสละและควรเป็นประโยชน์คุณค่า และเห็นเป็นคุณค่าของคนตามสัจธรรม คนเสียสละคือคนมีคุณค่า เป็นคุณค่า เพราะเราเป็นประโยชน์ต่อเขา ไม่ต้องคิดว่าเป็นบุญเป็นคุณ เราเองอยู่ได้รอดสุขภาพก็ไม่เสีย เกิดมาเป็นคน คุณค่าของคนมีแค่นี้^{๒๗}

ปัจจัยที่สร้างชุมชนเข้มแข็งได้นั้น ต้องพัฒนาแบบองค์รวม โดยพัฒนาคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การพัฒนาองค์กรต้องกระทำโดยคนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้สึก มีปัญหา มีความต้องการในการแก้ปัญหาาร่วมกัน รวมทั้งมีความรัก ความเอื้ออาทร จริงใจต่อกันภายใต้ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน จึงจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชน ในชุมชนต่างๆ มีการรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนทั้งนี้

^{๒๗} โกวิท พงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๖.

ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ คือ เน้นการกระจายการพัฒนาป้องกันและปกป้องชุมชนมากขึ้นการพัฒนาท้องถิ่นให้ทุกภาคส่วนเข้ามาสนับสนุนและให้ชุมชนและท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการตัวเอง สร้างการเรียนรู้ในชุมชนใช้พลังชุมชนในการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ดังนั้น ในการพัฒนาและสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงมีองค์ประกอบสำคัญ คือ การจัดองค์กรและบริหารจัดการ อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน ทุน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีเครือข่ายความร่วมมือการยอมรับจากสังคมภายนอกและมีสิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง โดยกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

๒.๓ การพึ่งพาตนเอง

๒.๓.๑ ทฤษฎีการพึ่งพาตนเอง

เป็นแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่มีจุดหมายเพื่อปลดปล่อยพันธนาการต่าง ๆ ที่คน กลุ่มคนหรือชุมชนยึดติดอยู่ แต่ให้มองย้อนดูตนเอง ดูภายในกลุ่ม ภายในชุมชนว่ามีศักยภาพ หรือพลังความสามารถที่แฝงอยู่แล้วดึงพลังอันซ่อนเร้นเหล่านั้นออกมาจัดการแก้ปัญหา หากจะย้อนอดีตไปเราจะพบว่าแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์แห่งการพัฒนาสมัยใหม่ที่กระตุ้นให้เกิดกิเลส ความโลภ และวัฒนธรรมแห่งความกลัว ซึ่งส่งผลให้มนุษย์ สังคมและธรรมชาติที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ต้องแยกออกเป็นส่วน ๆ และทำงานไม่ประสานกันทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย และหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้มนุษย์และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก็คือ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนพึ่งตนเอง กล่าวได้ว่า “การพึ่งตนเอง” หมายถึง การกำหนดอนาคตของชุมชนที่วางอยู่บนความคิดและทิศทางของการพัฒนาที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้โดยเน้นการปลดปล่อยตนเองที่ยึดหลักการจัดการงานพัฒนาต่าง ๆ ที่ชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ผู้เลือกสรร ผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติ และผู้รับผลจากการปฏิบัตินั้น ๆ ซึ่งต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่มีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน กับวิถีคิดและระบบการจัดการสังคมแนวใหม่^{๒๘} ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ระบบเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยแห่งความเข้มแข็งของชุมชนจะมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

๑) รูปแบบการผลิต การผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก มีผลทำให้สมาชิกไม่จำเป็นต้องดิ้นรนขวานขวายกับกิจกรรมเศรษฐกิจ แบบเดียวกับที่ถูกกำหนดจากภายนอก เนื่องจากสามารถกำหนดการผลิตตามสภาพของตนเอง คือเน้นการใช้ปัจจัยการผลิตชุมชน ทั้งแรงงาน วัตถุดิบ ความรู้และเทคโนโลยีของตนเอง เป็นรูปแบบการผลิตที่อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ เช่น ผลิตและเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล และตามเงื่อนไขอื่น ๆ ของธรรมชาติ หรือระบบนิเวศน์

อย่างไรก็ตาม รูปแบบดังกล่าวมิได้ หมายความว่า การผลิตของชุมชนนั้นอยู่ในลักษณะที่ปล่อยตามบุญตามกรรม ให้ธรรมชาติกำหนดทุกอย่าง โดยปราศจากการจัดการ และไม่มีเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการผลิตเลย เพราะในความเป็นจริงนั้นในกระบวนการผลิตของชุมชนจะมีการสั่งสม การ

^{๒๘} เรืองเดียวกัน, หน้า ๑๕๒.

เรียนรู้ด้านการจัดการ และการคิดค้นด้านเทคโนโลยีอยู่ตลอดเวลา เช่น เกษตรกรจะเรียนรู้ ด้าน ธรรมชาติ ว่าเวลาใดเหมาะสมกับการลงมือว่านดำ หรือเพาะเมล็ดไม้ผล จะเรียนรู้วิธีการชลประทาน แบบดั้งเดิม การจัดการกับแมลงศัตรูพืช และสัตว์ป่าที่มารบกวนผลผลิต วิธีการคัดเลือกพันธุ์พืช พันธุ์ ผัก รูปธรรมของการเรียนรู้ เช่น กังหันวิดน้ำ เครื่องมือสีข้าว หุ่นไล่กา บัญชีมูลสัตว์ และอื่น ๆ อีก มากมาย

ความรู้และทักษะเหล่านี้ เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติ และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่าง บุคคล แล้วถ่ายทอดกันมาเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อนสามารถทำได้เอง ที่สำคัญคือ อิทธิพลของ ค่านิยมจาก ศาสนธรรม มีผลให้เทคโนโลยีการผลิตนี้ ไม่ทำลายธรรมชาติ และชีวิตอื่น เพื่อมุ่งเอาแต่ ประโยชน์ของมนุษย์ฝ่ายเดียว ดังนั้นรูปแบบการผลิตของชุมชนจึงทำให้มนุษย์ใกล้ชิดและเรียนรู้ระบบ นิเวศน์ของธรรมชาติ เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับ ธรรมชาติจึงมีความเคารพและตระหนักในคุณค่า เกิดการอนุรักษ์ และบำรุงรักษาโดยอัตโนมัติ

นอกจากนี้ รูปแบบการผลิตดังกล่าว ยังมีผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ มิใช่กิจกรรมหลัก เพียงอย่างเดียวในวิถีชีวิตของบุคคล หากแต่สมาชิกของชุมชนยังมีเวลาว่างเพื่อการทำงาน หรือการ พักผ่อนอื่น ๆ เช่น การถนอมอาหาร การทอผ้า การออกแบบประดิษฐ์ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องเล่น ต่าง ๆ เช่น เครื่องทอผ้า กระจ่ายชุดมะพร้าว หมาดักน้ำ ฯลฯ อันแสดงออกถึงภูมิปัญญา ด้าน เทคโนโลยี และศิลปะของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีเวลาในการไปวัด ไร่ใช้พระ ฟังธรรม หรือไปเยี่ยม เยือนญาติมิตร ฯลฯ ตลอดจนถึงการร่วมกิจกรรมของชุมชนในงานบุญ งานประเพณี งานพัฒนาต่าง ๆ แม้ในกิจกรรมเศรษฐกิจเอง ก็ยังก่อให้เกิดการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกของ ชุมชน เช่น การลงแขก ปักดำนา เกี่ยวข้าว การเลี้ยงควาย เป็นต้น

รูปแบบการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองหรือยังชีพ จึงเป็นปัจจัยส่งเสริมโครงสร้างทางสังคม แบบแนวราบ และความสัมพันธ์เชิงสังคม ระดับการปฏิสัมพันธ์ทำให้ความร่วมมือ และความสนิท สนมกลมเกลียวเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังทำให้เกิดความแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ระหว่างสมาชิกใน ชุมชน นำมาซึ่งความแน่นแฟ้น และจิตวิญญาณของคนในชุมชน รวมถึงการพัฒนาสังคมภูมิปัญญา ของชุมชนด้วย

๒) การบริโภค ชุมชนเน้นบริโภคสิ่งที่ผลิตหรือหาได้ตามธรรมชาติในท้องถิ่น แม้จะมีการ แลกเปลี่ยนผลผลิตที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนอยู่ด้วย แต่การแลกเปลี่ยนสิ่งของมากกว่าการซื้อขาย โดยอาศัยเงินตรา การบริโภคของชุมชนจะถูกกำหนดด้วยทรัพยากรในท้องถิ่น และการติดต่อสัมพันธ์ กับชุมชนอื่น ซึ่งวัฒนธรรมแบบเดียวกัน หรือไม่แตกต่างกันนัก เงื่อนไขคมนาคมที่ยากลำบาก มีผลให้ อิทธิพลของภายนอก โดยเฉพาะการเมือง มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคของ ชุมชนน้อย นอกจากนี้ ค่านิยมจากศาสนาธรรมที่สอนให้บริโภคพออยู่พอกิน เน้นการให้ทานและ แบ่งปัน ก็มีอิทธิพลต่อการบริโภคแบบพอเพียงชีพ การบริโภครูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ กำหนดรูปแบบการผลิตที่กล่าวมา ไม่ให้ทำลายธรรมชาติ และเปิดโอกาสให้ธรรมชาติได้ฟื้นฟู ไม่เสีย ดุลจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติจึงอุดมสมบูรณ์ เป็นปัจจัยหนุนกลับ ให้ ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง และปัจจัยความเข้มแข็งประการอื่น ๆ ยังมีฐานที่มั่นคงขึ้นอีก

๓) การสะสมและกระจายส่วนเกิน การที่ชุมชนผลิต เพื่อสนองตอบการยังชีพของตนเองเป็นหลัก มีผลให้ชุมชนไม่ต้องผลิตส่วนเกินจำนวนมาก เพื่อไปตอบสนองต่อส่วนอื่น ๆ แบบเดียวกับการผลิตเพื่อขาย นอกจากนี้ รูปแบบของการผลิตและการบริโภคที่กล่าวมา และข้อจำกัดของเทคโนโลยี ที่ทำให้การสะสมอาหาร หรือสิ่งของปริมาณมาก และเป็นเวลานานทำไม่ได้ ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และความสัมพันธ์เชิงสังคมที่มีความเอื้อเพื่อเจือจางกันสูง ทำให้แต่ละชุมชนไม่จำเป็นจะต้องผลิตส่วนเกินมาก เหมือนการผลิตเพื่อขาย^{๒๙}

ส่วนเกินจากการบริโภค ก็จะกระจายโดยเน้นไปที่การแบ่งปันญาติมิตร ให้ทานหรือทำบุญตามค่านิยมทางศาสนา และการชาระภาษี ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ แก่รัฐ การจัดการกับส่วนเกิน ในลักษณะนี้ ทำให้ส่วนเกินไม่เกิดมูลค่าที่จะก่อให้เกิดการสะสมทุน เพราะเป็นการกระจายออกโดยไม่ก่อมูลค่าทางเศรษฐกิจ แตกต่างจากการขาย หรือการลงทุนหมุนเวียนใหม่ระบบทุนนิยม ถึงแม้ว่าส่วนเกินของชุมชนนี้ จะไม่ก่อมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่การกระจายอำนาจส่วนเกินในลักษณะดังกล่าวก็เป็นปัจจัย ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงสังคม และค่านิยมจากศาสนธรรม มีผลให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียว ความมีน้ำใจช่วยเหลือเจือจางในชุมชน ซึ่งไม่อาจวัดคุณค่าได้ แต่มีผลต่อการเพิ่ม ความเข้มแข็ง

กล่าวโดยสรุป คือ ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองนี้ เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากร วิถีชีวิตชุมชน โครงสร้างทางสังคม ค่านิยม การศึกษาเรียนรู้รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงสังคม และระดับการปฏิสัมพันธ์ของชุมชน จึงนับเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

ระบบเศรษฐกิจดังที่กล่าวมา จะเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่า ชุมชนเป็นเจ้าของ หรือมีอำนาจ มีสิทธิในการใช้ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัย ระบบเศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติทั่วไป (ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศน์ของชุมชน เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ฯลฯ) มากน้อยเพียงใดด้วย หากปราศจากเงื่อนไขแล้ว คือชุมชนไม่มีอำนาจจัดการทรัพยากร แต่อำนาจเป็นของรัฐ หรือผู้มีสิทธิจากภายนอก ที่รัฐมอบอำนาจหรือสัมปทานให้ใช้และจัดการ ย่อมเป็นการยากที่ชุมชนจะสามารถใช้ และจัดการทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของตนเองได้ และยิ่งยากแก่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ให้คงสภาพอุดมสมบูรณ์ เพื่อเป็นฐานอันยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจชุมชนอีกด้วย

๒.๓.๒ แนวคิดพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง

แนวคิดพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นแนวทางการจัดการที่เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ที่มองเห็นคุณค่าของคนและสรรพสิ่งอย่างเป็นระบบ เป็นการพัฒนาแบบรอบด้านครบถ้วน เป็นธรรมเสมอภาค ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

^{๒๙} อุทัย ดุลยเกษม, เพื่อการศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลนพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖-๒๕.

๑) เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ต้องมีความเป็นองค์รวมของสรรพสิ่งเป็นพื้นฐาน โดยไม่แยกว่าเป็นมนุษย์ ธรรมชาติ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีความเด่นชัดเฉพาะด้าน เฉพาะเรื่องเป็นแนวทางเลือก

๒) เน้นการพัฒนาที่ยึดระบบคุณค่า คือ ต้องมองเห็นคุณค่าของคน และสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรชุมชน ระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เน้นการบริหารพัฒนาที่มีคนเป็นแกนกลางในการพัฒนา

๓) เน้นการพัฒนาแบบครบถ้วนรอบด้าน คือ ต้องเป็นการพัฒนาแบบครบถ้วนนั้นก็คือ ต้องให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาในทุกด้านและพร้อมที่จะพัฒนาไปด้วยกัน โดยมีเป้าหมายใหม่คือการสร้างแนวทางการอยู่ร่วมกันที่มีความเป็นชุมชนเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา

๔) เน้นการพัฒนาแบบกระจาย คือ ต้องเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ความก้าวหน้าของทุกภาคส่วนของชุมชน ไม่ใช่เป็นระบบการพัฒนาที่ให้โอกาสแก่ผู้เหนือกว่าทางด้านการเข้าถึงทรัพยากร เศรษฐกิจ และการเมือง อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างไม่เป็นธรรม^{๓๐}

ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง (แบบยังชีพ) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ปัจจัยที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะพึ่งตนเอง และมุ่งตอบสนอง ความต้องการ เพื่อการยังชีพของชุมชนเป็นหลัก ชุมชนจึงสามารถกำหนดความต้องการ และวิธีการจัดการทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง และการที่ไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น ก็มีผลให้ชุมชนมีอำนาจ และความเป็นอิสระ ไม่ต้องถูกการพึ่งพิงผู้อื่น ปัดกันให้ยอมตามความต้องการที่ผู้อื่นกำหนด

ดังนั้นหากกล่าวโดยง่าย แนวคิดพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง นั่นก็คือ การใช้ปรัชญาของการยืนด้วยลำแข้งของตนเอง ด้วยทรัพยากรภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรคน หรือแม้แต่ทรัพยากรทุนทางสังคม ที่มีการจัดการอย่างเหมาะสม รู้ค่า รวมทั้งวางแผนและแก้ปัญหาชุมชนด้วยกันเองภายในชุมชนเป็นสำคัญ

๒.๓.๓ ความหมายของการพึ่งพาตนเอง

มีผู้ให้ความหมายของการพึ่งพาตนเองไว้มากมาย ดังนี้

ปริญญ์ สิงห์เรือง ได้ให้ความหมายการพึ่งพาตนเองไว้เป็นนัยต่าง ๆ ดังนี้

๑) เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด มีทัศนคติการมองปัญหาต่าง ๆ มีการตัดสินใจด้วยตนเอง

๒) เป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชน หรือองค์กรชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

๓) เป็นการพึ่งพาตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพาเป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๒.

๔) กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งการแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นไทยต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๓๑}

ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์ ได้ให้ความหมายว่า การพึ่งพาตนเอง หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกับการพึ่งผู้อื่น การพึ่งผู้อื่น คือความสัมพันธ์ที่ฝ่ายหนึ่งเอาเปรียบและเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งฝ่ายที่ถูกครอบงำจะสูญเสีย ความเป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถยืนบนขาของตนได้^{๓๒}

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้ความหมายของการพึ่งพาตนเองไว้ว่า ในหมู่บ้านที่ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาธรรมชาติและสภาพแวดล้อม จะมีกลุ่มชาวบ้านที่ก้าวหน้าออกมาเป็นแถวหน้า มีการพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน พยายามระดมสรรพกำลังต่าง ๆ ไม่ว่าจะมาจากภายในท้องถิ่นของเขาเอง หรือแหล่งความรู้ที่มาจากภายนอกชุมชน เพื่อทำการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยอาศัยแนวทางการพึ่งตนเอง การมีกลุ่มเช่นนี้ดำรงอยู่นั่นเอง เป็นตัวอธิบายถึงความสามารถที่ชุมชนชนบทสามารถดำรงอยู่ได้^{๓๓}

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ให้ความหมายของการพึ่งพาตนเองไว้ว่า สภาพสังคมไทยในอนาคตมีแนวโน้มจะเกิดปัญหาที่มีลักษณะสลับซับซ้อน และเชื่อมโยงกันมากขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สิ่งที่สังคมไทยและโลกในอนาคตต้องการ คือ กลไกการจัดการกับปัญหาที่ยั่งยืน และสลับซับซ้อนเหล่านี้เพื่อสร้างสรรค์การพัฒนาที่ยั่งยืน จากประสบการณ์ของกรณีในประเทศไทย และนานาชาติทั่วโลกได้ให้คำตอบไว้ว่า กลไกการจัดการนี้ คือความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นมากมายว่า การพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนานั้น นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และสังคมในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา และสุขภาพอนามัย^{๓๔}

แม้จะมีผู้ให้นิยามของคำว่า “พึ่งพาตนเอง” ไว้มากมาย แต่ก็หนีไม่พ้นกันมากนักนั้นก็คือการจัดการชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง ไม่ว่าจะในมิติของการร่วมกันแก้ปัญหา การระดมความคิด เพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การดำเนินกิจกรรมสานสัมพันธ์ภายในชุมชน ก็ล้วนแล้วแต่เป็นการจัดการชุมชน โดยชุมชนเอง โดยยึดหลักของการทำเพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชน

^{๓๑} ปริญญา สิงห์เรือง, “ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงระการพิบูล จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๑) หน้า ๔๔.

^{๓๒} ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์, กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง: ประชาคม ประชาสังคม, (ขอนแก่น: มูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุข ภาคตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

^{๓๓} กาญจนา แก้วเทพ, การพัฒนาบ้านเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาคทอิลแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

^{๓๔} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, รายงานการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิหมู่บ้านสถาบันพัฒนาชนบท, ๒๕๓๗), หน้า ๑๙.

๒.๓.๔ องค์ประกอบของการพึ่งพาตนเอง

ประพันธ์ บรรลุมิลป์ ได้กล่าวการพึ่งพาตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นว่า ตนย่อมช่วยตนเองได้ก่อน ในการที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า ตนเองย่อมช่วยตนเองได้นั้น มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ คือ

- ๑) ความรู้สึกของการรวมกันเป็นกลุ่มของคนที่มีความสนใจร่วมกันอย่างครบถ้วน
 - ๒) ค่านิยมประชาธิปไตย โดยเน้นในเรื่องของการปลูกฝังให้คนในชุมชนมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และใช้มติของที่ประชุมตัดสิน โดยไม่ใช้อิทธิพลส่วนตัวของใครเข้าไปแทรกในการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของกลุ่มคนในชุมชน
 - ๓) สปิริตในการทำงานร่วมกัน คือ จะต้องมีการร่วมกัน ตกลงเกี่ยวกับกิจกรรมร่วมกัน และกระทำร่วมกันโดยมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและร่วมช่วยเหลือกัน
 - ๔) สปิริตในการทำงานกลุ่ม โดยสร้างให้เกิดสปิริตที่จะมองและให้ความสำคัญต่อความสนใจร่วมของกลุ่ม ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความพยายามร่วมกัน ในอันที่จะดำเนินการให้บรรลุผลของความสนใจนั้น
 - ๕) สปิริตในการสร้างสรรค์ คือ ปลูกฝังให้มีความคิดริเริ่ม มีการแสวงหาทรัพยากรใหม่ ๆ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสม การบริหารและจัดการรูปแบบองค์กรใหม่ ๆ มีประสบการณ์ใหม่ ๆ และใช้สิ่งเหล่านี้แก้ปัญหาของชุมชน ไม่ใช่หนีปัญหาหรือละเลยปัญหาที่เกิดขึ้น
 - ๖) สปิริตของการร่วมกันสร้างความเชื่อถือว่าช่วยตนเองได้ โดยมีการรวบรวมทรัพยากรของกลุ่มหรือชุมชนทั้งทางกายภาพ หรือทางวัตถุนอกกับทางจิตใจกระทำให้บังเกิดผลมากที่สุด และมองทรัพยากรจากภายนอกชุมชนมีความสำคัญเป็นอันดับรอง หรือเป็นเพียงตัวประกอบเท่านั้น^{๓๕}
- อย่างไรก็ตาม โดยสรุปการกำหนดกรอบความคิดว่าชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้จะต้องประกอบด้วย การพึ่งพาตนเอง ๕ ด้านคือ
- (๑) ด้านเทคโนโลยี มีลักษณะเหมาะสมในสภาพชนบท ซึ่งอาจรวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน และเทคโนโลยีใหม่ ที่มีความทันสมัยหากแต่ควบคุมได้และควรเป็นเทคโนโลยีที่ผ่านการวิจัยและพัฒนาภายในประเทศ
 - (๒) ด้านเศรษฐกิจ อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีพัฒนาการต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก มีความสามารถในการออมและการลงทุน สามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคต

^{๓๕} ประพันธ์ บรรลุมิลป์, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานของจังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒๓.

(๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ควรใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ หรือสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพของระบบนิเวศน์ และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูได้

(๔) ด้านจิตใจ คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง มีจิตใจใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนา มีความรู้ และความสามารถในการประยุกต์ มีคุณภาพ อดลอบายมุข และมีความขยันหมั่นเพียร

(๕) ด้านสังคมวัฒนธรรม ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันโลกภายนอก^{๓๖}

การพึ่งตนเองทั้ง ๕ ด้านนี้ จะต้องมีการบูรณาการสร้างขีดความสามารถของชุมชน ๓ ประการ คือ

(๑) การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งพาตนเอง เป็นความสอดคล้องความกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคมวัฒนธรรม

(๒) การสร้างความสามารถในการจัดการ เป็นการวิเคราะห์การวางแผนและการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพึ่งพาตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอก เพื่อขอความคิดเห็นและการสนับสนุน

(๓) การสร้างเครือข่ายการทำงาน เป็นความสัมพันธ์ของชุมชน และองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสะดวกของการพึ่งพาตนเองในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองนั้น ต้องมีจุดเน้นที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน และมีความเข้มแข็งแกร่งพอที่จะต่อสู้กับแรงกดดันที่มาจากภายนอกชุมชนได้^{๓๗}

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๒.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

ส่วนประพันธ์ บรรลุศิลป์^{๓๘} ได้เสนอถึงองค์ประกอบการพึ่งตนเองที่สำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

๑) จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบากไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิตและทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

๒) แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิต ให้เป็นรูปแบบแผนการผลิต เพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบ และธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล

๓) ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้น เพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมากและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

๔) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นระบบการผลิตแบบใช้เองกินเอง มีความสมดุลกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้เศรษฐกิจสมดุล พอกินพอใช้ไม่ขาดทุนไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๕) ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียง มีอาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกันสังสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยเหลือพัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ทางสาธารณสุข เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาโดยมุ่งการพึ่งตนเอง ๖ ประการดังนี้

๑) การพัฒนาจะต้องเป็นรูปแบบกลุ่ม ชาวบ้านจะต้องอยู่ร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่

๒) ต้องมีจิตสำนึก มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พื้นฐานก็คือ การพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับจิตใจ ความสมัครใจที่จะทำอย่างนั้น (กิจกรรมพัฒนา) ของผู้คน (ชาวบ้าน)

๓) จิตสำนึกจะต้องผลิตซ้ำขึ้นมาอีกได้ คือ ต้องสร้างขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง

๔) ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในหน่วยย่อย คือ ในหมู่บ้าน และหมู่บ้านเหล่านี้ สามารถที่จะรวมกันเป็นสหพันธ์ กล่าวคือ ต้องพัฒนาให้เป็นเขต เขตควรมียุ้งฉาง โรงสี โรงเรียน และศูนย์วัฒนธรรม สามารถต่อรองกับสถาบันภายนอกได้ เช่น พ่อค้าและรัฐได้อย่างมีพลัง น่าจะให้ความสำคัญกับงานนี้ด้วย เพื่อก่อให้เกิดเครือข่ายหมู่บ้าน

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑.

๕) การประสานวัฒนธรรม น่าจะส่งเสริมให้ชาวบ้านประสานวัฒนธรรมของตัวเอง หรือ กิจกรรมของตัวกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมด้วย

๖) ชุมชนควรมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติน่าจะเป็นชุมชน ที่อนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมด้วย^{๓๙}

๒.๔ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและทบวงมหาวิทยาลัย^{๔๐} ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนใน การควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้

ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี ๒ ลักษณะ คือ

๑) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

๒) การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาคเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย^{๔๑}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วย

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๒.

^{๔๐} สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง, ๒๕๕๘), หน้า ๒๕๓.

^{๔๑} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๒๕๓.

เล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสระภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๔๒}

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร^{๔๓} ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน^{๔๔} ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

๒.๔.๑ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิทย์ พวงงาม^{๔๕}ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี ๔ ขั้นตอน คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๓) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

^{๔๒} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง, (กรุงเทพมหานคร: ๕๙๘ ปรีณท์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๒.

^{๔๓} ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๔๔} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, การพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๕๓.

^{๔๕} โกวิทย์ พวงงาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๑.

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย^{๔๖} ยังได้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้

๑) ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

๒) ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

๓) ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔) ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนา ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๕) ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

๒.๔.๒ ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา^{๔๗} ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตาม หลักการทั่วไปว่า แบ่งเป็น ๕ ระดับ คือ

๑) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน

๒) การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร

๓) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น ๓ กรณี แล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้

^{๔๖} สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย, ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินตติ้ง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

^{๔๗} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง, หน้า ๑๕๒.

- (๑) ตันมีน้ำหนัการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
- (๒) ตันมีน้ำหนัการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
- (๓) ตันมีน้ำหนัการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ
- (๔) การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
- (๕) การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วมตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้

- ๑) ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
- ๒) ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - (๑) ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง
 - (๒) วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง ๆ
 - (๓) ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น
 - (๔) ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้
 - (๕) ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ
 - (๖) ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน
 - (๗) ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

๒.๔.๓ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี^{๔๘} ดังนี้

- ๑) หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล
- ๒) หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว
- ๓) หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุนนโยบายและเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

^{๔๘} ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศ์ธร, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒), หน้า ๒๖๓.

๔) การให้การศึกษาบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

๕) หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนา

๖) หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการ ทำงานและ ทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

อนึ่ง สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย^{๔๔} ได้ กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๒ ประการ คือ

๑) การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

(๑) จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันใน ประเด็นต่าง ๆ

(๒) จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

(๓) แก่อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ

(๔) ลงมือปฏิบัติจริง

(๕) ถ่ายถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการ ทำงานที่เหมาะสม

๒) การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและ ความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

(๑) แลกเปลี่ยน เรียนระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

(๒) สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนอย่างต่อเนือง และสนับสนุน ข้อมูล ข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

(๓) แลกเปลี่ยนเรียน!และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิด กระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกันและได้มีผู้นำความหมายของการมีส่วนร่วมที่คล้ายคลึง และสัมพันธ์กัน อาทิ การมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ประโยชน์และกระจายทรัพยากร ตลอดจนมีปัจจัยการผลิตที่อยู่ในสังคม เพื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิก ของสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนพัฒนาการรับรู้สติปัญญา

^{๔๔} กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย, ชุดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตของตน^{๕๐}และ^{๕๑}ก็ได้ให้ความหมายคล้ายคลึงกันในเรื่องของการมีส่วนร่วม คือ เป็นอำนาจการควบคุมจากประชาชนเป็นความสมัครใจ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมทำการส่งเสริม และการยอมรับในความรู้ ความสามารถและศักดิ์ศรีของประชาชนนั้นเองในสังคมไทยที่ผ่านมาอาจวัดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านได้จากการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง หรือจากกลุ่มเกษตรกรอย่างเป็นทางการ การที่มีผู้นำที่เป็นทางการหรือเจ้าหน้าที่ราชการชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมในกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะสังคมไทยมีประเพณีการเกณฑ์แรงงานคือ เข้าเดือนออกเดือนไพร่ในสมัยโบราณ และการมาร่วมกิจกรรมตามคำสั่งหรือคำขอร้องของเจ้าหน้าที่ราชการหรือผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน อาจเป็นการเกณฑ์แรงงานทางอ้อมได้ เพราะชาวบ้านอาจมาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ก็เพราะด้วยความเกรงใจหรือกลัว ซึ่งที่แท้จริงแล้วเป็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนามีทั้งหมด ๕ ระดับ คือ^{๕๒}

๑) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาในการพิจารณาในการพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๒) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

๓) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา

๔) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

๕) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนาในการประเมิน

ขณะที่ NomanUphoff ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

มีข้อสังเกตว่า การมีส่วนร่วมของ ม.ร.ว.อศิน รัตพัฒน์ จะเน้นที่การค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข แต่ Uphoff เอาใจใส่น้อยในข้อนี้ และขณะที่อศิน รัตพัฒน์ ให้ความสำคัญน้อยกับขั้นตอนการรับผลประโยชน์ แต่ Uphoff จะให้ความสำคัญมากกว่า

^{๕๐} ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยมหิดล, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภะ การพิมพ์), ๒๕๒๗, หน้า ๒.

^{๕๑} พัฒน์ บุญยรัตนพันธ์, การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓.

^{๕๒} อศิน รัตพัฒน์, ปัญหาการพัฒนาชนบทจากกรณี “ยกกระบัตร์” โครงการพัฒนาชนบทกลุ่มแม่น้ำกลอง, (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๑), หน้า ๔๙-๕๐.

ปรัชญา เวสารัช^{๕๓} ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควรครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

๒) การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้

- การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา
- การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
- การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายการวางแผนและดำเนินการโครงการ

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๓) เมื่อพิจารณาในแง่การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากรเพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่จะได้รับการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

๔) ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อประชาชน

การพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ จากโซตรวนที่ผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังมีผู้ให้นิยามไว้ว่า “โดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วมหมายถึงการปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายมาเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลง”^{๕๔}

๒.๔.๔ ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมมิได้หมายความว่า หากภาครัฐซึ่งเคยมีบทบาทหลักในการพัฒนาอยู่เดิมลดบทบาทลง แล้วภาคประชาชนจะมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้นโดยอัตโนมัติ ยังมี

^{๕๓} ปรัชญา เวสารัช, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๔.

^{๕๔} ปรีชาติ วลัยเสถียร.และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

ความจำเป็นจะต้องส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่^{๕๕}

๑. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของรัฐ ทั้งในระดับนโยบาย มาตรการและระดับการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย หรือสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นกลไกที่มีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใสรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย และมีการตรวจสอบได้

๒. ปัจจัยด้านประชาชนมีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งผลจากประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมทั้งมีการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และประชาสังคม

๓. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา มีบทบาทในการกระตุ้นส่งเสริม เอื้ออำนวย กระบวนการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร และทรัพยากรตลาดจนร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

การพัฒนา เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่าง ๆ หลายประการดังต่อไปนี้คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)

๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change)

๓. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and Contact)

๔. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Structure)

๕. ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and Technology)

๖. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น เช่น การเล็งเห็นความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ

จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา เราจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจึงต้องทำความเข้าใจทั้งในด้านทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (Time) สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Change & Resistance to Change)

สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้น คือ ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น กินความครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวหน้าหรือถดถอยก็ได้ แต่ที่เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนา ก็คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction for Change) ในลักษณะที่ก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเท่านั้น

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาร่วมกัน

๒.๕ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง” ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงที่มาของหลักสัปปริสธรรม ๗ ตามพระไตรปิฎกดังนี้

๒.๕.๑ ที่มาของสัปปริสธรรม ๗ ประการ

สังคิติกสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยการสังคายนาซึ่งนี้ตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตรท่านพระสารีบุตรแสดงแก่ภิกษุจำนวน ๕๐๐ รูป ณ ท้องพระโรงหลังใหม่ชื่ออุพทกะของพวกเจ้ามัลละเขตกรุงปาวาแคว้นมัลละโดยมีพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ด้วย^{๕๖}

สาเหตุที่ท่านพระสารีบุตรแสดงพระสูตรนี้ มีว่าก่อนหน้านั้น เล็กน้อยนิครนถ์นาฏบุตรหรือศาสดาหาวิระของศาสนาเซนได้ดับขันธณกรุงปาวานี้ หลักจากศาสดาดับขันธสาวกของท่านก็แตกสามัคคีกันเป็น ๒ ฝ่ายท่านพระสารีบุตรจึงยกเหตุการณ์นี้ขึ้นมาปรารภว่าเป็นเพราะพระศาสนาสอนไว้ไม่ดี จึงทำให้สาวกตีความคำสอนแตกต่างกันส่วนพระธรรมวินัยของพระศาสนานี้ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนไว้ดีแล้วและเสนอให้เพื่อพรหมจารีของท่านร่วมกันสังคายนาพระธรรมวินัยนี้ เพื่อให้ดำรงอยู่ได้นานไม่ควรทะเลาะวิวาทในเรื่องพระธรรมวินัยรูปแบบของสังคิติกสูตรเป็นการประมวลหมวดธรรมมีการบรรยายแบบถามเองตอบเองประกอบใจความสำคัญของพระสูตรในช่วงที่พระผู้มีพระภาคเสร็จจาริกไปในแคว้นมัลละพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูปและทรงแวะพัก ณ สวนมะม่วงของนายจุนทกัมมารบุตรทรงได้รับนิมนต์จากพวกเจ้ามัลละแห่งกรุงปาวาให้เสด็จไปประทับเพื่อเป็นสิริมงคล ณ ท้องพระโรงอุพทกะซึ่งเพิ่งสร้างเสร็จใหม่ๆ ยังมีได้ใช้สอย ณ ที่นั่นพระองค์ทรงแสดงธรรมแก่ผู้มาเฝ้าจนค่อนคืนครั้งทรงแสดงธรรมจบลงและทรงอนุญาตให้พวกเจ้ามัลละและชาวกรุงปาวากลับบ้านได้จากนั้นทรงมอบหมายให้ท่านพระสารีบุตรแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายแทนพระองค์แล้วทรงสำเร็จสี่หิไสยาส ณ ที่ประทับนั่นเอง

ท่านพระสารีบุตรกล่าวปรารภการแตกสามัคคีของพวกนิครนถ์หลักจากนิครนถ์นาฏบุตรผู้เป็นศาสดาดับขันธไม่นาน ณ กรุงปาวานี้เองว่าเป็นเพราะศาสนานั้น สอนธรรมไว้ไม่ดีส่วนพระธรรมวินัยนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ดีจึงเป็นหน้าที่ของภิกษุทั้งหลายจะร่วมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อให้ดำรงมั่นคงยืนนานเพื่อประโยชน์สุขของคนทั้งหลายสืบไปจากนั้น ท่านได้เสนอวิธีการสังคายนาโดยประมวลหลักธรรมทั้งหลายที่มีจำนวนหัวข้อเท่ากันรวมไว้เป็นหมวดเดียวกันคล้ายวิธีการของอังคุตตรนิกายเช่นประมวลหลักธรรมจำนวน ๑ ประการเข้าเป็นหมวดหนึ่งเรียกว่า ธรรม

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๑๐๑ / ๔๖.

หมวดละ ๑ ประการประมวลหลักธรรมจำนวน ๒ ประการเข้าเป็นหมวดหนึ่งเรียกว่า ธรรมหมวดละ ๒ ประการโดยทำนองนี้ จนถึงธรรมหมวดละ ๑๐ ประการ

๒.๕.๒ ความหมายของสัปปริสธรรม

สัปปริสธรรมเป็นธรรมของสัปปริสธรรมชน คือ คนดี หรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์ และถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญของการเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ ในการนิยามความหมายของสัปปริสธรรม ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะต่างๆ ไว้ดังนี้หลักสัปปริสธรรมนั้นเป็นข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บริษัทตามโอกาสสถานที่ต่างๆ กัน ซึ่งคุณสมบัติของบุคคลที่ดีในความหมายของพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการในชีวิตประจำวันนั้นถ้าหากใครมีคุณธรรมของมนุษย์ที่แท้ ๗ ประการนี้และสามารถประพฤติได้อย่างถูกต้องตามหลักการเหล่านี้โดยสมบูรณ์แล้วผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้ายกย่องว่าเป็น “สัตบุรุษ” หรือ “คนดีแท้” หรือ “มนุษย์โดยสมบูรณ์” การกระทำหรือพฤติกรรมของเขา มีความเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดน่าประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวม ย่อมเอื้ออำนวยประโยชน์สันติสุขแก่สังคมนั้น ดังนั้นก่อนที่จะทำความเข้าใจความหมายและความเป็นมาของหลักสัปปริสธรรมจึงควรทำความเข้าใจ ความหมายของสัตบุรุษก่อนเพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจในหลักธรรมอื่นๆ ซึ่งแบ่งเป็นข้อย่อยต่างๆ ดังที่ปรากฏในลักขณสูตรปาฏิกวรรคที่หมิกาย ดังนี้

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฺธายี) กล่าวว่าสัปปริสธรรม ๗ หมายถึง คุณธรรม ๗ ประการที่บริบูรณ์ในผู้ใดย่อมบุคคลนั้นให้เป็นสัปปริสชนที่เจริญด้วยคุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลายทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดีและเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นผู้สงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้^{๕๗}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า สัปปริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษธรรมของคนดีธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษมี ๗ ประการคือ ๑) อัมมมัญญตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ ๒) อตฺถมัญญตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล ๓) อตฺตมัญญตา รู้จักตน ๔) มัตตมัญญตา รู้จักประมาณ ๕) กาลมัญญตา รู้จักกาลเวลา ๖) ปริสฺสมัญญตา รู้จักชุมชนสังคม ๗) ปุคฺคสมัญญตา รู้จักบุคคลคุณธรรม ๗ ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัวบุคคล ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการนี้เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ที่จะทำให้บุคคลสามารถจัดการสามารถปฏิบัติการในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย^{๕๘}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ของพระธรรมปิฎก กล่าวไว้ว่า สัปปริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ มี ๗ ประการ คือ ๑ อัมมมัญญตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ ๒ อตฺถมัญญตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล ๓ อตฺตมัญญตา รู้จักตน ๔ มัตตมัญญตา

^{๕๗} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฺธายี), สัปปริสธรรม หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฉาปนกิจศพนายชัย, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๐๙), หน้า ๑๒.

^{๕๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๗๖.

ตา รู้จักประมาณ ๕ กาลัญญตา รู้จักกาล ๖ ปริสัณญตา รู้จักชุมชน ๗ บุคคลปฏฺรปริญญตา รู้จักบุคคล^{๕๙}

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า สัปปุริสธรรม ๗ หมายถึงคุณธรรม ๗ ประการ อันเป็นคุณสมบัติภายในตัวบุคคล ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างสมบูรณ์ ที่จะทำให้บุคคลสามารถจัดการ สามารถปฏิบัติการในภาวะงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย^{๖๐}

จ.เปรียญกล่าวว่า หลักสัปปุริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษธรรมของคนดีบุคคลที่มีคุณธรรมประจำใจ โดยยึดเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตบุคคลที่ยึดเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นธรรมประจำใจยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ดี เพราะเป็นผู้มีเหตุผลมีผลในการปฏิบัติตนเมื่อบุคคลรู้จักเหตุผลแล้วการปฏิบัติตนก็เพียบพร้อมด้วยความดี คือ รู้จักเหตุรู้จักผล รู้จักตนรู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แล้วบุคคลนั้นเป็นคนดี คือ สัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดีเพราะเป็นผู้รักสงลบริกความเที่ยงธรรมรู้จักหน้าที่ของตนรู้จักกาลเทศะ มีเหตุผลมีผลในการทำงานโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่นจะสามารถบริหารงานได้อย่างราบรื่น ในสัปปุริสสูตรอุปริปัญญาสกัมหมินิกายปรากฏพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบหรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษยชาติมีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปุริสธรรม ๗ ประการ คือ^{๖๑}

๑) ธัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไปในการดำเนินชีวิตบอบาพของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ รู้หลักการเมื่อดำรงตำแหน่งมีฐานะหรือจะทำอะไรก็ตามต้องรู้หลักการรู้งานรู้หน้าที่รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์และรู้กฎกติกาของรัฐคือกฎหมายตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมาแล้วก็ยืนอยู่ในหลักการตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ชุมชนสังคมองค์กรหรือกิจการอะไรก็ตามก็ต้องมีหลักการมีกฎมีกติกาที่ผู้นำจะต้องรู้ชัดแล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

๒) อตถัญญตา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจาก การกระทำรู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด มีความชัดเจนในจุดหมายแล้วจะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงจุดหมายด้วยข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมายแม้มีอะไรมากระทบกระทั่งก็จะไม่หวั่นไหวอะไรไม่เกี่ยวข้องไม่เข้าเป้าไม่เข้าแนวทางก็ไม่มั่ววนวายใครจะพูดว่าตา

^{๕๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๒๗๖.

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕-๒๘.

^{๖๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔.

เหน็บแนมเมื่อไม่ตรงเรื่องก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่องเอาแต่เรื่องที่เข้าแนวทางสู่จุดหมายมุ่งสู่เป้าหมายอย่างชัดเจนและมุ่งมั่นแน่วแน่

๓) อัตตัญญูตา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนว่า เป็นใคร มีความรู้ ความ สามารถ ความถนัด มีคุณธรรมเช่นใด เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไปต้องรู้ว่าตนเอง คือ ใครมีภาวะเป็นอะไรอยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติมีความพร้อมมีความถนัดสติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อนจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไรซึ่งจะต้องสำรวจตนเองและเตือนตนเองอยู่เสมอทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเองให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งขึ้นไป ตลอดเวลาให้การดำเนินงานดียิ่งขึ้นไป

๔) มัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควร ต้องรู้จักขอบเขตขีดขึ้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ ท่านยกตัวอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาญาและการเก็บภาษีเป็นต้นไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจและต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้นๆ หรือในเรื่องรายนั้นๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้างทำแค่ไหน

๕) กาลัญญูตา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาอันเหมาะสม เช่น ตรงต่อเวลา ทัน เวลา และพอเวลา เป็นต้น รู้ลำดับระยะจังหวะปริมาณความเหมาะสมของเวลาว่าเรื่องนี้จะลงมือตอนไหนเวลาไหนจะทำอะไรอย่างไรจึงจะเหมาะสมดังจะเห็นว่า แม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลาตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลาซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่าสังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างนี้ในเวลาข้างหน้าเท่านั้นและเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้นเราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

๖) ปริสสุญญตา คือ รู้จักชุมชน รู้จักการประพัตต่อชุมชน รู้จักการวางตัว การ แต่งกาย และกริยามารยาทให้ถูกต้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลกรู้สังคมของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไรมีปัญหาอะไร มีความต้องการโดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขาก็ต้องรู้ปัญหาความต้องการของเขาแม้แต่ชุมชนย่อยๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขาเราต้องรู้ความต้องการของเขาเพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้องหรือแก้ไขปัญหได้ตรงจุด

๗) ปุคคลัญญูตา คือ การรู้จักบุคคล เข้าใจลักษณะของบุคคล รู้จักการ ปฏิบัติต่อบุคคลได้เหมาะสม รู้จักบุคคล ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกันและคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลตลอดจนสามารถบริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คนซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไรมีความถนัดอัธยาศัยความสามารถอย่างไร เพื่อใช้คนให้เหมาะกับงานนอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้เพราะว่าในการทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ได้พัฒนาตัวเองผู้นำควรรู้ว่าเขาควรจะได้ประโยชน์อะไร เพื่อความเจริญงอกงามแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วยที่กล่าวมานี้คือหลักธรรมที่ เรียกว่า สปัปฐิสธรรม ๗ ประการ^{๖๒}ถ้ามีคุณธรรม ๗

^{๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

ประการนี้ แม้จะไม่มีคุณสมบัติข้ออื่นได้เพราะรู้จักประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอที่จะจัดการให้ได้ผลสามารถจัดวางวิธีปฏิบัติการที่เหมาะสมให้บรรลุผลสำเร็จได้

ถ้าผู้ใดมีสัปปุริสธรรม ๗ ประการ จะได้รับคุณประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคุณสมบัติของคนดี คือ รู้จักหลักแห่งการดำรงชีวิตเป็นผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยไม่คิดว่าตนเองวิเศษหรือฉลาดกว่าคนอื่น เป็นผู้ปลอดภัยจากโรคร้ายไข้เจ็บเพราะไม่ทำอะไร หักโหมเกินกำลังของตน ทำให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีและยัง ดำรงชีพอยู่ได้ด้วย ความไม่ประมาทเพราะรู้จักคบเพื่อน

หลักธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต คือ สัปปุริสธรรม ๗ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวถือเป็นการสร้างเสริมภาวะบุคคลให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารจัดการทั้งสิ้น บุคคลตามหลักพุทธธรรมได้อาศัย “ธรรม” เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการ กิจกรรมงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อประโยชน์สุขแห่งหมู่คณะ องค์กร สังคมอย่างมั่นคง และยั่งยืนตลอดไป ในบทนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอประเด็นสำคัญต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักสัปปุริสธรรม ๗ อันเกี่ยวข้องกับ การเป็นผู้นำที่มีปรากฏในพุทธธรรม

สรุปความได้ว่า สัปปุริสธรรม ๗ คือคุณธรรมที่สำคัญสำหรับสัปปุริสชนหรือคนดีด้วยคุณธรรมทั้ง ๗ ประการยอมนำบุคคลนั้นไปสู่ความมีคุณค่าอย่างแท้จริงเรียกได้ว่าเป็นคนสมบูรณ์แบบ^{๖๓}

หลักสัปปุริสธรรม ๗ นี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในธัมมัญญสูตร ๓ ความว่า ภิกษุทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลกสัปปุริสธรรมธรรม ๗ ประการ ได้แก่ อะไรบ้างกล่าวคือภิกษุในธรรมวินัยนี้ คือ๑) เป็นธัมมัญญ ๒) เป็นอัตถัญญ ๓) เป็นอิตถัญญ ๔) เป็นมัตถัญญ ๕) เป็นกาลัญญ ๖) เป็นปริสัจญ และ ๗) เป็นบุคคลโปโรปรัญญ ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง ธัมมัญญบุคคลซึ่งหมายถึงผู้รู้ธรรมซึ่งเป็นคุณสมบัติประการที่ ๑ ในคุณสมบัติ ๗ ประการ ของภิกษุภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการย่อมเป็นผู้ควรของการคำนับ นับ ถ้อยยกย่องของบุคคลทั้งหลายถือเป็นผู้มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติคุณสมบัติ ๗ ประการนั้น

^{๖๓} อ.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๖.

ธัมมัญญาตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กติกาที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน กล่าวคือ บุคคลนั้นจะต้องรู้จักเหตุรู้หลักการรู้กฎกติกาเหล่านี้ให้ชัดเจน เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้ กล่าวว่ ธัมมัญญาตา หมายถึง การรู้ธรรมดัง ความที่ปรากฏในธัมมัญญาสูตร ^{๒๔} ว่าภิกษุที่เป็นผู้รู้เหตุรู้เรื่องนวัคสตัถุศาสน์ คือ คำสั่ง สอนพระศาสดาอันศาสนธรรมมืองค์ประกอบอยู่ ๙ ประการหรือที่เรียกว่ารู้ธรรมคำสั่งสอนในพระไตรปิฎกคือหลักปรียัติธรรมนั่นเองซึ่ง ได้แก่ การรู้เรื่องของพระสูตรพระวินัยและพระอภิธรรม เป็นต้นอันเป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของการศึกษาพระธรรมวินัย ภิกษุรูปใดมีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสอนดังกล่าวมาแล้วนี้ภิกษุนั้น ชื่อว่าเป็นผู้รู้จัดธรรมหรือเหตุแห่งความเจริญ หลักธรรมอันเป็นคำสั่งสอนที่สำคัญคือนวัคสตัถุศาสน์ ๙ ประการ ได้แก่

- (๑) สุตตะ คือ พระสูตรต่างๆ
- (๒) เคยยะ คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา
- (๓) เวยยาकरणะ คือ พระอภิธรรมทั้งหมด
- (๔) คาถา คือ พระธรรมบทเถรคาถาเถรีคาถา
- (๕) อุทาน คือ พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยความโสมนัส
- (๖) อิติวุตตกะ คือ พระสูตรที่ขึ้นต้นด้วยคำว่าสมจริงดังคำที่พระองค์ตรัสไว้
- (๗) ชาดก คือ พระสูตรที่แสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า
- (๘) อัปภูตธรรม คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยปาฏิหาริย์
- (๙) เวทลละ คือ พระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้และถามยิ่งๆ
ขึ้นไปเป็นต้น

อรรถกถา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผลกล่าวคือ บุคคลที่ดีจะต้องรู้จักจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติเข้าใจวัตถุประสงค์คร่าวๆจะไปทางไหน เพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้น พระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า อรรถกถา คือ ความเป็นผู้รู้รอบ รู้จักจุดหมาย รู้ประโยชน์ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในอัมมมัญจสูตร^{๖๔} ว่าภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่าภิกษุในพระพุทธศาสนานี้เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่อง เนื้อความใจความ ความมุ่งหมายและประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้

๖๕ อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓.

เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิตคือถ้อยคำที่เป็นประโยชน์นั้นนี้เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ จะเห็นได้ว่าบุคคลเป็นผู้รู้เหตุ รู้ผลหรือรู้จุดมุ่งหมายจะทำอะไรต้องมีแผนการหรือเป้าหมายย่อมจะทำให้การดำเนินไปได้โดยสวัสดิภาพการวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงานผล ก็คือจะไม่มีข้อผิดพลาดไม่ติดขัดในการทำงานหรือในการทำงานเป็นคณะทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียงงานก็จะประสบความสำเร็จได้ผลดีมีประสิทธิภาพ เกิดความสบายใจที่มีส่วนช่วยให้งานส่วนรวมประสบผลสำเร็จ^{๖๖}

๓) อัตตัญญูตา คือ รู้ตน

อัตตัญญูตา คือ รู้ตน รู้ว่าตนเอง มีคุณสมบัติมีความสามารถอย่างไรและต้องรู้จักพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอผู้นำที่ดีนั้นจะต้องสำรวจอยู่เสมอว่าตนเองมีจุดอ่อนจุดแข็งอะไรแล้วดำเนินการปรับปรุงจุดอ่อนของตนในขณะเดียวกันก็พัฒนาจุดแข็งของตนให้ดีขึ้นเรื่อยๆ กล่าวคือบุคคลที่ดีควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งโลกอย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถนำพามวลชนและองค์กรไปสู่จุดหมายได้ตามเป้าหมายที่วางไว้พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่าอัตตัญญูตา หมายถึง การรู้จักตนเกี่ยวกับศรัทธา ศีล จาคะ สุตะ ปัญญา เป็นต้น ดังที่ปรากฏในธัมมัญญสูตร^{๖๗}ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักตน คือ รู้ว่าตนเองนั้นมีศรัทธาความเชื่อ มีศีล มีระเบียบวินัยมีสุตตะคือการศึกษาเล่าเรียนได้ยินได้ฟังมีจาคะแบ่งปันการปล่อยวางมีปัญหาความรู้ความสามารถอยู่ประมาณเท่าใดบ้างแล้ว วางตนให้เหมาะสมกับฐานะภาวะความรู้ความสามารถของตนเองไม่ทำให้เกินความรู้ ความสามารถของตนเองดังนี้ เรียกว่า เป็นผู้รู้จักตน

๔) มัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ

มัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี กล่าวคือ ต้องรู้จักขอบเขตความพอเหมาะในการทำงานในเรื่องต่างๆ ดังนั้น บุคคลที่ดีนั้น จะต้องรู้จักความพอเหมาะพอควรในการที่จะทำกิจการทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า มัตตัญญูตา หมายถึงรู้ประมาณในการรับปัจจัย ๔ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย ๔ ในการเลี้ยงชีพ เช่น การรู้จักประมาณในการรับประเคนหรือการใช้สอยจีวร การรับอาหารบิณฑบาตและบริโภคอาหารให้พอประมาณแก่อัตตภาพของตนไม่มากไม่น้อยเกินไปการใช้เสนาสนะที่อยู่อาศัยให้พอสมควรเหมาะสมกับสมณะสารูปยารักษาโรคและบริวารอื่นๆ ที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องต้องให้รู้จักความพอดีแก่ตนเองหากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ ไม่พึงเรียนเธอว่าเป็นมัตตัญญูตาแต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ จึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญู^{๖๘} การรู้ประมาณตามหลักมัตตัญญูตา ย่อมทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติ มีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตนโดยรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ถูกต้องเหมาะสมด้วยเหตุนี้ บุคคลที่ดีตาม

^{๖๖} พระสามารถอานนโท, "ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม", วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๐.

^{๖๗} อัง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓.

^{๖๘} อัง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๓.

หลักมัตตัญญูต่าย่อมนำมาซึ่งความพอเหมาะพอควรให้การดำเนินกิจการงานต่าง ๆ ทำให้สามารถไปสู่ความสุขสงบปลอดภัยและความเจริญอย่างแท้จริง

๕) กาลัญญูตา คือ รู้จักเวลา

กาลัญญูตา คือ รู้จักเวลารู้จักเวลาที่ควรประกอบกิจการงานต่าง ๆ หรือทำงานให้ทันกับเวลาเหมาะกับเวลาและรู้คุณค่าของเวลา บุคคลที่ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องเป็นผู้รู้จักการบริหารเวลาหรือวางแผนให้เหมาะสมกับเวลาอย่างถูกต้องในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงกาลัญญูตาไว้ว่า การรู้จักแน่วปฏิบัติอันเหมาะสมกับกาลเทศะดังปรากฏในธัมมัญญสูตร^{๖๙}ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ประกอบไปด้วยความรู้ว่าเวลานี้ เป็นเวลาควรศึกษาควรถามเวลานี้ควรเป็นเวลาทำความเพียรควรหลีกเลี่ยงจากหมู่ คือ รู้จักการปฏิบัติให้สอดคล้องกับกาลเทศะให้เหมาะสมกับสมณะรู้คุณค่าของเวลาเมื่อภิกษุมีความรู้ความเข้าใจในการใช้เวลาย่อมจะเป็นผู้มีความเจริญในพระพุทธศาสนาเพราะทำให้ถูกกับกาลเวลา

๖) ปริสัญญูตา คือ รู้ชุมชน

ปริสัญญูตา คือ รู้ชุมชน รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคมโลกสังคมประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไรจะ如何才能เข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ถูกต้อง^{๗๐}หรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด นอกจากนี้ยังต้องรู้เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์วัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องจะสามารถนำความสงบสุขสันติสุข ความก้าวหน้ามาสู่มวลชนหมู่คณะและสังคมได้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวปริสัญญูตา หมายถึง การรู้จักบริษัทและแนวปฏิบัติของบริษัทดังปรากฏในธัมมัญญสูตร^{๗๑}

๗) บุคคลปโรปริญญูตา คือ รู้จักบุคคล

บุคคลปโรปริญญูตา คือ การรู้บุคคล รู้ประเภทของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วยรู้ว่าควรปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลอย่างไรดังนั้น การรู้บุคคลรู้ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดีเพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานในการบริหารงานทุกๆ ด้านเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนตลอดจนสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับหมู่คณะและองค์กรได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง บุคคลปโรปริญญูตา คือ การรู้บุคคลและลักษณะความต้องการของบุคคลดังปรากฏในธัมมัญญสูตร^{๗๒}ว่าภิกษุผู้ที่มีความรู้เรื่องบุคคลของภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคล ๒ จำพวก ได้แก่ ๑. รู้ลักษณะบุคคลผู้ที่เป็นบัณฑิตรู้บุคคลที่มีความต้องการจะพบบุคคลผู้เป็นพระอริยะหรือผู้ที่เป็นบัณฑิตเป็นคนดีมีศีลธรรมสนใจในคำสั่งสอน

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก, ภาวะผู้นำ, หน้า ๒๗.

^{๗๑} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๔๕.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

แล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่น ๒. รู้จักลักษณะของบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิตไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิตหรือพระอริยะและไม่ต้องการจะพึงธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า การรู้จักคบบุคคลผู้เป็นบัณฑิตย่อมนำมาซึ่งประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นแต่หากคบคนพาลย่อมนำไปสู่ความหายนะทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วยดังนั้น บุคคลที่ดี จึงควรเลือกคบบุคคลที่ดี เพื่อให้สามารถนำความเจริญมาสู่ตนเองและหมู่คณะได้ตลอดไป

สรุปได้ว่า บุคคลที่ดีตามหลักบุคคลปโรปรัญญุตานั้น จะต้องรู้บุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องด้วยโดยเฉพาะผู้ร่วมงานผู้ร่วมปฏิบัติงานและดำเนินการไปด้วยกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อเขาอย่างถูกต้องเหมาะสม และได้ผลตลอดจนสามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ในการบริหารกิจการงานต่างๆ ด้านนี้เพื่อทำให้เกิดประโยชน์และความก้าวหน้าทั้งแก่ผู้ปฏิบัติงานหมู่คณะและองค์กรตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ จะต้องรู้จักเลือกบุคคลผู้เป็นคนดีผู้เป็นบัณฑิต เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหมู่คณะและสังคมเพราะการเลือกคบคนไม่ดีหรือคนพาลย่อมนำมาซึ่ง ความหายนะแก่ตนเองหมู่คณะและสังคม ดังนั้น บุคคลที่ดี จึงควรพิจารณาวิเคราะห์ในการเลือกคบคนดีเพื่อให้สามารถนำความสุขความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเอง หมู่คณะได้ตลอดไปจากที่กล่าวมาแล้วสามารถวิเคราะห์ให้เห็นว่า หลักสัปปุริสธรรมเท่าที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่เป็นคุณธรรมสำหรับคนดีและในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นในการส่งเสริมบุคคลเป็นคนดี มีจริยธรรม มีคุณธรรม เพื่อให้สังคมและประเทศชาติเพื่อให้เกิดความสงบสุข การพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้มีศักยภาพที่มั่นคงและก้าวหน้าตลอดไปในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๒.๖ ประวัติและบริบทหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

๒.๖.๑ ความเป็นมาของหมู่บ้านศาลาเม็ง

บ้านศาลาเม็ง เป็นหมู่บ้านหนึ่งจาก ๙ หมู่บ้านเก่าแก่ สร้างมาประมาณ ปี พ.ศ.๒๓๐๑ บ้านศาลาเม็ง ตั้งแต่เดิมมีชนเผ่าชาวเม็งอาศัยอยู่ก่อน ต่อมาได้มีคนไทยอพยพจากเมืองเชียงแสนมาสร้างบ้านเมืองอยู่ เรียกชื่อหมู่บ้านตามชนเผ่าชาวเม็งว่าบ้านศาลาเม็ง

บ้านศาลาเม็งได้จัดให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP ปี ๒๕๔๘ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาถึงหมู่บ้านแล้ว สามารถที่จะเข้าชม การผลิตเซรามิกในโรงงานได้หรือจะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เซรามิกชนิดต่าง ๆ จากโรงงานในราคาถูก นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถที่จะชมทิวทัศน์ตามแนวชายฝั่งแม่น้ำวังตลอดฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง ตั้งแต่บ้านศาลาเม็งผ่านบ้านศาลาบัวบก บ้านศาลาหม้อ บ้านท่าช้าง ไปสิ้นสุดเขตบ้านนาเวียง

๒.๖.๑ จำนวนครัวเรือนประชากร

จำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๒๔๑ ครัวเรือน จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง ทั้งหมด ๗๖๗ คน แยกเป็น เพศชาย จำนวน ๓๓๗ คน เพศหญิง ๔๓๐ คน

๒.๖.๒ ที่ตั้งและอาณาเขต

หมู่บ้านศาลาเม้งตั้งอยู่ริมแม่น้ำวังฝั่งตะวันตก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเกาะคาไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๓ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดลำปาง ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านเป็นที่ราบ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเชรามีค เส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตและถนนลาดยางใช้สัญจรไปมาสะดวกตลอดปี การคมนาคมและขนส่งระหว่างตำบลใช้เส้นทางในการเดินทางและขนส่ง โดยใช้เส้นทางสำคัญ ๒ สายคือ

๑) ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๑ ผ่านอำเภอสบปราบ เกาะคา และอำเภอเมืองลำปาง

๒) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๓๔ มาจากอำเภอห้างฉัตร ผ่านตำบลต่างๆ ในอำเภอเกาะคา ได้แก่ ตำบลลำปางหลวง ตำบลท่าผา ตำบลนาแก้วบ้านศาลาเม้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดกับ หมู่บ้านลำปางกลาง
- ทิศใต้ ติดกับ บ้านศาลาบัวบก
- ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านหม้อ
- ทิศตะวันตก ติดกับ แม่น้ำวัง

๒.๖.๓ ลักษณะพื้นที่และภูมิประเทศของบ้านศาลาเม้ง

เนื้อที่ทั้งหมดของชุมชนประมาณ ๐.๙๕ ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย ๐.๙๕ ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ทำการเกษตร ๑๐๑ ไร่

บ้านศาลาเม้ง เป็นชุมชนที่ราบ และมีแม่น้ำวังไหลผ่าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำไร่ ทำสวน โดยชาวบ้านใช้ประโยชน์จากแม่น้ำวังในการทำการเกษตรอยู่เสมอ แม่น้ำวังจึงเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชนและเป็นแหล่งผลิตน้ำประปาเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนและท้องถิ่น

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปได้รับอิทธิพลมาจาก ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นๆ ของหมู่บ้านศาลาเม้ง ซึ่งมี ๓ ฤดู

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ กลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม ประมาณ ๓ เดือน
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงกลางเดือนตุลาคม ระยะเวลา ๕ เดือน ซึ่งฝนจะตกมากในช่วงเดือนสิงหาคม และกันยายน
- ฤดูหนาว เริ่มจากปลายเดือนตุลาคม ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ประมาณ ๔ เดือน แต่อุณหภูมิไม่ลดต่ำนัก เพราะอยู่ปลายลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ^{๗๓}

^{๗๓} กรมการปกครอง, ข้อมูลอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.amphoe.com/menu.php?am=695&pv=65&mid=1> [๑๖ มกราคม ๒๕๖๑].

ด้านแหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ แม่น้ำวัง ที่ชุมชนใช้ในการบริโภคและทำการเกษตรเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของบ้านศาลาเม้ง ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกบ้านเป็นบ้าน ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นบ้านไม้ ส่วนด้านล่างเป็นบ้านปูนสลับกันไป ห้องครัวจะอยู่บริเวณด้านข้างและด้านหลังของตัวบ้านเพื่อใช้ในการประกอบอาหาร ห้องน้ำและห้องส้วมโดยรวมมีประตูปิดมิดชิด และอยู่ ทางด้านในของตัวบ้าน และบริเวณรอบบ้านจะมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับทั่วทั้งบริเวณบ้านเพื่อความสวยงาม

๒.๖.๔ ศาสนาและประเพณี

ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดอยู่ประจำหมู่บ้าน ๑ แห่ง คือ วัดบ้านศาลาเม้ง ประเพณีวัฒนธรรมของหมู่บ้านศาลาเม้ง เป็นประเพณีแบบพื้นบ้านล้านนาทั่วไป ให้ความสำคัญบรรพบุรุษ ผู้สูงอายุ มีความเชื่อที่ยึดถือกันมาตั้งแต่โบราณ

๑. ประเพณีบุญบั้งไฟ เดือนพฤษภาคม หรือที่เรียกกันว่า ประเพณีสงกรานต์พระธาตุวัดศาลาเม้ง เดือนห้าเป็ง

๒. ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา เดือนกรกฎาคม

๓. ประเพณีวันออกพรรษาล่องสะเปา เดือนตุลาคม

๔. ประเพณีสงกรานต์ เดือนเมษายน หรือที่เรียกว่า ประเพณีปีใหม่เมือง และในงานจะมีการดำหัวผู้สูงอายุ ซึ่งปฏิบัติกันมาแต่โบราณ

๕. พิธีสืบทอดตาลวง เดือนเมษายน

ตารางที่ ๑ ปฏิทินเวลาดำเนินการประเพณีของหมู่บ้านศาลาเม้ง^{๗๔}

ช่วงเวลา (เดือน)	ประเพณี/วัฒนธรรม	ลักษณะกิจกรรม
มกราคม	-ตักบาตรขึ้นปีใหม่	จัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่งเป็นพุทธศักราช เป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่คนในชุมชนจะรวมตัวกันไป ทำบุญตักบาตร ณ วัดศาลาเม้ง ในช่วงเช้าของวันที่ ๑ ของเดือนมกราคม
	-ข้าวจี๋/ข้าวหลาม	เป็นประเพณีตานข้าวใหม่และทานข้าวจี๋ ข้าวหลาม เกิดขึ้นช่วงเดือน ๔ เหนือ หรือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ หรือทางเหนือเรียกว่า เดือน ๔ เป็ง เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทำนา ภายหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านในชุมชนก็จะทำขวัญข้าวใหม่ โดยมีความเชื่อว่า เมื่อได้วันดีแล้วก็ควร

^{๗๔} เทศบาลตำบลท่าผา, แผนพัฒนาหมู่บ้านศาลาเม้ง, (ลำปาง: เทศบาลตำบลท่าผา, ๒๕๖๑), หน้า ๒๕.

ช่วงเวลา (เดือน)	ประเพณี/วัฒนธรรม	ลักษณะกิจกรรม
		เป็นวันเริ่มกินข้าวใหม่ โดยส่วนหนึ่งจะนำไปทำบุญถวายแด่พระสงฆ์ สามเณร อุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดา และพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีตานข้าวใหม่ของคนในชุมชน คือการนำข้าวเปลือกข้าวสารใหม่ ข้าวหลาม ข้าวจี ขนมต้ม อาหาร น้ำตาล น้ำอ้อยไปใส่บาตรร่วมกันที่วัด นอกจากนี้ยังมีพิธีบูชากองหลัวถวายเป็นพุทธบูชาร่วมด้วย โดยคนในชุมชนจะนำไม้หลัวที่มีความยาวข้างสั้นข้างมัดรวมกัน และก่อขึ้นเป็นกองหลัว (ทางเหนือเรียก “ หลัวพระเจ้า ”) ทำเป็นรูปเจดีย์และจุดบูชาตอนเช้า เชื่อว่าเป็นการบูชาพระรัตนตรัย โดยความหมายเพื่อเผากิเลสตัณหาให้หมดไป
เมษายน	สืบทอดประเพณีสงกรานต์	เมื่อถึงประเพณีสงกรานต์ ทุกคนในชุมชนจะทำพิธีสืบทอดของตน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองที่ตนเองได้มีชีวิตอย่างมีความสุขในปีที่ผ่านมา และเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเอง โดยไม้ค้ำ หรือไม้ง่าม จะทำมาจากไม้จี้ มีระยะความยาว และจำนวนของง่ามที่ต่างกันไป ตามความพึงพอใจและกำลังของแต่ละครัวเรือน แต่ไม้ค้ำนั้นจะต้องเป็นไม้ที่ตัดมาใหม่ๆ แล้วนำเข้าพิธีสืบทอดเท่านั้น แล้วจึงนำไม้ค้ำที่ได้ไปคาตันโพธิ์ที่มีอยู่ในวัด
	แห่ไม้ค้ำศรีหรือการแห่ไม้ค้ำตันโพธิ์ (พระศรีมหาโพธิ์)	การแห่ไม้ค้ำศรี หรือการแห่ไม้ค้ำตันโพธิ์ เป็นพิธีกรรมที่ขยายจากการที่ปัจเจกได้นำไม้ค้ำที่ได้จัดทำขึ้นไปค้ำที่ตันโพธิ์ โดยไม้ค้ำ ดังกล่าวอาจได้มาจากการถวายทานในเทศกาลสงกรานต์ ชาวบ้านเชื่อว่าการผู้ใดที่ได้นำไม้ค้ำที่ตันโพธิ์แล้วนั้นหมายความว่าผู้นั้นมีส่วนร่วมในการค้าชูพระพุทธศาสนา
	รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ	เป็นพิธีที่ทำต่อเนื่องจากวันสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ เมืองของคนเหนือ เป็นประเพณีที่แสดงความเคารพนบ น้อมต่อบิดามารดา ผู้ใหญ่ หรือผู้มีพระคุณ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต์ของผู้น้อยและขอขมาลาโทษที่เคยได้ล่วงเกิน อีกทั้งเป็นการขอพรเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเอง

ช่วงเวลา (เดือน)	ประเพณี/วัฒนธรรม	ลักษณะกิจกรรม
		สิ่งของที่ต้องเตรียมไปร่วมพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ได้แก่ การนำน้ำที่ประกอบไปด้วยน้ำอบน้ำหอม น้ำส้มป่อย หรือน้ำเกสรดอกไม้พร้อมทั้งพานข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียน อาจจะมีเสื้อผ้านุ่งผ้าห่มหรือของขวัญเล็กๆ น้อยๆ ไปมอบแก่ท่านด้วย การทำพิธีเริ่มต้นขึ้นโดยผู้ที่ไปร่วมรดน้ำดำหัวจะกล่าวคำขอขมาลาโทษ ขอให้ผู้สูงอายุอยู่โสดิกรรมให้ในเรื่องที่ผ่าน มา และอวยพรให้ จากนั้นก็จะนำขันเล็กๆ ตักน้ำอบ น้ำหอมที่เตรียมมารดลงบนฝ่ามือของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะนำน้ำส้มป่อยขึ้นลูบศีรษะของผู้ที่ขอขมา ซึ่งเชื่อว่าเป็นการยอมรับการขอขมาและขอโสดิกรรมแล้ว
พฤษภาคม	พิธีสงฆ์พระธาตุ	เป็นประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันจัดขึ้น โดยไม่มีกำหนด แต่โดยรวมมักจะจัดขึ้นช่วงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี เพื่อให้ประชาชนซึ่งเป็นชาวบ้านที่ออกไปทำงาน ในต่างจังหวัดได้แสดงความเคารพและความกตัญญูต่อผู้สืบ ทอดระพุทธศาสนา และเสริมสิริมงคลประจำปีให้แก่ตนเอง โดยชาวบ้านมีความเชื่อในว่า เจดีย์พระบรมธาตุเป็นที่ ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็น สิ่งสำคัญต่อจิตใจของคนในชุมชน
กรกฎาคม	แห่เทียนเข้าพรรษา	เป็นการทำบุญตักบาตร ถวายเครื่องสักการบูชา ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น สบู่ ยาสีฟัน พร้อมการฟังเทศน์ และรักษาศีลที่วัด เนื่องในวันเข้าพรรษา ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ ดีที่คนในชุมชนบางคนอาจจะตั้งใจงดเว้นจากการกระทำ ต่าง ๆ เพื่อเสริมสิริมงคลแก่ตัวเอง เช่นการงดเว้นอบายมุข นอกจากนี้ สิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับชาวบ้าน คือ “การ หล่อเทียนเข้าพรรษา” ประเพณีนี้จะทำกันเมื่อใกล้ถึงฤดู เข้าพรรษา การหล่อเทียนเข้าพรรษานี้ มีอยู่เป็นประจำทุก ปี เพราะในระยะเข้าพรรษาพระภิกษุต้องมีการสวดมนต์ทำ วัตรทุกเช้าเย็น และในการนี้จะต้องมีธูปเทียนจุดบูชาด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันหล่อเทียน เข้าพรรษาสำหรับให้พระภิกษุ เมื่อหล่อเสร็จแล้วก็จะมีการ แห่แหรอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วนำไปบูชาพระตลอด ระยะเวลา ๓ เดือน กิจกรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนในวัน เข้าพรรษา ๑. ร่วมกิจกรรมทำเทียน จำพรรษา ๒. ร่วมกิจกรรมถวายผ้าอาบน้ำฝน และจุดปัจจัย แก่ภิกษุ สามเณร ๓. ร่วมทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรมเทศนา รักษาอุโบสถศีล ๔. อธิฐาน งดเว้นอบายมุขต่างๆ

ช่วงเวลา (เดือน)	ประเพณี/วัฒนธรรม	ลักษณะกิจกรรม
ตุลาคม	ประเพณีล่องสะเปา	ประเพณียี่เป็ง คือ ประเพณีลอยกระทงแบบล้านนาไทย โดยคำว่า ยี่ แปลว่า สอง ส่วน เป็ง แปลว่าเพ็ญ หรือคืน พระจันทร์เต็มดวง ซึ่งหมายถึงประเพณีในวันเพ็ญเดือนสิบสองของชาวล้านนา ซึ่งตรงกับเดือนสิบสองของไทยงานประเพณีจะมี ๓ วันคือ - วันขึ้นสิบสามค่ำ หรือวันดา เป็นวันซื้อของเตรียมไปทำบุญที่วัด - วันขึ้นสิบสี่ค่ำ จะไปทำบุญกันที่วัด พร้อมทำกระทงใหญ่ (สะเปา) ไว้ที่วัดและนำของกินมาใส่กระทงเพื่อทำทานให้แก่คนยากจน - วันขึ้นสิบห้าค่ำ จะนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็กส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ

วัฒนธรรมการแต่งกาย

ประเพณีวัฒนธรรมของบ้านศาลาเม็งเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่ มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายคล้ายคลึงกับชาวบ้านภาคเหนือทั่วไปที่อาศัยในพื้นที่ราบ มีการแต่งกายแบบสากลทั่วไป แต่เมื่อมีประเพณีสำคัญในหมู่บ้านศาลาเม็ง ชาวบ้านทั่วไปโดยเฉพาะผู้สูงอายุจะนุ่งผ้าถุง (ผ้าซิ่น) หรือชุดพื้นเมืองที่สวยงาม ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปเข้าร่วมงานหรือประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมด้านอาหาร

ส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านศาลาเม็งจะรับประทานอาหารพื้นเมืองเป็นอาหารหลัก ได้แก่ แกงพื้นเมืองต่างๆ อาทิ แกงแค แกงปลา แกงไก่ แกงหน่อไม้แกงขนุน เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้จะรับประทานร่วมกับข้าวเหนียวหนึ่ง ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่

ภาษาในการสื่อสาร

ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านศาลาเม็งจะใช้ภาษาเหนือหรือภาษาพื้นบ้านเป็นหลักและนิยมใช้สื่อสารกันมานานตั้งแต่สมัยก่อนจะตั้งหมู่บ้าน และในปัจจุบันแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวหรือคนต่างถิ่นเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อมาศึกษาดูงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ แต่คนในชุมชนก็ยังคงใช้ภาษาเหนือ ซึ่งเป็นภาษาถิ่นใน การสื่อสารกับบุคคลเหล่านั้น

๒.๖.๕ สภาพเศรษฐกิจและสังคม^{๗๕}

แหล่งทุนในชุมชน

^{๗๕} เทศบาลตำบลท่าผา, แผนพัฒนาหมู่บ้านศาลาเม็ง, หน้า ๒๕.

๑. กองทุนเงินล้าน
๒. กองทุนกลุ่มสตรี/แม่บ้าน
๓. กองทุนสวัสดิการชุมชน (วันละบาท)
๔. กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน
๕. กองทุนผู้สูงอายุ

องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

๑. กลุ่มโรงงานเซรามิค
๒. กลุ่มพัฒนา
๓. กลุ่มสตรี/แม่บ้าน
๔. กลุ่มผู้สูงอายุ
๕. กลุ่มเด็กและเยาวชน
๖. กลุ่มศิษย์เก่ารุ่น ๙๘-๙๙
๗. คณะกรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิค
๘. คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมชุมชนบ้านศาลาเม็ง

แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

โรงงานเซรามิค จุดสาธิตและศูนย์การเรียนรู้

๑. โรงงานสาธิตเซรามิค
๒. โรงงานสายฉนวนเซรามิค
๓. โรงงานสุขแก้วเซรามิค
๔. โรงงานต้นโพธิ์เซรามิค
๕. โรงงานแอ้นท์และเซเอ็งเซรามิค
๖. โรงงานโมเดลเลอร์เซรามิค
๗. ศูนย์การแสดงสินค้าเซรามิคชุมชน

แหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนวัฒนธรรมพื้นบ้าน/เกษตรพอเพียง

๑. นวดเพื่อสุขภาพ/โฮมสเตย์ที่พัก
 ๒. ตลาดสดน้ำซ้อยบ้านศาลาเม็ง
 ๓. ทำบุญตักบาตรที่สะพานศาลาเม็งพัฒนา
 ๔. ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน การทำขนมจีน, ไข่อั่ว, แคบหมู, น้ำพริกหนุ่ม
 ๕. การปลูกพืชผักสวนครัว/บ้านตัวอย่าง
 ๖. โรงเรียนบ้านศาลาสამัคคี
-

อาชีพของประชากรในหมู่บ้าน

ประกอบอาชีพเกษตรกร ค้าขาย ใช้แรงงาน รับจ้าง ทำสวนผักผลไม้ เลี้ยงวัว หมู เป็ด ไก่ รับจ้างทั่วไปและรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิค โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน และรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิค ซึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวแบบพออยู่พอกิน

อาชีพหลัก

๑. ทำนา	จำนวน ๑๑๐ ครัวเรือน
๒. โรงงานเซรามิค	จำนวน ๒๐ ครัวเรือน
๓. รับจ้างทั่วไป	จำนวน ๖๐ ครัวเรือน
๔. ร้านขายของชำ, ก๋วยเตี๋ยว	จำนวน ๒๕ ครัวเรือน

อาชีพเสริม

๑. จักรสาน	จำนวน ๑๕ ครัวเรือน
๒. ดอกไม้ประดิษฐ์	จำนวน ๖ ครัวเรือน
๓. เลี้ยงหมู	จำนวน ๗ ครัวเรือน
๔. เลี้ยงไก่	จำนวน ๑๖ ครัวเรือน

๑. รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย ๑๕,๐๐๐ บาท/ครัวเรือน/ปี

๒. รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย ๓๐,๐๐๐ บาท/ครัวเรือน/ปี

๓. ครัวเรือนยากจน (รายได้ไม่ถึง ๒๓,๐๐๐ บาท/ครัวเรือน/ปี ปี ๒๕๕๙) จำนวน ๕ ครัวเรือน

ผลิตภัณฑ์ชุมชน

๑. ขนมจีน
๒. แคบหมู, ใส่อั่ว, น้ำพริกหนุ่ม
๓. พืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ
๔. การจักสาน
๕. บายศรีขันดอก

จากสภาพหมู่บ้านมีพื้นที่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในวิถีคนชนบท ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานที่ท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ จึงได้กำหนดทิศทางการพัฒนา และต้องการให้หมู่บ้านเป็นไปตามความต้องการของชาวบ้าน

๑. เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว
๒. เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม
๓. เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตชนบท
๔. เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP

กลุ่มเข้มแข็งในหมู่บ้านศาลาเม็ง

กลุ่มเข้มแข็งในบ้านศาลาเม็ง เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อต้องการดูแลคนในชุมชนอย่างครบรอบด้านทั้งด้านความต้องการของชุมชน ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชนซึ่งล้วนแต่เป็นกลุ่มที่ช่วยให้ชุมชนเกิดการพัฒนาที่ดี กลุ่มเข้มแข็งในบ้านศาลาเม็ง มีดังต่อไปนี้

๑. หมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคและท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
๒. ศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิค
๓. “ศูนย์แสดงสินค้าเซรามิค”
๔. “หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์”
๕. “ศูนย์นวดสปาเซรามิค นวดเพื่อสุขภาพสมุนไพร”
๖. “ธนาคารขยะบ้านศาลาเม็ง”
๗. “กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้และกล่องกระดาษสา”
๘. “กลุ่มออมวันละบาทเพื่อกองทุนหมู่บ้าน”
- ๙ “หมู่บ้านวัฒนธรรม”
๑๐. “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง”
๑๑. “ศูนย์ OTOP เพื่อการท่องเที่ยว”
๑๒. “กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ”
๑๓. “กลุ่มกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี”
- ๑๔ “กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน”
๑๕. “กลุ่ม SML”
- ๑๖ “กลุ่มแม่บ้าน”
- ๑๗ “กลุ่มตำรวจบ้าน”

สรุปได้ว่า แม้ในปัจจุบันหมู่บ้านศาลาเม็งจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนการพัฒนาที่ส่งผลดีในด้านบวก คือ ชุมชนเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ จากทางสังคมได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้การพัฒนายังคงส่งผลไม่ดีในด้านลบเช่นกัน คือ ชุมชนประสบปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะทั้งจากคนในชุมชน จาก

โรงเรียนในพื้นที่ชุมชน และจากร้านค้าต่างๆ แต่หมู่บ้านศาลาเม็งสามารถจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมนี้ได้เป็นอย่างดี ถือเป็นสถานการณ์ที่ดีของชุมชนที่สามารถปรับตัวรับมือต่อปัญหาต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงได้ และสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

๑. มีการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่น่ายกย่อง

ปัจจุบันบ้านศาลาเม็ง เป็นหมู่บ้านต้นแบบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลท่าผา ชุมชนมีการจัดการปัญหาขยะด้วยวิธีการที่ยั่งยืน และรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การคัดแยกขยะเพื่อกำจัดขยะในชุมชน ซึ่งทางชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มและกระจายการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้นำไปทำบ้านของตนเอง ไม่เพียงกำจัดขยะพวกเศษอาหาร เศษผักเท่านั้น แต่ทั้งนี้เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว และคนในชุมชนอีกด้วย

การคัดแยกขยะจัดตั้งขึ้นเพื่อต้องการปลูกฝังจิตสำนึกในการแยกขยะของคนในชุมชนให้นำขยะรีไซเคิลที่บ้านของตนเอง โดยการนำขยะมาแลกเป็นเงิน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาดสา คือการนำกลองโคม นำกระดาดหนังสือพิมพ์ต่างๆ มา ทำเป็นดอกไม้ และก้านดอกไม้

๒. ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเชรามิค ซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจของคนในชุมชน ก่อให้เกิดแรงงาน การซื้อขายสินค้า มีอาชีพที่มาสนับสนุนซึ่งกันและกันมากมายหลายอาชีพ เช่น มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้โรงงานเชรามิค มารับประทานอาหารพื้นบ้าน การนวดสปาเชรามิคสมุนไพร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีผลผลิตทางการเกษตรและทางกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน จากการจัดการสิ่งแวดล้อมดังกล่าวของชุมชน ทำให้ชุมชนมีผลผลิตที่หลากหลายและสามารถ นำไปจำหน่ายตามร้านค้า และตลาดในชุมชนได้ เช่น ผักปลอดสารพิษ ซึ่งผักที่ได้ จะมีรสชาติหวานและไม่ขม กลองกระดาด ดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาดสา ซึ่งมีทั้งช่อดอกไม้ พวงหรีด เป็นต้น

๓. มีกลุ่มองค์กรและแหล่งเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็ง

กระบวนการทำงานร่วมกันของคนในหมู่บ้าน เป็นการทำงานที่เกิดจากความรับผิดชอบร่วมกัน และเป็นการทำงานด้วยใจ กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่จัดตั้งในชุมชนถือเป็นกลุ่มที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบแตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ชุมชนมีความสงบสุข เช่นนี้การทำงานของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนจึงเกิดเป็นกลุ่มที่มีพลังของการเป็นจิตอาสาอย่างมาก เชื่อว่าการทำงานร่วมกันทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง และขณะปฏิบัติงานหรือกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันก็เกิดความสุข เกิดความสนุกกับงานที่ทำ ทั้งนี้ก็ส่งผลทำให้งานของกลุ่มมีประสิทธิภาพที่ดีตามมาด้วย

๔. มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

แม้ปัจจุบันหมู่บ้านศาลาเม็งจะได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากเพียงใด แต่สิ่งที่ดำรงอยู่ คือ วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ซึ่งคนในชุมชนยังคงให้ความสำคัญร่วมกัน และมีความเชื่อดังเดิมอยู่ เช่น ประเพณีตานข้าวจีข้าวหลาม ซึ่งคนในชุมชนเชื่อว่า เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวซึ่งผลผลิตจากการเกษตรแล้ว ให้นำข้าวที่ได้มาทำเป็นข้าวหลามและถวายแก่พระสงฆ์ เชื่อว่าการทำบุญข้าวจีข้าวหลามเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ทั้งนี้ผลบุญที่ทําจะส่งผลให้ผู้นั้นมีชีวิตที่ดีตลอดไปตลอดไป เป็นต้น

๒.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์ ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการ อย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบบ ประชาธิปไตย^{๗๖}

ธีรยุทธ บุญมี ได้กล่าวว่า สังคมเข้มแข็ง หมายถึง จิตสำนึกทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นแสดงออกอย่างเด่นชัดในรูปของการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนร่วมกับองค์กรเอกชนและองค์กรวิชาชีพอิสระต่างๆ การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนนี้มีลักษณะที่กระจายตัว (diffuse) มากกว่าการจัดตั้งแบบรวมศูนย์และการเคลื่อนไหวดังกล่าว ยังเน้นการมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคมและการเสริมบทบาทขององค์กรนอกภาครัฐ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรวิชาชีพอิสระต่างๆ^{๗๗}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมคือการสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้น แก่กลุ่มประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีการอนามัย และการเมืองการปกครอง^{๗๘}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้า ร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสราภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๗๙}

เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวว่า ขั้นตอน กระบวนการและวิธีการในการวางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่นและการนำแผนยุทธศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประพันธ์ได้เน้นการนำแผนยุทธศาสตร์ไปประยุกต์ใช้นั้นจำเป็นต้องมีการบูรณาการ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา สุขภาพสิ่งแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ และการทำมาหากินของผู้คน โดยไม่เน้นการพัฒนาเพียงอย่างเดียว ซึ่งโดยทั่วไปการพัฒนาส่วนใหญ่มุ่งแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่ไม่ดียุทธศาสตร์ที่ดีต้องมีลักษณะที่เป็นระบบ โดยการเชื่อมโยงระบบย่อยให้เป็นระบบใหญ่ยุทธศาสตร์ที่ดีต้องเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เอาปัญหาความต้องการทุกท้องถิ่นและสภาพ

^{๗๖} พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์, “การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน”, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑.

^{๗๗} ธีรยุทธ บุญมี, “สังคมเข้มแข็ง”, (กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๑.

^{๗๘} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน: เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๐.

^{๗๙} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง, (กรุงเทพมหานคร: ๕๙๘ปริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

ความเป็นจริงทั้งหมดเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาแนวทางและเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาและเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน^{๘๐}

กล่าวโดยสรุป ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำการติดต่อสื่อสารการจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือ การพัฒนาภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้น ตามลำดับการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาสังคม

พระมหานเรศ โสภิตติโก (ฤทธิเดช) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาล ตำบลศรีรัตน อำเภอสรีรัตน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ประชาชนในชุมชนไม่มีกิจกรรมร่วมกันด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ พบว่าไม่มีผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมที่ทำให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายหรือทำผลผลิตให้ได้มากขึ้น มีการละเลยต่อความเป็นอยู่ของชุมชนด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่า ขาด การดูแลและเอาใจใส่โดยเฉพาะผู้นำละเอียงและการจัดการด้านขยะมูลฝอยระบบระบายน้ำต่างๆ ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ ระบายน้ำไม่ทันท่วงที ทำให้มีน้ำขังและในชุมชนส่วนข้อเสนอแนะผู้บริหารเทศบาลควรมีการพัฒนาในรูปแบบโครงสร้างในการพัฒนา เพื่อให้มีความคลุมทั่วถึงทุกชุมชนและควรมีเครื่องมือในการพัฒนาที่ทันสมัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป^{๘๑}

สุรีย์ ธีระปรกรณ์กุล ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า แนวคิดหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคม เป็นหลักการปฏิบัติในสังคมมีมุมมองว่าศีลกับเจตนารมณ์ทางสังคมและสังคม คือ โครงสร้างของศีลธรรมแนวความคิดเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเยาวชนเสริมสร้างกายภาพให้มีความสะอาด ทางกายเสริมสร้างกายภาพทางวาจา คือท่านให้เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียดและทางจิตใจไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่ผิดใจในเรื่องที่เคยไกรธการพัฒนาศักยภาพเชิงพุทธบูรณาการของเยาวชนได้หลักการพัฒนากาย ใช้หลักของท่านการให้ จาคะการเสียสละ เว้นจากการทำร้ายกันทุกรูปแบบ หลักการพัฒนาสังคมใช้หลักปิยวาจา คำพูดที่ขอบใจมากกว่าคำที่ขัดใจ วาจาอ่อนหวานไพเราะ หลักการพัฒนาจิตใจ คือ ฝึกสติให้เข้าใจตัวเองและส่งต่ออย่างสังคมโลกหมั่นทำจิตให้สงบอยู่เป็นประจำ ความอ่อนโยน นุ่มนวลมีจิตอาสาหลักธรรม ด้านปัญญาพัฒนาศักยภาพนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเยาวชนในครั้งนี้ได้รูปแบบพัฒนาศักยภาพเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน เพื่อปลูกฝังความเคยชินแก่เยาวชนศึกษาตามและปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ด้านทางกาย ด้านทางวาจา

^{๘๐} เสรี พงศ์พิศ, แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๒.

^{๘๑} พระมหานเรศ โสภิตติโก (ฤทธิเดช), “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลศรีรัตนอำเภอสรีรัตนจังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖.

ด้านทางใจและรูปแบบที่สองรูปแบบการศึกษาหรือจัดกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ให้เยาวชน มิติการปกครองของเด็กธรรมะเบื้องต้นมิติครอบครัวความกตัญญูจิตสาธารณะ การเสียสละมีสมาธิ จดจ่อตั้งมั่นองค์ความรู้การพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการตามหลักพุทธสำหรับเยาวชน แนวคิดศีลกับเจตนารมณ์ทางสังคมและแนวคิดสังคม คือโครงสร้างของศีลธรรมกิจกรรมสร้างฐานความรู้ให้เยาวชน ด้านทางกาย ด้านทางวาจา ด้านทางใจโดยใช้รูปแบบการพัฒนาสังคม เชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชน มีสมรรถภาพของมิติการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเชิงสังคมศาสตร์สมรรถภาพปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลครอบครัวชุมชน^{๘๒}

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิตปิลิทธิกร) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า ๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายได้ พบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ ด้านโดยด้านที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒. การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อมพบว่าโดยภาพรวม ประชาชนที่มีเพศอายุระดับการศึกษาและอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมไม่ต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ขณะที่ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพในชุมชนและการเข้าร่วมกลุ่มในชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมต่างกันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ พบว่าอุปสรรคหรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ เริ่มตั้งแต่ให้ประชาชนร่วมรับรู้รับทราบร่วมวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกันเป็นอย่างดี อนึ่ง ชุมชนมีรวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เป็นเครือข่ายประชาชนเครือข่าย กลุ่มกิจกรรมในชุมชนทำให้สะดวกต่อการติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนผู้บริหารชุมชน ผู้นำชุมชนพัฒนาการองค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทเป็นผู้ให้การส่งเสริมสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ เช่น การสนับสนุนวิทยากรให้ความรู้ การสนับสนุนงบประมาณการสนับสนุนผลิตหรือผลงานที่เกิดขึ้นอีกทั้งมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนโดยการรวมกลุ่มกิจกรรมเป็นเครือข่ายชุมชนและการมีส่วนร่วมที่ดีของประชาชนส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ คือ ด้านการพัฒนาคน ด้านการพัฒนาพื้นที่ ด้านการพัฒนาแหล่งรายได้และด้านการพัฒนาแผนชุมชน ประโยชน์เกิดขึ้นแก่ชุมชนแก่ประชาชนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและตรงประเด็น ความต้องการหรือปัญหาของ

^{๘๒} สุรีย์ ชีระปรกรณ์กุล, “รูปแบบการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ชุมชนบ้านคลองใหม่เห็นว่าแบบอย่างการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่เหมาะสมแก่สังคมไทยตามบริบทชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน^{๘๓}

บุญเพลิน ยาวิชัย ได้ศึกษาเรื่อง วิถีครูบากับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งในชุมชนบ้านห้วยต้มอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พบว่า วิถีครูบากับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งในชุมชนบ้านห้วยต้มจากการศึกษาพบว่า ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาหลังจากที่ท่านได้เผยแพร่ธรรมะให้แก่ชาวกะเหรี่ยงด้วยการเล่านิทาน ท่านได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยการเทศนา การอบรมศีลธรรมและการประพันธ์ผลงานการประพันธ์ที่โดดเด่นในปัจจุบัน ท่านเป็นตัวอย่างในการกินเจหรืออาหารมังสวิรัตให้ท่านสนับสนุนกองทุนวัด โรงเรียนโรงพยาบาล บุรณศาสนสถาน เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการสร้างเสริมอาชีพโดยการสร้างตัวแทนในชุมชนเข้าไปเรียนด้านวิชาชีพต่างๆ กลับมาถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน จนสามารถผลิตเป็นแหล่งเรียนรู้อาชีพมากมาย อาชีพเสริมที่ทำรายได้ให้กับชุมชน ได้แก่ การทำเครื่องเงินทองผ้าด้วยมือ การแปรรูปจากผ้าทอตีเหล็ก ชุดศิลาแลงและการจักสาน มีการพัฒนาจนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากลูกค้า และนักท่องเที่ยวสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน จนถึงปัจจุบันนี้ท่านได้สร้างผู้นำชุมชน เพื่อการปกครองในการพัฒนาชุมชนบ้านห้วยต้มในขณะเดียวกันท่านได้ใช้หลักธรรมพัฒนาจิตใจ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไป^{๘๔}

สุทธิพร รัตนธ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) การพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ มีบ่อเกิดมาจากการพัฒนาโลกเฉพาะด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาวิกฤตต่อสิ่งแวดล้อม ในยุคสภาพแวดล้อมได้มีการตั้งคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ได้จัดทำรายงานสำคัญชื่อ OURCOMMON FUTURE บัญญัติศัพท์ "การพัฒนาที่ยั่งยืน"ต่อมาได้นำมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาโลก โดยกำหนดแผนปฏิบัติการ อันมีแนวทางพัฒนาระบบนิเวศน์เพิ่มขึ้นมาคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งใช้วิธีทางเศรษฐศาสตร์เป็นตัวชี้วัด มีอุปสรรคที่รากฐานแนวคิดพิชิตธรรมชาติ แบบประนีประนอมในระบบทุนนิยม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ด้วยการยอมรับและยับยั้ง ความต้องการประโยชน์จากรัฐชาติ เพื่อคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตอยู่ได้อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม^{๘๕}

พระนันทศักดิ์ ธมมานนโท (ลัมนันทิกาคย์) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้นำควรเสนอและมีการแก้ไขปัญหาตามที่ประชาชนต้องการ ผู้นำควรมีส่วน

^{๘๓} พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิตปสิทธิกร), “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๘๔} บุญเพลิน ยาวิชัย, “วิถีครูบากับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งในชุมชนบ้านห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๘๕} สุทธิพร รัตนธศรัทธา, “ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นแบบอย่าง ผู้นำควรเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผู้นำควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีการประเมินผล เมื่อเสร็จโครงการและ ผู้นำควรส่งเสริมให้มีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของ ประชาชน^{๘๖}

พระครูสมุทรวิทย์ ผาสุกโก (คุชฎิพลพัฒน์) ได้ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การเสริมสร้างชุมชน เข้มแข็งตามวิถีพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนมีพื้นฐานของ ความมีจิตสำนึกที่ต่อการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใน ชุมชน ด้วยความสามัคคีชุมชนสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือก นำไปสู่การแก้ไข ปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้ชุมชนมีความสามารถที่ พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้นต้องพัฒนาแบบองค์ รวม (Holistic) โดยพัฒนาคนชุมชนและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การพัฒนาองค์กรต้องกระทำ โดยคนในชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้สึกรู้ปัญหาที่มีความต้องการในการแก้ปัญหาร่วมกัน รวมทั้งมีความ รักความเอื้ออาทรจริงใจต่อกันภายใต้ภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและความต้องการที่แท้จริง ของชุมชนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้มาเชื่อมโยงจิตใจนำพาคนในชุมชนให้เกิดความรักและความสามัคคีในชุมชน^{๘๗}

พระครูประภากร โสภณ (บุญมา ปากโร) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการสร้าง ชุมชนเข้มแข็งของประชาชนชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว พบว่า ความเข้าใจ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนท่าเกษม ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การดำเนินการในส่วน ต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างๆ ที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใส มากขึ้นเพราะมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบการประเมินผลการบริหารมีการทำประชาพิจารณ์และ ประเมินผลโดยตลอดการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้การดำเนินการในส่วนต่างเป็นไปด้วย ความเรียบร้อยเป็นตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างๆ ที่ตั้งไว้ทำให้มีความโปร่งใสมากขึ้นเพราะมี การตรวจสอบอย่างเป็นระบบควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีและความต้องการพัฒนา ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น^{๘๘}

^{๘๖} พระนันท์ศักดิ์ ธมมานนโท (ลิ้ม นันทิภาคย์), “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน เข้มแข็งในอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๘๗} พระครูสมุทรวิทย์ ผาสุกโก (คุชฎิพลพัฒน์), “กลยุทธ์การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพุทธของ พระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๘๘} พระครูประภากร โสภณ (บุญมาปากโร), “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชน ชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

พระเพชรสมพร ญาณสมปนฺโน (สินชัย) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาดุพนม จังหวัดนครพนม ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออก ซึ่งความคิดเห็นให้มากในการวางแผนโครงการรวมถึงสำรวจความคิดเห็นการทำประชาพิจารณ์ ควรเปิดกว้างให้ประชาชนที่มีความรู้ความสามารถได้เข้ามามีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานสาธารณะให้มากควรเปิดเผยการใช้จ่ายงบประมาณให้มีความชัดเจนในการนำงบประมาณไปใช้ในการบริหารจัดการท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการร่วมคิดร่วมดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผล มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ^{๘๙}

พระวรโชติ เตชวโร (ดิษพัฒนรัมย์) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองบัววง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ๑) การมีส่วนร่วมด้าน การตัดสินใจเทศบาลต้องส่งเสริมเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนและมีความจริงใจต่อประชาชนช่วยกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ประชุมในหมู่บ้านและให้ผู้ใหญ่บ้านนำเสนอปัญหาต่อเทศบาล ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจในกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน ๒) การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการ ควรมีการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่เทศบาลจะทำให้ชุมชนเทศบาล ควรลงพื้นที่ตรวจสอบการทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เวลาที่เทศบาลจะทำโครงการอะไรก็ขอให้ประชาชนได้ลงมติประชาคมจะดีที่สุดเพื่อให้ผลงานที่ตรงกับความต้องการของประชาชน ๓) การมีส่วนร่วมด้านรับผลประโยชน์เทศบาลควรจัดงบประมาณให้เพียงพอต่อชุมชนโดยเท่าเทียมกันแต่ละหมู่บ้านควรจัดสรรงบประมาณลงพื้นที่ทุกชุมชนอย่างเพียงพอเทศบาลต้องบริหารบริการประชาชนให้สะดวกรวดเร็วทันใจ ๔) การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผลเทศบาลควรมีเสียงตามสายตามหมู่บ้านหรือมีวิทยุชุมชนเทศบาลต้องชี้แจงการทำงานงบประมาณที่จัดสรรในแต่ละพื้นที่ให้ประชาชนเข้าใจและรับทราบ ควรมีการตรวจสอบข้าราชการประจำได้และถ้ากระทำความผิดก็ให้ออกจากข้าราชการและเพื่อไม่ให้ เป็นเยี่ยงอย่างในการทุจริต^{๙๐}

^{๘๙} พระเพชรสมพร ญาณสมปนฺโน (สินชัย), “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาดุพนม จังหวัดนครพนม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๙๐} พระวรโชติ เตชวโร (ดิษพัฒนรัมย์), “การมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองบัววง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาการพัฒนาลังคม**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

๒.๗.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับสัปปุริสธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสัปปุริสธรรมพบว่าที่ผ่านมามีผู้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องข้างต้นพอสรุปได้ดังนี้

พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ๗" พบว่าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำที่ดีนั้น ย่อมประกอบด้วยหลัก ๓ ประการคือหลักการครองตนครองคนและครองงานโดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาตนพัฒนาคนและพัฒนาระบบการทำงานให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้งสองด้านคือ คุณภาพด้านจิตใจและคุณภาพด้านความสามารถนอกจากนั้นยังพบว่าผู้นำที่ดีตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในพระพุทธศาสนาจะต้องยึดหลักธรรมเป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้^{๙๑}

พระมหาคมเพชร วชิรปณฺโญ (เรืองผา) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอ บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” พบว่ามีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง ๗ ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านความเป็นผู้รู้จักบุคคล ด้านความเป็นผู้รู้จักผล ด้านความเป็นผู้รู้จักชุมชน ด้านความเป็นผู้รู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้จักตนและด้านความเป็นผู้รู้จักประมาณ จากการศึกษาและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัย พบว่า จริงๆแล้วผู้นำได้สร้างภาวะผู้นำหรือสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นกับผู้ตามส่วนหนึ่ง คือ การนำเอาหลักสัปปุริสธรรมไปประยุกต์ใช้ เป็นต้น ว่าการรู้เหตุรู้ผลย่อมนำมา ซึ่งความน่าเชื่อถือการรู้กาลรู้ประมาณย่อมนำมา ซึ่งความศรัทธาการรู้คนรู้ชุมชนและสังคมย่อมนำมา ซึ่งความไว้นับถือเชื่อใจและที่สำคัญหากผู้นำคนใดรู้ตนนั้นแสดงว่าผู้นำคนนั้นสามารถครองตนครองคนและครองงานอย่างมีสติ^{๙๒}

กัธธ มิตฺรเปรียญ ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารของหัวหน้าสถานีนามัยในเขต.๑๒”.ผลการวิจัยพบว่าระดับการปฏิบัติตามสัปปุริสธรรมและการปฏิบัติงานกระบวนการบริหารงานของหัวหน้าสถานีนามัยในเขต ๑๒ อยู่ในระดับมากระดับการปฏิบัติตามสัปปุริสธรรมและการปฏิบัติงานกระบวนการบริหารงานของหัวหน้าสถานีนามัยในเขต๑๒มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารพบว่าการปฏิบัติตนตาม สัปปุริสธรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการ

^{๙๑} พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์), “การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ๗”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๙๒} พระมหาคมเพชร วชิรปณฺโญ (เรืองผา) “การนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

บริหารงานทุกด้านโดยมีความสัมพันธ์กับด้านการวางแผนด้านการจัดบุคลากร ด้านการประสานงานด้านการรายงานและด้านการงบประมาณอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความสัมพันธ์ด้านการจัดองค์การและการอำนวยการอยู่ในระดับสูง^{๙๓}

มธุรส ขำนาญทัศน์ ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจที่จะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของบุตรวัยรุ่นกับความประพฤติโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความตั้งใจจะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของบุตรวัยรุ่นมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความประพฤติโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทั้งในกลุ่มรวมและจำแนกตามตัวแปรด้านเพศทัศนคติต่อมารดาระดับการศึกษาของวัยรุ่น ระดับการศึกษาของมารดาอาชีพของมารดาและฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัว ๒. ในกลุ่มเพศชายและเพศหญิงไม่มีความแตกต่างกันของระดับความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจ จะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของบุตรวัยรุ่นกับความประพฤติโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตร ๓. ในกลุ่มที่มีทัศนคติต่อมารดาแตกต่างกันไม่มีความแตกต่างกันของระดับความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจจะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของบุตรวัยรุ่นกับความประพฤติโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตร ๔. ในกลุ่มบุตรวัยรุ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันไม่มีความแตกต่างกัน ของระดับความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจจะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของบุตรวัยรุ่นกับความประพฤติโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตร ๕. ในกลุ่มมารดาที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันไม่มีความแตกต่างกันของระดับความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจ จะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของบุตรวัยรุ่น กับความประพฤติโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตร ๖. ในกลุ่มมารดาที่มีอาชีพต่างกันเกือบหมดไม่มีความแตกต่างกันของระดับความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจจะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของบุตรวัยรุ่นกับความประพฤติโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตร ยกเว้นในกลุ่มมารดาที่มีอาชีพบริการ พบว่า มีความแตกต่างกันของระดับความสัมพันธ์ดังกล่าวกับกลุ่มที่มารดามีอาชีพผู้ใช้แรงงานขึ้นต่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕๗. ในกลุ่มที่มีฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวแตกต่างกันไม่มีความแตกต่างกันของระดับความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจจะประพฤติตนโดยการประพฤติใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของ

^{๙๓} กำธร มิตรเปรียญ, “ความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารของหัวหน้าสถานื่อนามัยในเขต ๑๒”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, ศึกษาศาสตรเพื่อพัฒนาชุมชนสงขลา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

บุตรวัยเรียนกับความประพฤติดังกล่าวโดยการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ของมารดาตามการรับรู้ของบุตร^{๙๔}

สุรัตน์ กลั่นประเสริฐ ได้วิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำทางการบริหารโดยการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ : กรณีศึกษา บริษัท ทูรคอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) ผลการวิจัยพบว่า ๑. พนักงานมีความคิดเห็นว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางการบริหารในการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ กรณีศึกษา บริษัท ทูรคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านได้แก่ ด้านรู้จักเหตุ.ด้านรู้จักผล ด้านรู้จักตน ด้านรู้จักประมาณ.ด้านรู้จักกาล.ด้านรู้จักชุมชน.และด้านรู้จักบุคคล.พบว่าพนักงานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อภาวะผู้นำทางการบริหารโดยการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่าพนักงานที่มีอายุตำแหน่งหน้าที่ประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำ^{๙๕}ทางการบริหารในการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สำหรับพนักงานที่มีเพศสถานภาพสมรสระดับการศึกษารายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางการบริหารในการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ไม่แตกต่างกัน ๓. ผลการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ ไปประยุกต์ใช้กับภาวะผู้นำทางการบริหารของบริษัท ทูรคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) พบว่าปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ มีพนักงานเป็นบางส่วนที่ยังมีความคิดเห็นว่าผู้บริหารมีความไม่เป็นกลางทางด้านการบังคับบัญชา ด้าน การประเมินผลการปฏิบัติงานการสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาให้ได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งรวมทั้งการไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา อุปสรรคในการทำงานที่ไม่เพียงพอการจัดบุคลากรได้ไม่เหมาะสมกับงานหรือการจัดให้ทำงานมากจนเกินไป จนทำให้งานที่ทำนั้นเกิดความผิดพลาดได้ง่าย ได้แก่ให้ผู้บริหารมีความเป็นกลางควรจัดการปริมาณงานให้เหมาะสม กับกำลังคนจัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน มีการจัดการอบรมทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม มีการสรรค์สร้างกิจกรรมอันก่อให้เกิดความสามัคคี เพื่อลดทิวทัศน์ที่มีต่อกันและมีการจัดทำพร้อมนำเสนอนโยบายที่ชัดเจนเพื่อให้พนักงานทุกคนปฏิบัติตามไปในแนวทางเดียวกัน หรือเหมือนๆ กันบริษัทไม่ควรเน้นงานที่มุ่งปริมาณเพียงอย่างเดียวควรเน้นงานที่มุ่งหวังปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสัปปุริสธรรม ๗ มีความสำคัญต่อการบริหารงานขององค์การบริหารงานส่วนตำบลการปฏิบัติตนตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยมีการประยุกต์ใช้ทางบวกกับการปฏิบัติงานตาม

^{๙๔} มธุรส ชำนาญทัศน์, “ความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจจะประพฤติตนตามหลักสัปปุริสธรรมของบุตรวัยเรียนกับความประพฤติดังกล่าวตามหลักสัปปุริสธรรมของมารดาตามการรับรู้ของบุตร”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๒), หน้า ๔๓.

^{๙๕} สุรัตน์ กลั่นประเสริฐ, “ภาวะผู้นำทางการบริหารโดยการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗: กรณีศึกษาบริษัท ทูรคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

กระบวนการบริหารงานทุกด้านโดยการประยุกต์ใช้หลักสี่ปฐิธธรรม ๗ กับด้านการวางแผนด้านการจัดบุคลากรด้านการประสานงานด้านการรายงานและด้านการงบประมาณทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล สรุปว่า การที่เรานำหลักธรรมมาเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการชุมชนก็เพื่อให้คณะกรรมการชุมชนหรือนำได้ใช้หลักธรรมที่ว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชนและรู้บุคคล ในเขตพื้นที่ที่จะต้องปฏิบัติงานหรือนำโครงการไปให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ถ้านำไปโดยไม่รู้จักจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของประชาชนก็ทำให้เกิดปัญหา เราต้องรู้เขารู้เราทั้งสองฝ่าย จึงจะสามารถนำความสำเร็จไปสู่ชุมชนได้ ถ้าไม่รู้เอาสักอย่างอย่างหวังเลยว่าการบริหารจัดการในพื้นที่จะสำเร็จ แม้บางเรื่องบางอย่างถึงจะรู้แต่ก็ยังเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน ผู้บริหารจึงต้องเข้าไปทำความเข้าใจเหตุซึ่ผลที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนและชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไร เมื่อใดจะต้องเป็นไปตามข้อตกลงหรือระยะเวลาที่กำหนดไว้ด้วยไม่ใช่ที่กำหนดไว้เดือนหนึ่ง แต่ปฏิบัติงานจริงต้องใช้เวลาเป็นปีอย่างนี้ก็ถือว่าไม่เป็นไปตาม

สรุปได้ว่า การนำเอาหลักธรรมสี่ปฐิธธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ หลัก รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชนและรู้บุคคล มาวางแผนในการบริหารจัดการบุคลากรด้านการประสานงานด้านการรายงานและด้านการงบประมาณทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน จึงจะสามารถนำความสำเร็จไปสู่ชุมชนได้

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเครา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยผู้วิจัยทำการศึกษาระบบภาคสนามอย่างมีส่วนร่วม ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักในการลงพื้นที่ในการศึกษา เพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แนวคำถาม ประเด็นการสนทนากลุ่มย่อย

๓.๔ การรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๑) การศึกษาภาคเอกสาร

โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากตำราวิชาการ บทความและงานแปลตลอดจนแหล่งข้อมูลเอกสารอื่น ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ ดังนี้

(๑) ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและคัมภีร์อรรถกถา การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

(๒) ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางวิชาการต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ การมีส่วนร่วม รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมื่อค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคเอกสารแล้ว นำมาเรียบเรียงเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งลำดับต่อไปผู้วิจัยได้ทำการศึกษาระบบภาคสนาม

๒) การศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ใช้ในการศึกษา การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเครา จังหวัดลำปาง โดยมีขั้นตอนในการศึกษาภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

(๑) รูปแบบการวิจัย การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

(๒) ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การวิจัยในครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลจำนวน ๘ รูป/คน สัมภาษณ์ในเรื่องเกี่ยวกับการได้มาอย่างไรเกี่ยวกับรางวัลของหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการการวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างไร

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม.ประชาชนเจ้าหน้าที่ภาคีรัฐผู้ประกอบการและหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๘ รูป/คน ซึ่งเป็นผู้นำของชุมชน ได้แก่

(๑) พระอธิการสะอาด สุทธิญาณ	เจ้าอาวาสวัดศาลาเม้ง
(๒) นายเชาวลิต แก้วบุญปัน	ผู้ใหญ่บ้านศาลาเม้ง
(๓) นายทองดี ธรรมวันทา	ประธานสภาวัฒนธรรม
(๔) นางสุภาวรรณ อินตาคำ	ประธานกลุ่มแม่บ้าน
(๕) นางเฉลิม ธรรมวันทา	ประธานกลุ่ม อสม.
(๖) นายมานิช สุขป้อม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
(๗) นางประไพ วงศ์วิชัย	เลขาประธานแม่บ้าน
(๘) นางสาวหนึ่งฤทัย ไชยชนะ	ชาวบ้านศาลาเม้ง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยสิ่งที่สนใจศึกษาอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยเข้าร่วมในกิจกรรมในพื้นที่ในการศึกษา อาศัยการติดตามอย่างเป็นธรรมชาติ ต่อสถานการณ์ สภาพแวดล้อม การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งลักษณะเด่น อุปสรรคปัญหา สิ่งที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรค ทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตความเป็นจริง การศึกษาซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอาจไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องมีการสอบถามข้อมูลเชิงลึกต่อไป

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการค้นหาข้อมูลอย่างเป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยแบบสอบถามที่ได้รับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องในการวิจัย เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาได้ตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

๓) การสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ให้ผู้สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางตรงประเด็นสำหรับการตอบคำถามวิจัย โดยการนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำศึกษาค้นคว้าหนังสือ ตำรา สิ่งตีพิมพ์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทของการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อประกอบการศึกษาภาคสนาม

๒) การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา มีขั้นตอนดังนี้

(๑) ทำการนัดหมาย ขออนุญาตผู้นำชุมชน ชื่อนายเชาวลิต แก้วบุญปัน ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง เพื่อแนะนำตัวผู้วิจัยและที่มาของงานวิจัย

(๒) ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเข้าศึกษาในพื้นที่ถึง นายอำเภอกะลา นายมนตรี นาคถาวร และกำนันตำบลท่าผา นายประยูร ชุ่มใจ เพื่อขออนุญาตศึกษางานในพื้นที่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

(๓) ศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้านท่องเที่ยวเชรามิค และสภาพแวดล้อมบ้านศาลาเม็ง

(๔) ประสานงานนัดหมายผู้ใหญ่บ้านศาลาเม็ง เพื่อเข้าศึกษาในพื้นที่บ้านศาลาเม็ง

(๕) แนะนำตัวกับผู้นำชุมชน เพื่อขอทราบข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่

(๖) สิ่งที่ต้องเตรียมในการศึกษาภาคสนาม คือ เครื่องบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์จดบันทึก แฟ้มเอกสาร แบบสอบถามและผู้ช่วยภาคสนาม

(๗) นัดหมายกลุ่มผู้นำชุมชนเพื่อสนทนากลุ่มย่อย

(๘) จัดสนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำชุมชนจำนวน ๘ รูป/คน

(๙) ถอดข้อความที่ได้จากการบันทึกเสียง สรุปรายชื่อตามประเด็นของวัตถุประสงค์ บันทึกรายละเอียดข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการร่วมสนทนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ก) ถอดเสียงเทปที่ได้จากการบันทึกเป็นข้อความอักษร เพื่อจัดระเบียบข้อมูลจำแนกตามแหล่งที่มาของข้อมูล

ข) จำแนกข้อมูลเพื่อความสะดวกในการนำข้อมูลไปใช้ ไม่ซ้ำซ้อนและตรงต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ จำแนกตามกลุ่มหรือแยกประเภทกิจกรรม จัดเรียงลำดับกิจกรรม จำแนกให้ตรงตามจุดประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลภาคเอกสาร

ค) การจำแนกข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สรุปทำความเข้าใจ ทำการวิเคราะห์โดยการตีความเปรียบเทียบข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารและภาคสนามเพื่อโยงความสัมพันธ์และสรุปออกมาอย่างชัดเจน

๓.๖ สรุปการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์และสรุปการศึกษาวิจัยออกมาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด เพื่ออธิบายขั้นสรุปด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง มีความรักความสามัคคีกัน รู้ซึ่งหน้าที่ของตน โดยอาศัยพุทธบูรณาการการดำเนินชีวิตร่วมกัน การมีส่วนร่วม และสามารถนำมาประยุกต์ผลของการศึกษาวิจัย เพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นต่อไป เพื่อเป็นการพัฒนาของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

บทที่ ๔

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

การศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม

๔.๑.๑ แนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

๑) หมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง หมู่บ้านศาลาเม็งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคเป็นชุมชนที่ผลิตเซรามิคที่สำคัญ โดยเฉพาะชมตราไก่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปางและเป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงใกล้เคียงกัน เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง ศูนย์รวมจิตใจของชาวลำปาง เป็นหมู่บ้าน “เมืองต้องห้ามพลาต” ในจังหวัดลำปาง หมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคซึ่งมีศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิค ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาศึกษาขั้นตอนการผลิต ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ เป็นต้นกำเนิดของโรงงานเซรามิค คือ โรงงานต้นโพธิ์เซรามิค ก่อตั้งโดยกำนันศรีราชสาปคำ ชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคและได้รับความร่วมมือให้การสนับสนุนด้านการวางแผนจัดการและงบประมาณจากเทศบาลตำบลท่าผา โดยชาวบ้านได้เข้าร่วมดำเนินการด้วย เพราะเห็นว่าเป็นโครงการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านเกิดความเข้มแข็งและตรงกับความต้องการของชาวบ้าน โดยมีประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เทศบาล โรงเรียน วัด เป็นต้น เป็นภาคีร่วมในการขับเคลื่อน มีเป้าหมายอยู่ที่การทำให้หมู่บ้านศาลาเม็งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคที่มีความสุข และน่าอยู่อย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านการผลิตออกแบบให้มีความหลากหลายของงานเซรามิค และมีการจัดตั้งศูนย์แสดงสินค้าเซรามิคภายใน

หมู่บ้าน^๑โดยการปรับปรุงการผลิตให้มีความหลากหลาย จากนั้นก็ร่วมกันทำกิจกรรมอื่นอีกหลายหลากรูปแบบ จนทำให้หมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิกกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปางในปัจจุบัน

๒) หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เป็นหมู่บ้านแห่งความสมดุลที่นำทุนวัฒนธรรมวิถีชีวิตมาผนวกกับความคิด สร้างสรรค์และการออกแบบ เพื่อสร้างมูลค่าใหม่ของสินค้าที่ระลึก เพื่อการท่องเที่ยวและบริการ หรือกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ใหม่จากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดมูลค่าใหม่ทางเศรษฐกิจบนแนวคิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ ๑ ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศ ที่กำหนดแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การสร้างสรรค์และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากหลายประเทศทั่วโลกในการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นมีคุณภาพสูง มาเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมมาจากทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยเน้นการพัฒนาให้เกิดเป็นผลสัมฤทธิ์ในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและยกระดับความเป็นอยู่ของราษฎรในระดับหมู่บ้านโดยมีเป้าหมายให้เกิดหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ หรือ Creative Industry Village ด้วยการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผนวกเข้ากับองค์ความรู้ เทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่ สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้ากับบริการ และรายได้ให้กับชุมชน^๒

๓) ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน นอกจากการมีเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนแล้ว เมื่อถึงช่วงปลายเดือนตุลาคมของทุกๆ ปี มีประเพณีล่องสะเปาหรือประเพณียี่เป็ง คือประเพณีลอยกระทงแบบล้านนาไทย โดยคำว่า ยี่ แปลว่า สอง ส่วน เป็ง แปลว่า เพ็ญ หรือคืนพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งหมายถึงประเพณีในวันเพ็ญเดือนสิบสองของชาวล้านนา ซึ่งตรงกับเดือนสิบสองของไทยงานประเพณีจะมี ๓ วันคือ วันขึ้นสิบสามค่ำ หรือวันดา เป็นวันซื้อของเตรียมไปทำบุญที่วัด วันขึ้นสิบสี่ค่ำ จะไปทำบุญกันที่วัด พร้อมทำกระทงใหญ่ (สะเปา) ไว้ที่วัดและนำของกินมาใส่กระทงเพื่อทำทานให้แก่คนยากจน วันขึ้นสิบห้าค่ำ จะนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็กส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ การจัดงานนี้ขึ้นมากเพื่อปลุกกระแสให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสวิถีชีวิตการลอยกระทงแบบล้านนาไทยดั้งเดิมที่เก่าแก่และสืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน ที่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นไทย

ความเป็นท้องถิ่นและความเข้มแข็งของคนในชุมชนที่ร่วมมือกันทำให้หมู่บ้านศาลาเม็งหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิกแห่งนี้ยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เที่ยวชมวิถีชีวิตของชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้เทคโนโลยีความก้าวหน้าจะเข้ามาสู่ชุมชนแล้วก็ตาม กล่าวได้ว่า การจัด

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เขาลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๒ กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน, ชุมชนหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ภาคเหนือตอนบน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.northernciv.com/> [๑๕ มกราคม ๒๕๖๒].

กิจกรรมส่งเสริมทางวัฒนธรรม โดยอาศัยสินค้าหรืออาหารดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกปี ทำให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันในการร่วมจัดงานให้สำเร็จเรียบร้อย

๔) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาชุมชน ความน่าสนใจของหมู่บ้านศาลาเม็ง หมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิค นอกจากความร่วมมือที่ดีของคนในชุมชนแล้ว สิ่งหนึ่งที่ไม่แพ้กัน คือ การเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในหมู่บ้านที่เข้ามาสร้างสีสันและความน่าประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวภายในหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคได้เป็นอย่างดี โดยการทำหน้าที่เป็นอาสาสมัคร ณรงค์ในนามของ “มัคคุเทศก์น้อย” เพื่อณรงค์และช่วยประชาสัมพันธ์ขั้นตอนการผลิตเซรามิคและการเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ เด็กเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการนั้นก่อตั้งขึ้นมาจากกลุ่มเยาวชนและคณะกรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิค ซึ่งก็ยังคงเป็นคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันของชาวบ้าน มีเจตนารมณ์ร่วมกันทำให้หมู่บ้านศาลาเม็ง หมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคอยู่กันอย่างมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ

นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุบ้านศาลาเม็ง เป็นผู้หนึ่งที่เห็นความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน กล่าวว่า เด็กและเยาวชนนั้น ถ้าพวกเขาได้รับการสนับสนุนที่ถูกต้องหรือมีพื้นฐานการดำรงชีวิตที่ดีแล้ว ต่อไปข้างหน้าเขาก็จะรู้จักคิด รู้จักตัดสินใจอย่างเหมาะสม “การให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นมัคคุเทศก์น้อย ทำให้เด็กมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น รู้จักนำวิธีการต่าง ๆ มาณรงค์ให้กับผู้ใหญ่ที่อาจจะเคยในบางครั้ง เช่น เมื่อเห็นผู้ใหญ่ทิ้งขยะภายในหมู่บ้าน ก็จะขอเก็บทำความสะอาดลงถังขยะโดยใช้วิธีการของตัวเอง คือ การกระชานทำให้คนที่ทำแบบนั้นก็จะเกิดความละอายใจจนไม่ทิ้งขยะไม่เป็นที่อีกเลย เพราะเกรงใจเด็กๆ ที่มาณรงค์ ซึ่งเด็กเหล่านี้เค้าจะมีวิธีการของเค้าว่าทำอย่างไรจึงจะเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันมากที่สุด โดยที่พวกเด็ก ๆ จะช่วยกันหาวิธีกันมาเอง ส่วนคณะกรรมการหมู่บ้านก็จะช่วยเป็นที่ปรึกษาให้อีกทางหนึ่ง”^๓

กล่าวได้ว่า ชาวบ้านศาลาเม็งมีความเข้มแข็งทางจิตสำนึก และมีกุสโลบายในการสอนเยาวชนให้รักท้องถิ่น และกระตุ้นจิตสำนึกของผู้ใหญ่ในการเป็นต้นแบบที่ดี การพัฒนาเยาวชนผ่านกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยสะท้อนให้เห็นความร่วมมือร่วมใจ ระหว่างหลาย ๆ ฝ่ายต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง เป็นไปทิศทางเดียวกัน

๔.๑.๒ การดำรงความเข้มแข็งของชุมชนกิจกรรมการพัฒนา

ผู้วิจัยจะเลือกกิจกรรมที่มีจุดเด่นเป็นที่ประจักษ์ออกมา ๑๑ กิจกรรม

๑. โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคและท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
๒. ศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิค
๓. ศูนย์แสดงสินค้าเซรามิค

^๓ สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุบ้านศาลาเม็ง หมู่ที่ ๙, ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

๔. รางวัลหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์
๕. ศูนย์นวดสปาเซรามิก นวดเพื่อสุขภาพสมุนไพร
๖. ธนาคารขยะบ้านศาลาเม้ง
๗. กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้และกล่องกระดาษสา
๘. กลุ่มออมวันละบาทเพื่อกองทุนหมู่บ้าน
๙. หมู่บ้านวัฒนธรรม
๑๐. ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
๑๑. ศูนย์ OTOP เพื่อการท่องเที่ยว

ภาพประกอบที่ ๑ โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิกและท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๔.๑.๒.๑ โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิกและท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

บ้านศาลาเม้ง เป็นชุมชนที่ผลิตเซรามิก โดยเฉพาะชามตราไก่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปางและเป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงใกล้เคียงกัน เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง ศูนย์รวมจิตใจของชาวลำปาง เป็นหมู่บ้าน “เมืองต้องห้ามพลาต” ในจังหวัดลำปาง มีกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากมาย เช่น การนวดสปาเซรามิก การเลือกซื้ออาหารที่ศูนย์อาหารพื้นบ้านเพื่อสุขภาพ การปั่นจักรยานชมโรงงานเซรามิก ศึกษาการปั้นการตกแต่งวาดลายเซรามิก กิจกรรมการเก็บผักปลอดสารพิษทำเมนูสุขภาพ ฟังเพลงพื้นเมือง ฟักโฮมสเตย์ท่ามกลางธรรมชาติ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก การรู้ชุมชน รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคมโลก สังคมประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไรจะสามารถเข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ถูกต้องหรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด นอกจากนี้ยังต้องรู้เข้าใจในระเบียบกฎหมายวัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมนั้นๆ ได้

อย่างถูกต้องจะได้สามารถนำความสงบสุขสันติสุข ความก้าวหน้ามาสู่มวลชนหมู่คณะและสังคมได้ สอดคล้องกับหลักธรรมการรู้จักชุมชน เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่างๆ ของสังคมนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องจะได้สามารถนำความสงบสุขสันติสุข ความก้าวหน้ามาสู่มวลชนหมู่คณะและสังคมได้

ภาพประกอบที่ ๒ ศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิก

๔.๑.๒.๒ ศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิก

ศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิก ตั้งอยู่ที่โรงงานเซรามิกตันโพธิ์ ซึ่งโรงงานเซรามิกแห่งนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของโรงงานแห่งแรกในหมู่บ้านศาลาเม็ง จัดตั้งโดยกำนันศรีลาด สาปคำ ผู้เป็นเจ้าของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาศูนย์การเรียนรู้ เพื่อมาเยี่ยมชมกระบวนการผลิตเซรามิก สามารถทดลองปั้น ตกแต่งลาย วาดภาพ เขียนข้อความลงบนผลิตภัณฑ์ด้วยฝีมือตนเอง เพื่อนำไปเป็นของฝากให้กับคนที่คนรักเป็นงานชิ้นเดียวในโลก นอกจากนี้มีบริการบรรจุภัณฑ์ และส่งถึงที่อยู่ของนักท่องเที่ยวได้

วัตถุดิบที่ใช้ในการทำเซรามิก ประกอบด้วยดินขาว ใช้สำหรับทำน้ำหล่อดิน สีสแตน ใช้สำหรับการตกแต่งลายเซรามิก น้ำเคลือบสำหรับเคลือบผลิตภัณฑ์ ปูนปาสเตอร์ ใช้สำหรับหล่อพิมพ์ เชงไม้ไฟ สำหรับบรรจุเซรามิก ใช้แก๊สหุงต้ม (LPG) ในการเผาเซรามิก มีการออกแบบชิ้นงานที่จะทำ ด้านรูปทรง ขนาด เพื่อทำต้นแบบ โดยใช้ปูนปาสเตอร์หล่อเป็นแท่งแล้วกลึงตามแบบที่ต้องการ ตกแต่งพื้นผิวชิ้นงานให้เรียบหลังจากนั้นนำต้นแบบที่ได้ มาหล่อเป็นแม่พิมพ์ โดยใช้ปูนปาสเตอร์ และนำไปตากแดดให้แห้งใช้เวลาประมาณ ๓ วัน ขั้นตอนการทำเซรามิกมีทั้งหมด ๕ ขั้นตอน ขั้นตอนแรก นำน้ำดินมาเทลงในแม่พิมพ์ เติมน้ำดิน เพื่อเพิ่มความหนาของชิ้นงานตามขนาดที่ต้องการ แล้วเทน้ำดินออกจากแม่พิมพ์คว่ำไว้ประมาณ ๓ ชั่วโมง จากนั้นแกะแม่พิมพ์นำชิ้นงานออกมา นำไปตากแดดให้แห้ง ขั้นตอนที่ ๒ นำไปตกแต่งด้วยการแต่งตะเข็บ แล้วเช็ดด้วยฟองน้ำให้ผิวชิ้นงานเรียบ ขั้นตอนที่ ๓ นำชิ้นงานไปอบในเตาเผา ด้วยความร้อน ๘๐๐ องศา ใช้เวลาประมาณ ๔ ชั่วโมง ปิดเตาเพื่อต้นความร้อนทิ้งไว้ประมาณ ๕-๖ ชั่วโมงแล้วนำชิ้นงานออกมาขัดผิวให้เรียบอีกครั้ง ขั้นตอนที่ ๔ นำชิ้นงานออกมาพ่นเคลือบด้วยเม็ดทรายด้านล่างชิ้นงานเพื่อความสวยงาม แล้วพ่นเคลือบใสสีน้ำตาล

ด้านบนของชิ้นงานเพื่อให้เกิดปฏิกิริยาของน้ำเคลือบ ขั้นตอนสุดท้าย นำชิ้นงานไปเข้าเตาเผาระบบ ออกซิเดชั่น ความร้อนสูง ๑,๒๐๐ องศา ใช้เวลา ๘ ชั่วโมง หลังจากเสร็จสิ้นการเผาให้ลดอุณหภูมิ เหลือ ๓๐๐ องศา จึงเปิดเผา นำชิ้นงานออกมา ก็จะได้ชิ้นงานตามต้องการ งานเซรามิค เป็นงานที่ก่อให้เกิดแรงงาน เกิดการกระจายรายได้ให้กับชุมชน จากที่กล่าวมา การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ หลักธรรมการรู้จักตนเอง รู้ว่าตนมีคุณสมบัติ มีความสามารถอย่างไรและต้องรู้จักพัฒนาตนเองอย่าง สม่ำเสมอบุคคลที่ดีนั้นจะต้องสำรวจอยู่เสมอว่าตนเองมีจุดอ่อนจุดแข็งอะไรแล้วดำเนินการปรับปรุง จุดอ่อนของตนในขณะเดียวกันก็พัฒนาจุดแข็งของตนให้ดีขึ้นเรื่อย กล่าวคือบุคคลที่ดีควรมีการพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งโลกอย่างแท้จริง วางตนให้ เหมาะสมกับฐานะภาวะความรู้ ความสามารถของตนเองไม่ทำให้เกินความรู้ ความสามารถของตนเอง

ภาพประกอบที่ ๓ ศูนย์แสดงสินค้าเซรามิค

๔.๑.๒.๓ ศูนย์แสดงสินค้าเซรามิค

ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าเซรามิคในราคาถูก ตั้งอยู่ในหมู่บ้านศาลาเม็ง เป็นศูนย์รวมสินค้าเซรามิคของทุกโรงงานในหมู่บ้านศาลาเม็ง จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่รวบรวมงานเซรามิค และเป็นจุดจำหน่ายทุกโรงงานในหมู่บ้านสามารถนำมาวางขายได้เกิดการกระจายรายได้ ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจของคนในชุมชน

ภาพประกอบที่ ๔ หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

๔.๑.๒.๔ หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry Village) คือ หมู่บ้านแห่งความสมดุลที่นำทุนวัฒนธรรม วิถีชีวิตมาผนวกกับความคิดสร้างสรรค์ และการออกแบบ เพื่อสร้างมูลค่าใหม่ของสินค้าที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยว และบริการหรือกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ใหม่จากการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดมูลค่าใหม่ทางเศรษฐกิจบนแนวคิดอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ หมู่บ้าน CIV เป็นงานบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐมากกว่า ๑๐ หน่วย โดยมอบหมายให้สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นหน่วยประสานจัดกิจกรรมการพัฒนา

หมู่บ้านอุตสาหกรรมภายใต้ โครงการสร้างสรรค์อุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ให้เกิดประโยชน์ ร่วมแรงร่วมใจในการสร้างชุมชนให้มีความเป็นอัตลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมการรู้จักชุมชน รู้ว่าอะไรในชุมชนที่เป็นทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาสามารถนำออกมาใช้ได้อย่างสมดุล และเกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ภาพประกอบที่ ๕ ศูนย์นวดสปาเซรามิค นวดเพื่อสุขภาพสมุนไพร

๔.๑.๒.๕ ศูนย์นวดสปาเซรามิค นวดเพื่อสุขภาพสมุนไพร

การนวดสปาเซรามิค เป็นนวัตกรรมนวดเพื่อสุขภาพ การนวดเพื่อสุขภาพวิธีใหม่ โดยการนำเซรามิคมาประยุกต์ใช้ร่วมกับคุณค่าของสมุนไพรพื้นบ้าน ทั้งบริการสปาเท้าด้วยลูกเซรามิค นวดประคบลูกเซรามิคสมุนไพร เพื่อการผ่อนคลายของกล้ามเนื้อ วัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง ๑. เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ๒. เพื่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน ๓. เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวที่มาก่อนการจัดตั้งกลุ่มการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้าน เพื่อยากเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว จึงได้เกิดการเป็นกลุ่มกันมากขึ้น มีการฝึกสอนให้กับคนในชุมชน และนวดให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาและสนใจที่จะนวดสปาสมุนไพร กลุ่มดังกล่าวมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมการรู้จักชุมชน รู้จักใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ภาพประกอบที่ ๕ โครงการธนาคารขยะบ้านศาลาเม็ง

๔.๑.๒.๖ โครงการธนาคารขยะบ้านศาลาเม็ง

ธนาคารขยะหมู่บ้านศาลาเม็ง หมู่บ้านศาลาเม็งได้รับรางวัลหมู่บ้านน่ามองติดต่อกันหลายปี และเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นที่เดินทางมาศึกษาดูงานวิธีการดำเนินงานธนาคารขยะหมู่บ้านศาลาเม็งวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีรายได้จากขยะรักษาสิ่งแวดล้อมและเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าของชุมชนกิจกรรมกลุ่มที่ดำเนินการนำขยะมารวมกันที่สถานที่รับซื้อขยะมีการแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้การนำไปขายเกิดรายได้ เกิดการออมทรัพย์จัดตั้งขึ้นโดยการรวมกลุ่มร่วมกันคิดร่วมกันทำ โดยกำหนดข้อตกลงของทุกครัวเรือนจะต้องปฏิบัติตาม โดยกำหนดให้มีการคัดแยกขยะ ให้ถูกวิธี คัดแยกขยะออกจากกันตามประเภท เช่น ขยะอินทรีย์ย่อยสลายได้สามารถนำไปเป็นปุ๋ยชีวภาพ ขยะรีไซเคิลหรือขยะที่นำกลับไปใช้ สามารถจำหน่ายได้ ขยะทั่วไป ไม่สามารถย่อยสลายได้ เช่น โฟม พลาสติก ให้เทศบาลนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี ส่วนขยะอันตราย ขยะเป็นพิษ นำไปใส่ถังขยะ ณ จุดที่พักขยะอันตรายของหมู่บ้าน เมื่อนำขยะที่คัดแยกแล้ว (เฉพาะขยะทั่วไป) ไปวางนอกบ้าน ในวัน เวลา ที่เทศบาลกำหนดวันจะมารับขยะ ห้ามนำขยะ วัสดุเหลือใช้ มาวางนอกบ้าน หรือที่สาธารณะของหมู่บ้านจากกระบวนการจัดการธนาคารขยะ มีการการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก

เป็นรายได้กับสมาชิก ๗๐% เป็นทุนให้กับกลุ่ม ๒๐% สนับสนุนชุมชน ๑๐% การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการแก้ปัญหาโดยรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิด และผลที่จะตามมาทำให้แก้ปัญหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมการรู้จักผลที่จะก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลเสียจัดการกับปัญหาได้อย่างเป็นขั้นตอน

๔.๑.๒.๗ กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้และกล่องกระดาษสา

ภาพประกอบที่ ๖ กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้และกล่องกระดาษสา

กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้และกล่องกระดาษสา ที่มาของการจัดตั้งกลุ่มอยากให้ชุมชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มารวมกลุ่มกัน แล้วทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน นำมาซึ่งการได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นที่รู้จักกับคนทั่วไปและเกิดการกระจายรายได้ให้กับชุมชน นำสู่เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษสาที่ทำมาจากวัสดุจากธรรมชาติแบบครบวงจร กิจกรรมกลุ่มที่ดำเนินการการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้าน/ผู้สูงอายุ/เยาวชน การเข้าดอก เข้าช่อ ทำพวงหรีด จัดแจกัน เป็นบรรจุภัณฑ์ใส่สินค้าเซรามิค รับจัดดอกและเกิดการออมทรัพย์การจัดสวัสดิการมีสวัสดิการให้แก่สมาชิก ๒๐% คืนทุนให้กับชุมชน ๑๐% และให้เป็นรายได้แก่สมาชิก๗๐% การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษสาสิ่งที่จะต้องเตรียมในการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษสา มีดังนี้ กระดาษสาสีสำหรับย้อมกระดาษกรไลลดทอนฐานดอกกลีบดอกขั้นตอนการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษสา คือ นำกระดาษสามาตัดเป็นกลีบดอกไม้มือรูปต่างๆนำกลีบดอกไม้รูปต่างๆ มาย้อมสีที่ต้องการ นำไปตากแดดให้แห้งนำกลีบดอกไม้รูปต่างๆ มาทากาวกับก้านลวดที่ เตรียมไว้จัดกลีบดอกเพื่อเข้าช่อดอกไม้จัดใส่กระถางหรือพวงหรีด ตามต้องการ มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่มีความรู้ เพื่อเป็นการลดขยะ นำมาใช้ใหม่ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการรู้จักผล รู้จักจุดหมายหรือเป้าหมายที่ตนปฏิบัติเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

๔.๑.๒.๘ “โครงการกลุ่มออมวันละบาทเพื่อกองทุนหมู่บ้าน”

ภาพประกอบที่ ๗ “โครงการกลุ่มออมวันละบาทเพื่อกองทุนหมู่บ้าน”

กลุ่มออมวันละบาทเพื่อกองทุนหมู่บ้าน วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับสมาชิกนำไปประกอบอาชีพเพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ด้วยวิธีการถือหุ้น การฝากเงินสัจจะเพื่อให้การบริการเงินกู้แก่สมาชิกเพื่อช่วยเหลือสมาชิก เกิด แก่ เจ็บ ตายเพื่อพัฒนาจิตใจสมาชิกให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ๔ ประการ คือ มีความซื่อสัตย์ไม่มัวเมาสิ่งอบายมุขไม่เห็นแก่ตัว รู้รักสามัคคี และเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพสมาชิกให้เป็นคนเก่ง ๔ ประการ คือ เก่งเรียน ใฝ่หาความรู้ เก่งงาน ขยันทำงานและมีความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงาน เก่งคิด คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา เก่ง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกๆ คน กิจกรรมกลุ่มที่ดำเนินการมีการเก็บเงินเป็นประจำทุกเดือนจากสมาชิก การจัดทำบัญชีการออม ปล่อยเงินกู้ยืมเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มจัดประชุมกองทุนตามปีงบประมาณการจัดสวัสดิการ สำหรับสมาชิกกองทุนสามารถกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพได้ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ มีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตน โดยรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ถูกต้องเหมาะสม

๔.๑.๒.๙ “หมู่บ้านวัฒนธรรม”

ภาพประกอบที่ ๘ หมู่บ้านวัฒนธรรม

หมู่บ้านวัฒนธรรมบ้านศาลาเม้งจะมีการอัตลักษณ์ความเป็นล้านนา มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมตามประเพณีของแต่ละปี ซึ่งศูนย์รวมของการจัดงานประเพณีที่ลานช่วงวัฒนธรรมจะมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อายุร้อยกว่าปี บริเวณนี้จะใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมร่วมกันของคนในหมู่บ้าน รวมทั้งงานของตำบลท่าผาด้วย เช่น งานล่องสะเปา แห่ไม้ค้ำโพธิ์ศรีหรือไม้ค้ำต้นโพธิ์ (ต้นศรีมหาโพธิ์) เป็นต้น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และบริการ ตามยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๔.๐ ภายใต้กรอบการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศ ตลอดจนบูรณาการงานพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผนวกความรู้และเทคโนโลยีนวัตกรรม สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์และบริการ เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔.๑.๒.๑๐ “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง”

ภาพประกอบที่ ๙ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ตั้งอยู่ในโรงเรียนศาลาสამัคคี ศึกษาเรียนรู้จาก ๙ ฐานการเรียนรู้ เช่น การเลี้ยงไก่ไข่ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การเพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงไก่ประดู่ การเพาะต้นอ่อนทานตะวัน การทำปุ๋ยอินทรีย์และการปลูกผักสวนครัว เป็นต้น ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป และนักท่องเที่ยวเข้าไปศึกษาดูงานมีวิทยากรผู้มีความรู้คอยให้ข้อมูล ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ มีความสุขความเจริญพอเหมาะแก่ฐานะของตนโดยรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิตทุกอย่างได้ถูกต้องเหมาะสมด้วยเหตุนี้ ซึ่งสอดคล้องตามหลักธรรมการรู้จักประมาณ รู้จักพอดี ย่อมนำมาซึ่งความพอเหมาะพอควรให้การดำเนินกิจการงานต่าง ๆ ทำให้สามารถไปสู่ความสุขสงบปลอดภัยและความเจริญอย่างแท้จริง

๔.๑.๒.๑๑ ศูนย์ OTOP เพื่อการท่องเที่ยว

ภาพประกอบที่ ๑๐ ศูนย์ OTOP เพื่อการท่องเที่ยว

บ้านศาลาเม้ง หมู่ ๙ ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นหนึ่งหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง ผู้คนในหมู่บ้านศาลาเม้ง มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบพอเพียง ทำการเกษตร และเซรามิค เป็นอาชีพหลัก จนได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมล้านนาด้านงานเซรามิค ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ นำเสนอสิ่งที่ชุมชนมีความแตกต่างออกมาให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ให้ภายนอกได้รู้จักชุมชน

๔.๑.๓ การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ผู้นำชุมชนรู้จักเหตุรู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งกรรม รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผลหรือบรรลุผลสำเร็จของงานนั้นๆได้และสร้างความเชื่อมั่นให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน มีการจัดสรรระบบการจัดการ^๔ โดยนัยนี้คือการบริหารจัดการในชุมชน ผู้นำในชุมชนต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติและตามสภาพบริบทของชุมชน^๕เชื่อว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไปเป็นธรรมดา”^๖เข้าใจหลักการเปลี่ยนแปลง โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์การดังกล่าวมาประกอบในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ผู้ปฏิบัติจะต้องเข้าใจในสิ่งที่ตนปฏิบัติตามเหตุผล มีหลักการอย่างไร จะต้องทำอย่างไรจึงจะเป็นเหตุให้บรรลุผลสำเร็จ ตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ หุ่มเทในการทำงาน มีการแบ่งกลุ่มกันทำงานที่ชัดเจน ร่วมมือกันทำงาน^๗

เพื่อเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน เพื่อให้เศรษฐกิจระดับชุมชนให้เข้มแข็งโดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและประสานความร่วมมือทุกฝ่ายคือผู้นำชุมชนประชาชนและเทศบาลตำบลท่าผา เพื่อเป็นการเสริมสร้างการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน^๘ มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมสนับสนุนและผลักดันให้มีกระบวนการสร้างรายได้ให้กับประชาชนทุกระดับ

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เขาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม้ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุบ้านศาลาเม้ง หมู่ที่ ๙, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๖ นางประไพ วงศ์วิชัย, เลขานุการประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม้ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๗ นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม้ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๘ สัมภาษณ์ นางเฉลิม ธรรมวันทา, ประธาน อสม. หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม้ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๙ นางประไพ วงศ์วิชัย, เลขานุการประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม้ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

โดยจะส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามศักยภาพของชุมชน เพื่อสร้างรายได้ในระดับครอบครัว และส่งเสริมการรวมตัวเพื่อดำเนินการเศรษฐกิจระดับชุมชนให้มีการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่น^{๑๐}ได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีสถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชนของที่ระลึกและส่งเสริมระบบการตลาดให้กับชุมชนและได้นำสินค้าของชุมชนมาจัดแสดงในช่วงงานเทศกาลต่างๆ^{๑๑}มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ของประชาชนให้สามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ โดยจัดหลักสูตรอบรมเสริมอาชีพให้กับชาวบ้านให้มีรายได้ในส่วนตรงนี้อีกด้วย^{๑๒}ประชาชนได้รับความเป็นธรรมในการซื้อสินค้าคุณภาพราคาถูกและป้องกันการเอารัดเอาเปรียบในส่วนภาครัฐ ก็จะมีร้านค้าประชารัฐ ประชาคมในหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการทำงาน มาต่อยอดงาน ได้บริโภคสินค้าราคาถูก ซึ่งอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่นงานจักรสาน กระดาษสา กับงานเซรามิก หรือนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้โรงงานเซรามิกก็สามารถแวะซื้อของฝาก แคบหมู น้ำพริกหนุ่ม ใส่อั่ว และการนวดสปาเซรามิคสมุนไพร เป็นต้น ก่อให้เกิดรายได้กับคนในชุมชน^{๑๓}ซึ่งเป็นฐานแรงงานที่สำคัญของหมู่บ้าน การส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพเสริมในช่วงว่างงาน จากการทำนาเช่น การเลี้ยงสัตว์ หลังทำนามีการปลูกแตงโม และมีการทำนาปี นอกจากนี้มีการทำดอกไม้จัน พวงหรีด การนวดสปาเซรามิก ทำขนมจีน นอกจากนี้ยังมีลานขงวัฒนธรรมมีต้นโพธิ์ ขนาดใหญ่อายุราว ๑๐๐ ปี นักท่องเที่ยวก็จะมาเขียนคำอธิษฐานในใบโพธิ์^{๑๔}การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชน มีการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าวัดฟังธรรม เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวันต่างๆ นั้นการที่จะพัฒนาอะไรก็แล้วแต่จะต้องมีการพัฒนาตนเองเสียก่อน มีศีล มีความประพฤติสุจริตดีงามจะทำให้การปฏิบัติงานจะเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ^{๑๕}ได้มีการส่งเสริมในส่วนของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมเนื่องในวันเข้าพรรษาก็ได้เชิญชวนประชาชนร่วมกิจกรรมถวายเทียนจำนำพรรษาวัดในการพัฒนาชุมชนนั้น ให้มีความสำคัญกับบุคคลในชุมชนโดยได้มีการแบ่งปันให้ชุมชนต่างๆ ได้มีการฝึกอาชีพเพื่อเป็นการหารายได้และมีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในการประกอบอาชีพต่างๆ โดยคำนึงถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตลอดถึงการใช้

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เชาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เชาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายมานิช สุขป้อม, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๕} นางเฉลิม ธรรมวันทา, ประธานอสม.หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

ทรัพยากรในชุมชน^{๑๖}มีการวางแผนในการทำงาน ผู้นำหมู่บ้านเล็งเห็นความสำคัญของคน ๓ กลุ่ม จึงได้แบ่งงานเป็น 3 ช่วงอายุ คือ เยาวชนสอนให้มีความรับผิดชอบ สามารถนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของหมู่บ้าน เพื่อเป็นการรักษางานและแบบแผนต่อไปในภายภาคหน้า การปลูกฝังเยาวชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีสงบ มีการออกตรวจในเวลากลางคืน มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ป้องกันการมั่วสุมขอเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาเสพติด เป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด เป็นหมู่บ้านสีขาวเพราะเยาวชน คือกำลังสำคัญในอนาคต^{๑๗} ส่วนวัยทำงานชีวิตการทำงาน เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จะมีการวางแผนในการเลือกอาชีพ ประกอบอาชีพที่ตนมีความรัก ความพึงพอใจในงาน และการได้พิจารณาแล้วว่ามีเหมาะสมกับตนเอง ย่อมทำให้ชีวิตการทำงานมีความสุข มีความพร้อมที่จะปรับตัวกับเพื่อนร่วมงาน และพร้อมที่จะเผชิญปัญหาและการแก้ไขปัญหาคต่อไป^{๑๘} และมีการจัดมามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชน เนื่องจากสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในตลาดชุมชนหรือมีงานแสดง กิจกรรมส่วนใหญ่จะมีผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นจิตอาสา ในกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งหนึ่งที่สำคัญของผู้สูงอายุคือ การมีฝีมือในการปรุงอาหาร ขนมไทย ขนมคบเคี้ยว เครื่องดื่ม ซึ่งเป็นฝีมือหรือทักษะชีวิตของผู้สูงอายุที่ได้สั่งสมประสบการณ์และความรู้มากมายความสามารถอันยาวนาน อาชีพสงวนของคนไทย หรือทักษะช่างฝีมือที่ต้องการ ความละเอียด ประณีตของช่างของเครื่องใช้ เครื่องประดับ ล้วนเป็นงานที่ผู้สูงอายุมีความสามารถ เรียกว่า ปรมาจารย์ชาวบ้าน ซึ่งสามารถส่งต่อความรู้ให้กับรุ่นลูกหลานต่อไป^{๑๙}

เมื่อกล่าวถึงความรู้จักบริษัท รู้จักชุมชน รู้จักถิ่น หรือรู้จักที่ชุมชน กล่าวคือเมื่อเข้าไปอยู่ในพื้นที่นั้น ชุมชนนั้นควรมีการปฏิบัติตนเช่นไร เพื่อให้เหมาะสมกับชุมชน เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงตรวจสอบเวไนยสัตว์ด้วยพุทธจักขุ เพื่อแบ่งกลุ่มบุคคลเพื่อสอนให้เหมาะสมแก่กรณี หรือสถานการณ์ สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ในส่วนของการพัฒนาชุมชนด้วยหลักปรัชญา คือการศึกษาข้อมูลโครงสร้างอำนาจในชุมชน แล้วนำพื้นฐานความคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและทรัพยากรในชุมชนทั้งจากบุคคลในชุมชนและสภาพแวดล้อมของชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสถานการณ์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการดำรงชีวิตเอื้ออำนวยต่อความสมดุล เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ

^{๑๖} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๗} นางสาวหนึ่งฤทัย ไชยชนะ, เยาวชนบ้านศาลาเม็ง หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๘} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

ประชาชน^{๒๐}ได้มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนเรื่องการรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว^{๒๑}ได้มีการพัฒนาบ้านเมืองให้ปราศจากมลภาวะจากขยะ โดยดำเนินการประสานงานกับคณะกรรมการหมู่บ้านผลักดันให้เกิดโครงการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ^{๒๒}ทางหมู่บ้านก็ได้ขอความร่วมมือจากประชาชนให้ช่วยกันรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนและสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้านเป็นให้น่าอยู่น่ามอง^{๒๓}การพัฒนาสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องมีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติแบบบูรณาการการมีส่วนร่วมของประชาชนเร่งรัดการพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นที่เสื่อมโทรมให้เป็นปัจจัยการดึงดูดในการพัฒนาการท่องเที่ยว การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมของชุมชนในการกำจัดมลภาวะที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิตของประชาชนเพิ่มขึ้น^{๒๔}

พระพุทธศาสนาคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลตามธรรมชาติของบุคคล ทางสภาพพื้นฐานทางจิตใจที่ถูกปรุงแต่ง หรือกำหนดให้เป็นไปตามผลของกรรมที่แต่ละบุคคลได้กระทำหรือสั่งสมมา และปรากฏออกมาเป็นบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล แต่ความแตกต่างทางสติปัญญา ชำนาญการ วรรณะ วงศ์ตระกูล หรือความสถานภาพทางการเงินไม่ได้เป็นตัวกำหนดหรือเป็นตัววัดคุณค่าของมนุษย์ ^{๒๕}

ดังนั้นแล้ว การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยบุคคลัญญัตานั้น จึงเป็นการพัฒนาโดยอัยยาศัยความสามารถและคุณธรรม คบหาสมาคมกับองค์กรที่ตั้งมั่นอยู่บนผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ^{๒๖} รู้จักว่าควรประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ตลอดจนเข้าใจความแตกต่างของบุคคลโดยอัยยาศัยความสามารถ และคุณธรรม ตลอดถึงรู้ในความสามารถของบุคคล^{๒๗} และใช้

^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เซาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๑} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายมานิช สุขป้อม, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๘.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางประไพ วงศ์วิชัย, เลขานุการประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เซาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๗} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

งานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการบุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนสร้างความสามัคคี สร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่บุคคลในชุมชน รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างชุมชน ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน ก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น เข้าใจความแตกต่างของคนในชุมชน เชื่อมันศรัทธาในเกียรติและความเสมอภาค กล่าวคือทุกคนมีความสามารถแฝงสามารถใช้ดุลยพินิจตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการแก้ไข ปัญหา นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง

๔.๑.๔ สรุปการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านศาลาเม็งมีผู้นำที่เป็นผู้นำที่ดี ที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้าน และมีการวางแผนในการดำเนินงาน การแบ่งหน้าที่การดำเนินงาน การรู้จักนำเอาสิ่งที่เป็นผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านมาต่อยอดจากทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ OTOP นำผลิตภัณฑ์มาหมุนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดมูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการที่สำคัญคือ การให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิดและการร่วมลงมือทำ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน

๔.๑.๔.๑ ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ชาวบ้านมีความรักความสามัคคี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหัวใจหลักของหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง คือ การแบ่งการงานเป็น ๓ รุ่น คือ กลุ่มผู้สูงอายุ วัยทำงานและเยาวชน การทำงานเยาวชนจะมีส่วนร่วมทุกงาน ทุกกิจกรรมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และประเพณีวัฒนธรรม

๔.๑.๔.๒ ด้านอาชีพ มีการสร้างอาชีพให้ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่สุจริต เช่น การที่เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชีพตามมาหลายอย่าง เช่น การนวดสปาเชิงนิเวศ นวดสปาสมุนไพร การขายของฝาก แคบหมู น้ำพริกหนุ่ม ใส่อั่ว การขายผลิตภัณฑ์กระดาษสา เครื่องจักรสาน การทำไร่ ทำนา การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น เพราะการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านศาลาเม็งคือ การปั้นเซรามิค แต่อาชีพที่เกิดการเกื้อหนุนอาชีพนี้ได้แก่ การท่องเที่ยวศูนย์กระจายสินค้าเซรามิค ศูนย์การเรียนรู้ งานจักรสาน งานกระดาษสาสำหรับหีบห่อเซรามิค เป็นต้น มีการฝึกอาชีพสงวนของไทยให้กับกลุ่มเยาวชน เพื่อสืบต่องาน

๔.๑.๔.๓ ด้านวัฒนธรรมประเพณี มีการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีให้กับเยาวชนรุ่นหลัง เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน เช่น งานล่องสะเปา งานสืบทอดตาลวง งานแห่ไม้ค้ำศรี เป็นต้น เยาวชนก็จะทราบขั้นตอนว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้าง เป็นการปลูกฝังและสืบทอดประเพณี สอนด้วยวิธีปฏิบัติ โดยที่เยาวชนไม่ทราบว่าเป็นการสอน และเยาวชนรุ่นพี่ก็จะสอนน้องต่อไป เยาวชนก็จะมีตัวแทนเข้าร่วมประชุมกับผู้ใหญ่ มีการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ อาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละด้านของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและการสร้างกระบวนการการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ๕ ระดับ คือ

ขั้นการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง สนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

จากการศึกษาสภาพการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สรุปได้ว่า กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน โดยมีแบบแผน การดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีวัฒนธรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงจิตใจพาคนในชุมชนอันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่รวมตัวกันของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือในชนบททั้งที่รู้จักกันโดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเอง อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

หมู่บ้านศาลาเม็ง หมู่บ้านท่องเที่ยวเชรามิค มีการรวมตัวกันเป็นศูนย์กลางของการผลิตและจัดจำหน่ายเชรามิคที่สำคัญของจังหวัดลำปาง โดยปัจจุบันนับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญเป็นลำดับต้นควบคู่ไปกับวัดพระธาตุลำปางหลวงที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนลำปาง ผู้คนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดลำปาง หรือผู้แวะเวียนเยี่ยมชมสิ่งเหล่านี้ทำให้สถานที่แห่งนี้มีความหมาย มีคุณค่าปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง กล่าวได้ว่าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของความเจริญ และการขนส่งแม้จะทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่เพราะความเข้มแข็งของชุมชนยังช่วยกันอนุรักษ์วิถีชีวิต และวิถีชุมชนไว้ได้ อีกทั้งยังสามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย

๒) แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

(๑) สภาพการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

กระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน^{๒๘} ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง แต่งตั้งคณะกรรมการของชุมชน ปลุกฝังให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของหมู่บ้าน รักและทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านของตน ส่งเสริมให้รู้จักการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ถูกต้องมีการเรียนรู้อาชีพ จัดกิจกรรมประเพณีในวันสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น^{๒๙}ชุมชนทุกครอบครัวต้องมีอาชีพ เสริมสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน มี

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๙} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

ความรักสามัคคี เสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม มุ่งมั่นในพระพุทธศาสนา^{๓๐} การจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และความสามัคคี^{๓๑} มีคณะกรรมการ เป็นแกนนำที่ดี และเข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่ให้ความรู้ในชุมชน มีการตั้งกติกาและเคารพกฎระเบียบของชุมชน^{๓๒} รับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นหลักและแนวทางพัฒนาให้ไปในทิศทางเดียวกัน ได้เข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนจากการสัมผัสกับชุมชนจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันชุมชนเกิดความอ่อนแอ อันเกิดจากการไม่รวมตัวกัน เกิดจากต่างคนต่างทำมาหากิน ไม่มีเวลาที่จะจัดทำกิจกรรมชุมชนร่วมกัน จะจัดทำก็ต่อเมื่อมีงานประจำปี หรือมีการจัดโครงการจากหน่วยงานภาครัฐ แต่หลังทำกิจกรรมเสร็จสิ้นกลับไม่มีการสานต่อ ทำให้บางครั้งงบประมาณสูญเสียประโยชน์ เพราะฉะนั้นการที่จะสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาผ่าน โครงการต่าง ๆ โดยให้ทุกหลังคาเรือนได้มีส่วนร่วม และชี้แจงเหตุผล รวมถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับร่วมกัน และรวมถึงการส่งเสริมให้ลูกหลาน ได้รู้จักการทำกิจกรรมชุมชนร่วมกันตั้งแต่วัยเยาว์ เพราะถือว่าเป็นวัยที่ เรียนรู้ง่าย และสั่งสอนง่าย^{๓๓} ชี้นำให้ชุมชนมีความรัก และความสามัคคี มีน้ำใจร่วมกันพัฒนา ให้ไปในแนวทางเดียวกัน^{๓๔} มีการจัดทำประชาคมแผนพัฒนาเทศบาล และแผนชุมชน กิจกรรมพัฒนาของชุมชนที่รวมตัวกันจัดแผนขึ้น ตามที่คนในชุมชนต้องการสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทาง มีเป้าหมายแนวทางที่ชัดเจน พัฒนาให้คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข เป็นอาสาสมัคร แนะนำให้ความรู้กับคนในชุมชน มีความรู้ดูแลตนเองและครอบครัว ในการบริโภคอาหาร หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมารับประทานอาหารถูกวิธี ให้มีการออกกำลังกาย ลดการเสี่ยงโรคเรื้อรัง^{๓๕} ด้านสุขภาพคนในชุมชน ให้มีสุขภาพที่ดีด้วยการออกกำลังกาย มีกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็ง ร่วมทำโครงการกองทุนหมู่บ้าน ได้ร่วมโครงการหมู่บ้านสีขาวประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ได้ร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีการเสริมสร้างอาชีพในชุมชน

^{๓๐} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เขาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางประไพ วงศ์วิชัย, เลขานุการประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายมานิช สุขป้อม, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เขาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๕} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

(๒) สาเหตุแรงจูงใจในการทำงานเพื่อชุมชน ความต้องการที่จะเห็นชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประชาชนอยู่ดีมีสุขเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชนให้คนในชุมชนของเรา กินดี อยู่ดี มีสุขอยากให้ชุมชนในหมู่บ้านมีความคิดพัฒนาทุกด้าน หรือรวมกลุ่มทำงานหัตถกรรมหารายได้เสริม อยากให้ชุมชนอยู่ดีกินดี ไม่มีความเดือดร้อนในสิ่งรอบข้าง หรือชีวิตประจำวัน อยากให้ชุมชนรู้จักอดออม มัธยัสถ์ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง^{๓๖} เพื่อให้ชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข รัก และสามัคคี ความเป็นอยู่ที่สมบูรณ์อยากให้คนในชุมชน มีความสามัคคี ให้คนในชุมชนช่วยกันพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ เช่น ยาเสพติดในชุมชนให้หมดไป^{๓๗} ให้มีความเสมอภาคของประชาชน สาเหตุที่ทำให้ต้องการช่วยเหลือชุมชน เพราะต้องการให้ชุมชนได้มีการพัฒนาที่ดี สามารถที่จะยืนหยัดได้ด้วยตัวของตัวเอง สร้างรายได้ในชุมชนให้ได้ และท้ายสุดชุมชนก็จะเข้มแข็ง และมีแรงผลักดันให้เกิดอาชีพอื่น ๆ อีกมากมาย อันจะทำให้ชุมชน

มิได้ต้องการรับเงินจากเงินคนชราเพียงอย่างเดียว และมีให้หันไปหาการพึ่งพาการกู้ยืมเงินมีความรัก มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สภาพในการดำรงชีวิตในปัจจุบันทุกคนหน้าที่รับผิดชอบ ครอบครัว เพื่อความดำรงชีวิตในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว และข้าราชการส่วนใหญ่ เวลาที่มีโครงการข่าวสารในชุมชนจะไม่รู้ข่าวสารต่าง ๆ จึงอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน โดยจะใช้เวลาว่าง จะพูดคุยกับคนในชุมชน มีปัญหาที่แตกต่างกัน ต้องการให้คนในชุมชนและองค์กร ดำรงศีลธรรม กับชีวิตการเป็นอยู่ในแบบวิถีพอเพียง และทางพระพุทธศาสนา นี่ก็เป็นส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่ง ที่เป็นแรงจูงใจคือ ภูมิคุ้มกัน ในครอบครัวได้เข้มแข็ง ทำหน้าที่พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและใจรัก การทำงานแบบเสียสละ เพื่อคนในชุมชนได้มีภูมิคุ้มกัน ที่เข้มแข็งและองค์กรต่าง ๆ ที่ได้ร่วมทำงานอยู่

(๓) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น เสริมสร้างให้มนุษย์มีจิตใจที่ดี หลักปฏิบัติ จะนำพาให้ชุมชนเข้มแข็งได้ ต้องส่งเสริมให้ชุมชนนั้น รู้จักและศรัทธาในหลักของธรรม และนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน นำพระพุทธศาสนา มาเป็นศูนย์กลาง ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน งานประเพณีบุญต่าง ๆ สามารถสอดแทรกหลักธรรมเบื้องต้น เป็นพื้นฐานได้ เป็นการร่วมกันคิดแก้ไข แบ่งปันปัญหาอะไรที่เกิดขึ้น ชุมชนสามารถช่วยกันแก้ไข ไม่ต้องรอหน่วยงาน หรือภาครัฐ มีความเอื้ออาทรในชุมชน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

^{๓๖} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เขาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๗} นางสุภาวรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

การสนทนากลุ่มย่อย

กลุ่มการสนทนากลุ่มย่อยได้แก่ ๑. พระอธิการสะอาด สุทธิญาโน เจ้าอาวาสวัดศาลาเม็ง

๒. นายเชาวลิต แก้วบุญปัน ผู้ใหญ่บ้านศาลาเม็ง ๓. นายทองดี ธรรมวันทา ประธานสภาวัฒนธรรม ๔. นางสุภาวรรณ อินตาคำ ประธานกลุ่มแม่บ้าน ๕. นางเฉลิม ธรรมวันทา ประธานกลุ่ม อสม. ๖. นายมานิช สุขป้อม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๗. นางประไพ วงศ์วิชัย เลขาประธานแม่บ้าน ๘. นางสาวหนึ่งฤทัย ไชยชนะ ชาวบ้านศาลาเม็ง

๑) ความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

จากการสนทนากลุ่มย่อย คนในหมู่บ้านศาลาเม็ง ทั้งในส่วนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ต่างก็เห็นพ้องตรงกันว่า ความเข้มแข็งของชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องสะท้อนให้ถึงความรัก ความสามัคคีในชุมชน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจ มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การเอาใจใส่ต่อกันของคนในชุมชน โดยอาศัยธรรมะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ซึ่งแต่ละภาคส่วนได้แสดงทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้

เป็นการแสดงถึงว่าประชาชนในกลุ่มนั้นมีความสามัคคีร่วม มีร่วมใจกัน ประกอบการทำงาน กิจกรรมเพื่อส่วนร่วม ไม่ขัดแย้งกัน ^{๓๘} ชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากประชากรในชุมชนจำเป็นต้องมีที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ ในการดำเนินชีวิต และประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวัน ^{๓๙} คนในชุมชน ได้รับการเรียนรู้ ปลุกฝังความดี มีค่านิยมรักความดี มีน้ำใจสามัคคีร่วมกัน และคนในชุมชนส่วนรวม และหลักธรรมหลักสัปปริสธรรม ๗ คือ ๑. อัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไปในการดำเนินชีวิตบพาทของผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ ๒. อัตถัญญตา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจาก การกระทำ รู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด ๓. อัตตัญญตา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนว่าเป็นใคร มีความรู้ ความ สามารถ ความถนัด มีคุณธรรมเช่นใด เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไป ๔. มัตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะพอควร ๕. กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาอันเหมาะสม เช่น ตรงต่อเวลา ทัน เวลา และพอเวลา เป็นต้น ๖. ปริสสัญญตา คือ รู้จักชุมชน รู้จักการประพาสต่อชุมชน รู้จักการวางตัว การแต่งกาย และกริยามารยาทให้ถูกต้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ๗. ปุคคลัญญตา คือ การรู้จักบุคคล เข้าใจลักษณะของบุคคล รู้จักการ ปฏิบัติต่อบุคคลได้เหมาะสม

^{๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เชาวลิต แก้วบุญปัน, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

๒) กิจกรรมชุมชน

๒.๑ ตัวผู้นำ

ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้ชุมชนนั้นเข้มแข็ง หรืออ่อนแอ ซึ่งหากผู้นำไม่มีความซื่อสัตย์ ไม่มีศีลธรรมในใจจะทำให้ชุมชนนั้นวุ่นวาย คนในชุมชนไม่มีความรัก ความสามัคคี ตรงกันข้าม หากผู้นำมีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น และใช้หลักธรรมมาบริหารปกครองคน จะทำให้ชุมชนนั้นอยู่กันอย่างมีความสุข ดังนั้นหากผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี ย่อมนำพาให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน^{๔๐} เทศบาล อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดระเบียบชุมชน มีการรับฟังปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ปลุกฝังทัศนคติการทำประโยชน์ให้ส่วนรวม ส่งเสริมอาชีพ รักษาวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จัดกิจกรรม ให้คนในชุมชนมีความรัก สามัคคีกัน^{๔๑} ผู้นำวางตัวเหมาะสมตามหลักธัมมัญญา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไปในการดำเนินชีวิตบทบาทของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ เป็นที่ไว้วางใจของคนในชุมชน อันเป็นเหตุให้ชุมชนพัฒนาความเจริญก้าวหน้า กลุ่ม อ.ส.ม กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ได้เป็นกำลังในการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง โดยมีหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ เป็นตัวประสานความเข้มแข็ง อัตถัญญา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจากการกระทำรู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด การมีส่วนร่วมปลุกฝังทัศนคติการเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ส่งเสริมอาชีพ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม การจัดระเบียบชุมชนมีกฎข้อบังคับ และปฏิบัติ การรับฟังชาวบ้านจัดทำแผนชุมชน สร้างเสริมให้เกิดความรัก และสามัคคีในชุมชน

๒.๒ จิตสำนึกของสมาชิกชุมชน

สมาชิกในชุมชนควรมีหลักธรรมในการใช้ชีวิตร่วมกัน ตามหลักอัฐัตถัญญา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนว่า เป็นใคร มีความรู้ ความ สามารถ ความถนัด มีคุณธรรมเช่นใด เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไป จะช่วยประคับประคอง ให้คนในสังคมในชุมชน อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขคนในชุมชน รู้หน้าที่ของตนเอง เป็นคนดีต่อครอบครัว เคารพกฎหมายของบ้านเมือง มีการประหยัดอดออม ให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีต้นแบบทางจิตสำนึกสำนึก รักชุมชนบ้านเกิด ให้ทุก ๆ คนได้มีจิตอาสา ที่จะพัฒนาชุมชนในทุกสาขาอาชีพ ไม่ว่า บ้าน โรงเรียน วัด ต้องเป็นครอบครัวเดียวกัน รับผิดชอบดูแลกันและกัน ด้วยหลักธรรมวิถีพุทธจิตสำนึกของสมาชิกภายในชุมชน เป็นกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือ และมีจิตอาสา ที่มาร่วมด้วยช่วยกันบริหารจัดการชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง หรือการพึ่งพา

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา, ประธานผู้สูงอายุ หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๑} นางสาววรรณ อินตาคำ, ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง, ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

ตนเอง จิตสำนึกของ สมาชิกชุมชน ก็คือ จะมีกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือ และมีความเป็นจิตอาสา มาร่วมด้วยช่วยกัน บริหาร จัดการชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชน โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเองตามหลักมัตตัญญูตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควร

ดังนั้น เมื่อพิจารณาชุมชนเข้มแข็ง จึงสามารถทำให้เข้าใจพัฒนาการเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางสังคมของผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละยุคสมัยได้อย่างกระจ่างชัด และเลื่อนไหลตลอดเวลา

หลักการในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งนั้น ผู้วิจัยได้ใช้หลักธรรมคือ หลักสัปปริสธรรม ๗ คือ ๑. อัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไป

ในการดำเนินชีวิตบทบาทของผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมที่เข้าร่วมกันมีการใช้หลักธรรมนี้ ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม้ง ผู้นำชุมชนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติที่กำหนดโดยทำเทียมกัน

๒. อัตถัญญตา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจาก การกระทำ รู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดมุ่งหมาย ยอมรับในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

๓. อัตตัญญตา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนว่า เป็นใคร มีความรู้ ความ สามารถ ความถนัด มีคุณธรรมเช่นใด มีการวางตัวได้อย่างเหมาะสม เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี มีความสามารถ รับผิดชอบ ปรับตัวในการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไป

๔. มัตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควร มีการพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นของชุมชน ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักความพอเพียงในชุมชน

๕. กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาอันเหมาะสม มีการลำดับการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน รับผิดชอบหน้าที่ตรงต่อเวลา รู้ว่างานไหนควรทำก่อนควรทำหลัง

๖. ปริสัญญูตา คือ รู้จักชุมชน รู้จักการประพัตต่อชุมชน รู้จักการวางตัว การแต่งกาย และกริยามารยาทให้ถูกต้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ให้การต้อนรับและดูแลให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเป็นอย่างดี

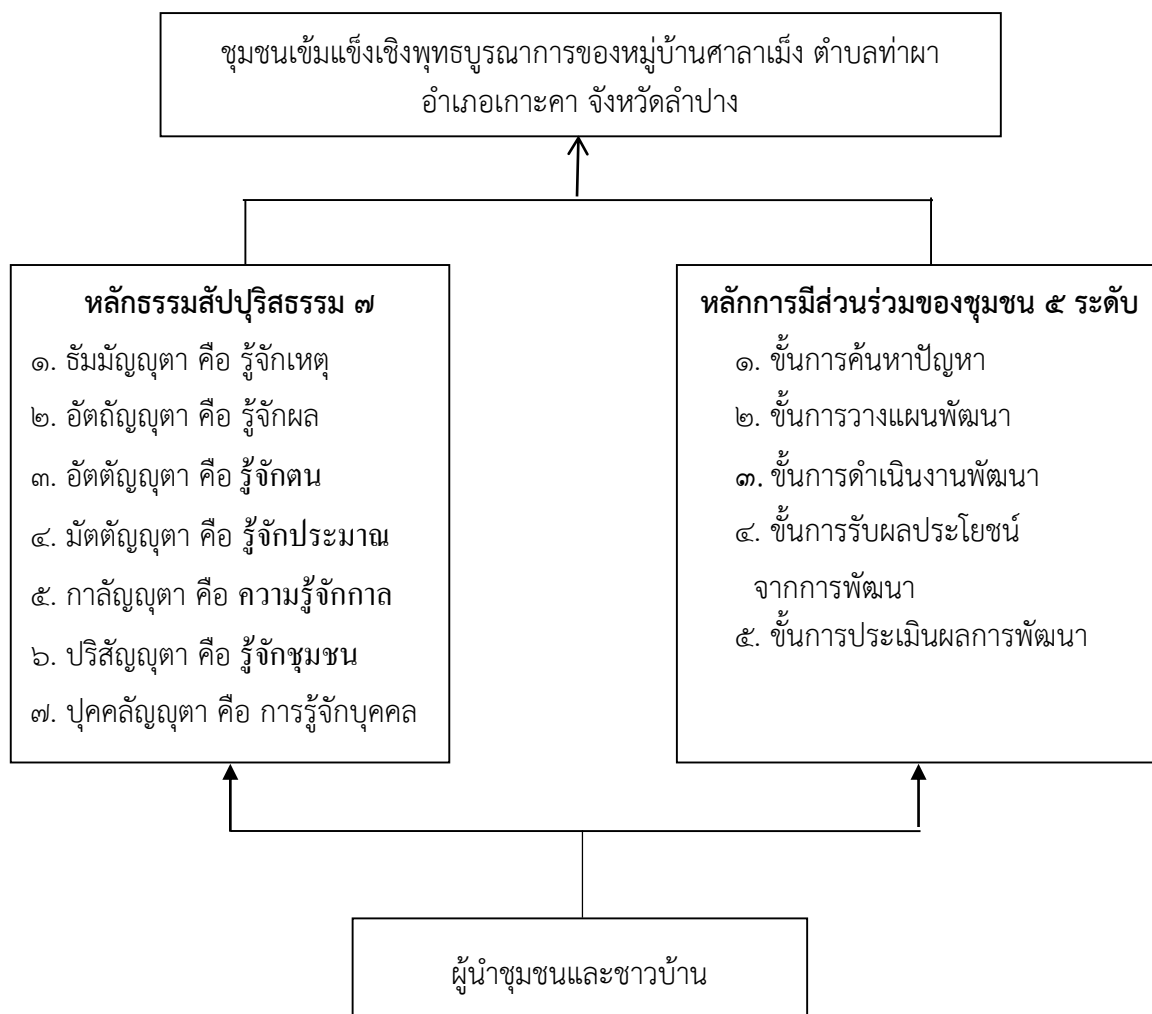
๗. บุคคลัญญตา คือ การรู้จักบุคคล เข้าใจลักษณะของบุคคล รู้จักการ ปฏิบัติต่อบุคคลได้เหมาะสม จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม้ง จากการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ มีการมอบหมายหน้าที่ในชุมชนให้กับบุคคลที่มีความสามารถในชุมชน การจัดกิจกรรมที่บุคคลทุกคนในชุมชนสามารถเข้าร่วมได้

จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน นั้นจะต้องมีผู้นำที่ดี รู้จักสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ และรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ รู้จักตนเองว่ามีหน้าที่ ความรับผิดชอบอะไร รู้จักประมาณตน ในการดำเนินชีวิต รู้จักเวลาที่เหมาะสม รู้จักชุมชนที่อยู่ปรับตัวเข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณี เข้าใจผู้อื่นมีความรักความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การร่วมคิดร่วมทำของคนในชุมชนทำให้ทุกกิจกรรมประสบผลสำเร็จ เป็นภาพสะท้อนทำให้เห็นว่า ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินชีวิตอย่างพออยู่พอกิน มีวิถีชีวิตดีขึ้น ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

ตารางที่ ๒ รูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

หลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗	กิจกรรม
ธัมมัญญา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์	มีผู้นำที่ดีสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี
อัตถัญญา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย	คนในชุมชนมีส่วนรับผลประโยชน์
อตตัญญา คือ รู้จักตน	คนในชุมชนปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้อย่างเท่าเทียมกัน
มัตตัญญา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี	มีการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต
กาลัญญา คือ ความรู้จักกาล รู้จักเวลา	ทุกโครงการในหมู่บ้านทุกคนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ
ปริสัญญญา คือ รู้จักชุมชน	สามารถนำทุนวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ
บุคคลัญญา คือ รู้จักบุคคล	มีการแบ่งงานแบ่งหน้าที่ ๓ กลุ่มคือ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเยาวชน

๔.๓ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของ
หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ข้อ คือ ๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ ๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการหาข้อมูลทางเอกสาร และการสนทนากลุ่มย่อย จากการศึกษาโดยวิธีการศึกษาเอกสารและการสนทนากลุ่มย่อย สามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ

จากการศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ อาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละด้านของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและการสร้างกระบวนการการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ๕ ระดับ คือ

ขั้นการค้นหาค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง สนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และ สวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

จากการศึกษาสภาพการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สรุปได้ว่า กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน โดยมีแบบแผน การดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีวัฒนธรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงจิตใจพาคนในชุมชนอันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่รวมตัวกันของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือในชนบททั้งที่รู้จักกันโดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสมานสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเอง อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

หมู่บ้านศาลาเม็ง หมู่บ้านท่องเที่ยวเชรามิค มีการรวมตัวกันเป็นศูนย์กลางของการผลิตและจัดจำหน่ายเชรามิคที่สำคัญของจังหวัดลำปาง โดยปัจจุบันนับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญเป็นลำดับต้นควบคู่ไปกับวัดพระธาตุลำปางหลวงที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนลำปาง ผู้คนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดลำปาง หรือผู้แวะเวียนเยี่ยมชมสิ่งเหล่านี้ทำให้สถานที่แห่งนี้มีความหมาย มีคุณค่าปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง กล่าวได้ว่าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของความเจริญ และการขนส่งแม้จะทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่เพราะความเข้มแข็งของชุมชนยังช่วยกันอนุรักษ์วิถีชีวิต และและวิถีชุมชนไว้ได้ อีกทั้งยังสามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย

๑) ด้านความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความรักความสามัคคี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหัวใจหลักของหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง คือ การแบ่งการงานเป็น ๓ รุ่น คือผู้สูงอายุ วัยทำงาน เยาวชน การทำงานเยาวชนจะมีส่วนร่วมทุกงานทุกกิจกรรมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และประเพณีวัฒนธรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมต่อไป

๒) ด้านอาชีพ พบว่า มีการสร้างอาชีพให้ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่สุจริต การที่เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชรามิคทำให้เกิดอาชีพอื่น ๆ เช่น การนวดสปาเชรามิค นวดสปาสมุนไพร การขายของฝาก การขายผลิตภัณฑ์กระดาษสา เครื่องจักรสาน มีการฝึกอาชีพสงวนของไทยให้กับกลุ่มเยาวชน เพื่อสืบต่องาน

๓) ด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า มีการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีให้กับเยาวชนรุ่นหลังเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน มีการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่ามีการดูแลและเอาใจใส่โดยเฉพาะการจัดการด้านขยะมูลฝอยประชาชนให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน

๕.๑.๒ แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง

จากการศึกษานำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง สรุปได้ว่า หมู่บ้านศาลาเม็งมีพื้นฐานทางทุนวัฒนธรรม และประชาชนในพื้นที่ต่างก็มีความภาคภูมิใจในหมู่บ้านของตน สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในหมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงได้ลงศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านศาลาเม็งซึ่งนับว่าเป็นหนึ่งในตัวอย่างชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดลำปาง

พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งต้องพัฒนาเริ่มต้นจากการรู้จักตนเองก่อน หลังจากนั้นจึงรู้จักชุมชนว่ามีลักษณะใด มีอะไรบ้าง จึงรู้จักเวลา รู้จักประมาณตน ควรมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ หลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ ธรรมของผู้ดีหรือคุณสมบัติของคนดี ถ้าผู้ใดมีหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการจะได้รับคุณประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคุณสมบัติของคนดี คือ รู้จักหลักแห่งการดำรงชีวิตเป็นผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยไม่คิดว่าตนเองวิเศษหรือฉลาดกว่าคนอื่น เป็น ผู้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บเพราะไม่ทำอะไร หักโหมเกินกำลังของตน ทำให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีและยังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความไม่ประมาท เพราะรู้จักคบเพื่อน เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอ ในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมธรรมไปใช้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาชุมชนโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ถ้าเราได้เข้าไปชี้คุณ ในคุณธรรมเหล่านี้ ได้มีการร่วมกิจกรรม

ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นเหตุให้เกิดความรัก มีความสามัคคีของคนในชุมชนเดียวกันอย่างเข้มแข็ง

๕.๒ อภิปรายผล

การส่งเสริมกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ปลุกฝังให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของหมู่บ้าน รักและทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านของตน ส่งเสริมให้รู้จักการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ถูกต้องมีการเรียนรู้อาชีพ เสริมสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน มีความรักสามัคคี เสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม มุ่งมั่นในพระพุทธศาสนา และคำสอนของพระสงฆ์ การจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และความสามัคคีมีคณะกรรมการ เป็นแกนนำที่ดี และเข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่ให้ความรู้ในชุมชน มีการตั้งกติกา และเคารพกฎระเบียบของชุมชน รับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นหลักและแนวทางพัฒนาให้ไปในทิศทางเดียวกัน ได้เคยเข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน ความต้องการที่จะเห็นชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประชาชนอยู่ดี มีสุข เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชนให้คนในชุมชนของเรา กินดี อยู่ดี มีสุข อยากให้ชุมชนในหมู่บ้านมีความคิดพัฒนาทุกด้าน หรือรวมกลุ่มทำงานหัตถกรรมหารายได้เสริม อยากให้ชุมชนอยู่ดีกินดี ไม่มีความเดือดร้อนในสิ่งรอบข้าง หรือชีวิตประจำวัน อยากให้ชุมชนรู้จักอดออม มัธยัสถ์ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการชุมชน ที่มีความรู้ความสามารถเสียสละทำงานให้ชุมชน ชุมชนมีโรงงานผลิตเซรามิคและศูนย์จำหน่ายเซรามิค มีวัด โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก เทศบาล อยู่ใกล้โรงพยาบาล สิ่งแวดล้อมดี การมีส่วนร่วมของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ ประชาชนในท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเพื่อการพัฒนาตั้งแต่เริ่มดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มีโอกาสร่วมรับทราบข้อมูลและแสดงความคิดเห็น อันจะทำให้โครงการนั้น ๆ เกิดประโยชน์สูงสุดและส่งผลกระทบทางสังคมให้น้อยที่สุด นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับชุมชน หรือระดับประเทศนั้น ถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการพัฒนา วางแผนโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึกความเป็นเจ้าของและยินยอมปฏิบัติตามได้อย่างสมัครใจ และเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปในแนวทางที่สนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

การสำรวจตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขความคิดเห็นให้ถูกต้อง ปราศจากคติรู้จักคิด หรือมองในสิ่งที่เป็นกุศล ไม่สร้างทุกข์ให้แก่ตนเอง หรือผู้อื่น รวมถึงการพัฒนาจนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความเป็นจริงของชีวิต ทำจิตใจเป็นอิสระ และเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง กลับมามีความสุขเข้มแข็งทุกคนตระหนักในหน้าที่ ต้องรักษาหวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธก็จะมี เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจพร้อมที่จะพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ เพื่อบำบัดทุกข์ของชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอริยะ อันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริง และยั่งยืนในวิถีพุทธ

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งต้องมีกรอบในการฝึกคนให้เป็นคนดี โดยใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ นั้นเองเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง สภาพชุมชนทางด้านความเป็นอยู่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายมากมาย บุคคลในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพของตนเองเป็นสำคัญ ถ้าขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมส่วนรวม ประสิทธิภาพของชุมชนไม่เข้มแข็ง การปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดีของชุมชน ไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย การวางแผนเป็นการกำหนดกรอบการบริหารงานบุคคล การสรรหาบุคคล ค้นหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ การพัฒนาบุคคล เป็นการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ต้องประกอบด้วยรัฐ และหลักพระพุทธศาสนา จึงสามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ ชี้แจงแนะนำให้ทำในอาชีพที่ตนเองถนัดเหมาะสม สมกับภูมิปัญญาตนเอง รู้จักเวลาควรทำอะไรก่อน อะไรหลัง ให้รู้จักประมาณตนเอง ในการใช้จ่ายพอเพียง รู้จักเหตุรู้จักผล จึงควรมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้านการพัฒนาสังคมควรมีการนำปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และแนวทางในการแก้ไขปัญหา ด้านการพัฒนาสังคมไปปรับใช้ในหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปางต่อไป ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจควรมีหน่วยงานติดตามตรวจสอบการเสนอแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการและควรเน้นที่พัฒนาเรื่องปากท้องของประชาชนให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควรเน้นการพัฒนาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยการประชาสัมพันธ์กิจกรรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้ประชาชนรับทราบและควรมีการเน้นให้มีการอนุรักษ์รักษาแบบยั่งยืน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ควรทำการศึกษาวิจัยประสิทธิผลการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการแบบยั่งยืนของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการแบบยั่งยืนของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ศึกษาด้านปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการ ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ และควรศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์หลังจากมีการนำหลักสัปปริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนหรือองค์กรอื่น ๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาบ้านเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาคทอิลิคแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๘.

_____. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สภาทอิลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.

_____. องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์ บริษัทแปลนพรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐.

โกวิทย์ พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

จำนง อติพัฒนสิทธิ์และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา, ๒๕๒๓.

จิรพรรณ กาญจนจิตร และคณะ. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. รายงานการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชน. มูลนิธิหมู่บ้านสถาบันพัฒนาชนบท, ๒๕๓๗.

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. ใน เอกสารการสนทนาวิชาการความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. หน่วยที่ ๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภะ การพิมพ์, ๒๕๒๗.

ธีรพงษ์ แก้วหาญ. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. ขอนแก่น: คลังวิทยา, ๒๕๔๔.

ธีรยุทธ บุญมี. **สังคมเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, ๒๕๓๖.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง**. กรุงเทพมหานคร: ๕๙๘ ปริ้นท์. ๒๕๔๖.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

บัณฑิต อ่อนคำและวิริยา น้อยวงศ์. **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

ประพันธ์ บรรลือศิลป์. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานของจังหวัดอุบลราชธานี**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑.

ประเวศ วะสี. **ความจริงของความจน**. กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ปรัชญา เวสารัช. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

พรพิไล เลิศวิชา. **วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์. **"การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน"**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. **การพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๑.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช(อุฎฐายี). **"สัปบุริสธรรม"**. หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพนายชัย. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๐๙.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

_____. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐาน
อุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน.**
กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๕.

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน. **แนวทางการพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน.** กรุงเทพมหานคร:
๒๕๕๐.

_____. **แผนชุมชน: การได้มาและใช้งานเพื่อชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๘.

สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙.

อเนก นาคุบุตร. **คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแปลงแห่งความคิด.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการ
พัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์. **เพื่อการศึกษากระบวนการศึกษากับชุมชน กรอบความคิด
เพื่อข้อเสนอแนะ.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐.

(๒) คุษุณินพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กำธร มิตรเปรียญ. “ความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมกับการปฏิบัติงานตามกระบวนการบริหารของ
หัวหน้าสถานีอนามัยในเขต ๑๒”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** ศึกษาศาสตร์
เพื่อพัฒนาชุมชนสงขลา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๑.

ทานตะวัน อินทร์จันทร์. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขต
เทศบาลเมืองลำพูน”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

บุญเพลิน ยาวิชัย. “วิถีครูบากับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งในชุมชนบ้านห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัด
ลำพูน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ปริญญา สิงห์เรือง. “ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านดอนหมู ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๑.

พระครูประภากร โสภณ (บุญมาปกากโร). “การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของประชาชน
ชุมชนท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสู่โก (ดุษฎีพดุมพันธ์). “กลยุทธ์การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.**

พระนนทศักดิ์ ธมมานนโท (ลิ้ม นันทิภาคย์). “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.**

พระบุญโชค กิตติสารโร (คำภีระ). “ประสิทธิภาพการบริหารการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาวง อำเภอยะบะบุรี จังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.**

พระเพชรสมพร ญาณสมปนโน (สินชัย). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดนครพนม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.**

พระมหาคมเพชร วชิรปัญญา (เรืองผา) “การนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.**

พระมหานเรศ โสภิตติโก (ฤทธิเดช). “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลศรีรัตนะ อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.**

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครพนม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.**

พระวรโชติ เตชวโร (ดิษพัฒนีย์). “การมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองบัววง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๘.**

พระสามารถอานนโท. “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.**

มธุรส ชำนาญทัศน์. “ความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจจะประพฤติตนตามหลักสัปปุริสธรรมของบุตรวัยรุ่นกับความประพฤติตามหลักสัปปุริสธรรมของมารดาตามการรับรู้ของบุตร”,

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๓๒.

สุทธิพร รัตนธรรฐธา. “ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต)”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุรัตน์ กลิ่นประเสริฐ. “ภาวะผู้นำทางการบริหารโดยการประยุกต์ใช้ตามหลักสัปบุริสธรรม ๗ :
กรณีศึกษาบริษัท ทรูคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุรีย์ ธีระปรกรณ์กุล. “รูปแบบการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนในกรุงเทพมหานคร”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมการปกครอง, ข้อมูลอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<http://www.amphoe.com/menu.php?am=695&pv=65&mid=1> [๑๖ มกราคม
๒๕๖๑]

กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน, ชุมชนหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ภาคเหนือตอนบน, [ออนไลน์],
แหล่งที่มา: <http://www.northernciv.com/> [๑๕ มกราคม ๒๕๖๒].

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์ นางเฉลิม ธรรมวันทา. ประธาน อสม. หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางประไพ วงศ์วิชัย. เลขานุการประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอ
เกาะคา จังหวัดลำปาง. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางสาวหนึ่งฤทัย ไชยชนะ. ตัวแทนเยาวชนบ้านศาลาเม็ง หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบล
ท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นางสุภาวรรณ อินตาคำ. ประธานแม่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอ
เกาะคา จังหวัดลำปาง. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นายทองดี ธรรมวันทา. ประธานผู้สูงอายุบ้านศาลาเม็ง หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ นายมานิช สุขป้อม. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่เซาวลิต แก้วบุญปัน. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา
จังหวัดลำปาง. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
รายนามผู้ให้ข้อมูลหลัก

ใบลงทะเบียน การจัดเวทีชุมชน เรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของ
หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	ลายเซ็น	ตำแหน่ง	เบอร์ติดต่อ	หมายเหตุ
1.	พริ้งอภัย ไชยชนะ	พริ้งอภัย		๐๙๗-๙๙๒๐๐๖๘	
2.	อภิลิต แก้วมอญ	อภิลิต	อภิลิต แก้วมอญ	๐๙๙-๔๕๙๐๔๒๔	
3.	อภิลิต แก้วมอญ	อภิลิต	อภิลิต	๐๙๙-๔๕๙๒๑๕๕	
4.	พริ้งอภัย ไชยชนะ	พริ้งอภัย	พริ้งอภัย	๐๙๓ ๖๑๓ ๓๕๕	
5.	นางสาวอภิลิต ไชยชนะ	อภิลิต	นางสาวอภิลิต	๐๙๐-๓๓๒๑๖๔๙	
6.	นางสาวอภิลิต ไชยชนะ	อภิลิต	นางสาวอภิลิต	๐๙๐๓๒๐๙๕๐	
7.	นางสาวอภิลิต ไชยชนะ	อภิลิต	นางสาวอภิลิต		
8.	นางสาวอภิลิต ไชยชนะ	อภิลิต	นางสาวอภิลิต	๐๙๐-๘๙๒-๘๒๒๓	
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15.					
16.					
17.					
18.					
19.					
20.					

ลงชื่อ.....

(นางสาวกัญจนพรรณณ์ จุฬมณี)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๔ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อประกอบวิทยานิพนธ์

เจริญพร นายมนตรี นาคถาวร นายอำเภอเกาะคา

ด้วย นางสาวกัญจนพรรณ จุฬรมณี เลขประจำตัวนิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๒๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง
ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง THE DEVELOPMENT OF THE STRENGTHEN COMMUNITY
IN BUDDHIST PERSPECTIVE OF BAN SALAMENG, THAPHA SUB-DISTRICT, KHORKA DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูล
ดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เจริญพร

(พระราชธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ที่ ศธ ๖๑๕๔ /ว ๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๘ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะกา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์: โทรสาร ๐-๕๖๑๐-๕๖๑๑-๕
www.mcu.lampang.com

๕ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้ไม่ติดกับข้อมูลเพื่อประกอบวิทยานิพนธ์

เจริญพร นายสมยศ สาลักษณ์ นายกเทศบาลตำบลท่าผา

ด้วย นางสาวกัญจนพรชนม์ จุฑรมณี เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๒๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเมือง
ตำบลท่าผา อำเภอเกาะกา จังหวัดลำปาง THE DEVELOPMENT OF THE STRENGTHEN COMMUNITY
IN BUDDHIST PERSPECTIVE OF BAN SALAMENG, THAPHA SUB-DISTRICT, KHORKA DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใ้ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นิสิตเจ้าของข้อมูล
ดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เจริญพร

(พระราชธรรมาสังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา

อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕

www.mculampang.com

๔ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติครุฑให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อประกอบวิทยานิพนธ์

เจริญพร กำนันตำบลท่าผา

ด้วย นางสาวกัญจนพรรณณีย์ จุฬรมณี เลขประจำตัวนิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๒๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง
ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง THE DEVELOPMENT OF THE STRENGTHEN COMMUNITY
IN BUDDHIST PERSPECTIVE OF BAN SALAMENG, THAPHA SUB-DISTRICT, KHORKA DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูล
ดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เจริญพร

(พระราชธรรมมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

โทร. ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๕

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๔ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อประกอบวิทยานิพนธ์

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้าน บ้านศาลาเม็ง

ด้วย นางสาวกัญจนพรพรรณ จุฬรมณี เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๒๑ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง
ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง THE DEVELOPMENT OF THE STRENGTHEN COMMUNITY
IN BUDDHIST PERSPECTIVE OF BAN SALAMENG, THAPHA SUB-DISTRICT, KHORKA DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูล
ดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เจริญพร

(พระราชธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ภาคผนวก ค.

แนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม

ประเด็นคำถาม

1. ผู้นำชุมชนใช้หลักอะไรในการปกครอง การเป็นผู้นำที่ดีในหน้าที่ของตนให้เป็นที่ยอมรับตามวิถีชุมชน

2. ในการดำเนินงานการพัฒนาหมู่บ้านมีการวางแผนอย่างไร

3. การแบ่งหน้าที่การดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านอย่างไร

4. มีนโยบายอะไรในการดำเนินชีวิตของชุมชน

5. การเลือกช่วงเวลาในการทำงานอย่างไร เพื่อไม่ให้มีผลกระทบกับหลาย ๆ อาชีพ

6. ทำไมถึงเลือกการประกอบอาชีพด้านเซรามิก

7. การปลูกฝังเยาวชนอย่างไรเพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

ภาคผนวก ง. ประมวลภาพการจัดเวทีชุมชน
ณ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง

ภาพการจัดเวทีชุมชน ณ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
ในวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒

ภาพการจัดเวทีชุมชน ณ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
ในวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒

ภาพการจัดเวทีชุมชน ณ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
ในวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒

ภาคผนวก จ. รางวัลที่ได้รับ

ณ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเครา จังหวัดลำปาง

รางวัลการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่นตามโครงการหมู่บ้านสะอาดตา เกาะคาประทับใจ

รางวัล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีเด่น ระดับจังหวัด

รางวัล โครงการ “หมู่บ้านน้อมอง ท่าผาน่าอยู่”

รางวัลปลอดไข้เลือดออก จากการร่วมมือกันอย่างจริงจัง”

รางวัลหมู่บ้านที่มีผลงานการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: กัญจนพรรณณ์ จุฬรมณี
ว/ ด/ ป เกิด	: ๑๖ มกราคม ๒๕๒๑
สถานที่เกิด	: ๔๖ หมู่ ๔ ตำบลชีวาน อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
การศึกษา	: พ.ศ ๒๕๔๔ สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏนครราชสีมา
	: พ.ศ ๒๕๓๗ พ.ศ.๒๕๔๐ สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพิมายวิทยา อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
	: พ.ศ ๒๕๓๓ พ.ศ.๒๕๓๖ สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนภู วิทยา อำเภอโนนแดง จังหวัดนครราชสีมา
ประสบการณ์ทำงาน	: พ.ศ ๒๕๔๔ – พ.ศ ๒๕๔๙ เจ้าหน้าที่ฝ่ายขาย บริษัท บางพลีฮอนด้าอโตโมบิล จำกัด
	: พ.ศ ๒๕๔๙ – พ.ศ ๒๕๕๐ เจ้าหน้าที่การตลาด บริษัท กรุงไทยคาร์เร้นท์แอนด์ลีส์ จำกัด (มหาชน)
	: พ.ศ ๒๕๕๑ – พ.ศ ๒๕๕๕ Rental Sales Agent บริษัท ไทยเร็นอะคาร์คอปเปอเรชั่น จำกัด
	: พ.ศ ๒๕๕๕ – ปัจจุบัน
	๑) High Solution Math School
	๒) ทำธุรกิจส่วนตัว